

**Rev. Patr. Joannis Laurentii Berti, Ord. Eremit. S.
Augustini, Theologia Historico-Dogmatico-Scholastica,
Seu Libri, De Theologicis Disciplinis**

Berti, Giovanni Lorenzo

Monachii [u.a.], 1749

De Theologicis Disciplinis Liber Decimus Nonus In quo disseritur de
Justificatione, bonorumque operum meritis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83656](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-83656)

DE THEOLOGICIS DISCIPLINIS LIBER DECIMUS NONUS

*In quo disseritur de Justificatione, bonorumque operum
meritis.*

Ratio ordi-
nis.

R A T I E actualis, cui humanum arbitrium obtemperet, præcipius effectus est divinam in nobis imaginem instaurare, atque diligentes Deum, eique tanquam palmites viti adhærentes exornare copioso meritorum fructu, & justæ retributionis corona. Posteaquam igitur de ipsa actuali Gratia in præcedentibus disseruimus, perractandum nobis est de Sanctitatis ornatu, sive de Gratia, quam dicimus *habitualē*; per quam in nobis Spiritus sanctus inhabitan absterget peccatorum maculas, digna reddit pietatis opera, tribuitque diligentibus Deum ater-

næ hæreditatis pignus & arrham. De hac habituali Gratia perpaucā tradiderunt antiquiores Scholastici, satis multa qui data opera postremas hæreses profligauit. Constitutum nobis est hanc fervare rationem, ut devitemus Veterum brevitatem, & prolixitatem simul Recentiorum, nec tamen necessarium aliquid prætermittamus: quod si minime fuerimus assedit: legi poterunt qui de hoc argumento stylo ampliori scripserunt, Vega, Bellarminus, Turrianus, Stapletonus, Hadrianus & Petrus Valenburgenses, Casalius noster, & alii. At priusquam, Lector benebole, per volutes grandiora volumina, quid pagellæ nostræ contineant inspicere non deneris.

C A P U T I.

Quid sit Gratia Sanctificans, quam Scholæ recte habitualē appellant?

S U M M A R I U M.

1. Divisio materiae in hoc libro tractandæ.
2. Quid sit justificatio.
3. Quid sit inhærens justitia nos sanctificans.
4. In quo sita sit illa gratia sanctificans.
5. Qualiter contingat Justificatio.
6. Cur justi dicantur signati spiritu sancto.
7. & 8. An charitas distinguatur à gratia habituali.
9. Respondeatur argumentis contrariis.
10. Ulterius explicatur natura Justificationis.
11. Et comprobatur ex Scriptura.

I.
Divisio ma-
teria in hoc
libro tra-
ctandæ.

IN Tridentina Generali Synodo, ut refert qui illius Historiam literis mandavit, Cardinalis Pallavicinus lib. vi 11. cap. 2. & seqq. cum Patres animadverterent Scholasticos de Justificatione, seu habituali gratia jejune admodum disseruisse, plurimum tamen lucis huic questioni affusum à Scriptoribus Catholicis, qui postremas hæreses, Lutheranam præ-

R. P. Berti Theol. Tom. III.

serunt, & Calvinianam oppugnarunt; ex horum libris docuerunt veritatem mirifice collustrari. Affirmarunt insuper in hac disputatione, posteaquam assiduis precibus divinum lumen fuerit impetratum, talem methodum esse tenendam, ut primo inquiratur quid sit Justificatio; deinde quid Deus efficiat, quidve ex parte hominum ut justificantur, sit necesse.

cessarium: postmodum quo pacto intel-
ligenda sit Apostolica sententia quod ho-
mines justificantur per fidem: Insuper qua-
le meritum in isti operibus, quæ justificatio-
nem aut præcedunt, aut subsequuntur; ac
tandem quænam sint justificationis pro-
prietates & effectus. Hanc vero metho-
dum, cum recta sit, atque à Patribus Tri-
dentinis probata, in hoc libro Operis no-
stri Theologici xix., atque hujus Volu-
minis ultimo, tenere jure, meritoque cu-
rabimus.

2.
Quid sit ju-
stificatio.

Primum itaque dicturi quid sit Justi-
ficatio, præmittimus vocabulum istud
apud Latinos Scriptores minime occur-
rere, & ideo nugari hæreticos quosdam
à Grammaticis justificationis naturam
quærentes: quamvis si Tullius quoque,
Terentius, Livius, aut aureæ Scriptor
alius ætatis dictiōnem hanc usurpasset,
ratio nobis habenda foret significatio Theologicæ, non vero Grammatical. Cæterum quantum ad Sacras literas atti-
net, in his justificatio accipitur I. pro ju-
stitiæ declaratione, quo sensu ait Elia v.
23. *Qui justificatis impium pro muneri-
bus, & justitiam justi afferitis ab eo.* II. pro divina lege, qua proponuntur justi-
tia præcepta, ut Ps. cxviii. 5. *Utinam
dirigantur viæ meæ ad custodiendas justi-
ficationes tuas.* III. pro interna animi re-
sistidine, qua sanctitate perfundimur, ut
ad Rom. iv. 5. *Credenti eum, qui justi-
ficat impium.* IV. pro ipsius justitiæ in-
cremento, ut Apocalyp. ult. *Qui ju-
stus est, justificetur abduc.* De justifica-
tione præsertim in tertio accepta sensu
Catholici dissentunt à Novatoribus, qui
nullam propriam veramque justitiam ad-
mittunt, sed forensem tantum, id est sitam
in sola sempiterni Judicis declaratione,
sive in remissione peccati per solam im-
putationem justitiæ Christi; non vero per
gratiam & charitatem animæ inhærentem,
atque diffusam in cordibus nostris per Spi-
ritum sanctum inhabitantem. Dixi, No-
vatores nullam aliam admittere veram
propriamque justitiam; nam virtutum ba-
bitus etiam animæ inhærentes minime ne-
gant; sed his virtutibus vim justificandi
non tribuunt: quare Petrus Martyr de
Locis comm. Class. III. cap. 3. inquit:
*Exponitur deinde quod duplēm justitiam
babere dicamur: unam a Deo nobis im-
putatam, qua revera justificanur, & eam
ex operibus minime obtinemus, verum fide
apprehendimus: altera vero justitia est,
qua nobis inhæret, constatque fide, spe,
charitate, omnibusque bonis operibus. Ca-
tholici itaque aduersus Hæreticos propu-
gnant dari justitiam inhærentem, qua sit*

justificationis nostræ formalis causa: de
qua Tridentina Synodus Sess. vi. c. 7. ait:
*Unica formalis causa est justitia Dei, non
qua ipse justus est, sed qua nos justos facit,
qua videlicet ab eo donati renovamur spiri-
tualiter nostræ, & non modo reputamur,
sed vere justi nominamur & sumus.*

Investigandum est modo quid sit hæc
inhærentis justitia. Quidam Theologi, in-
ter quos Dominicus Soto lib. 2. de Nat. &
Grat. cap. 17. & Bartholomæus Medina
1. 2. q. 100, art. 2. tradunt definitum hoc
unum à Tridentina Synodo, quod justifica-
tio non in sola remissione, aut non imputa-
tione peccatorum constituenda sit, sed in
interna renovatione; quæ num fiat per
qualitatem inhærentem, num per actualē
motionem, minime constet. Et quam-
quam Vega in citatum Trid. locum, asser-
rit spectare ad fidem, quod justificatio fiat
per *habitualē*, non per solam actualē
gratiam, negant viri docti cum Elvio in dist.
xxvi. lib. 2. esse id à Synodo definitum,
cum potius à nomine *habitus* consulto Pa-
tres Tridentini abstinuerint, ne opinioni-
bus Scholæ aliquod afferrent præjudicium.
Verum etsi opinio, in quam protendit Me-
dina, non sit à Concilio proscripta; falsum
omnino est fieri justificationem duntaxat
per motionem actualē; quoniam hæc
perperam fingitur in parvulis nondum ad
percipiendam sanctam excitationem ido-
neis, qui tamen dum abluitur baptismō,
sancti & justi efficiuntur; ac præterea ju-
stitia dicitur animæ stola, & quasi spirituale
indumentum, nec non exprimitur certis
characteribus, quibus ab actuali ac tran-
seunte gratia secernit; ideoque firmissi-
me tenemus fieri justificationem per gra-
tiā non solum interius inspiratam, sed
permanentem, sive, ut appellant, *habi-
tualē*.

Jam vero cum certum nobis sit eam
gratiam, per quam formaliter justificamur, In quo sit si
permanentem esse, atque inhærentem, in
ta illa gratia
quo autem sita sit natura illius, Theologi
nequaquam convenient; poterit quisque
ex his, quæ de actuali Gratia disputavimus,
inferre quid de *habituali* tenendum sit.
Actualē ergo quidam Deum, divinam
que potentiam atque misericordiam nobis
intime præsentem dixerunt, alii qualitatem
physicam, sive actusam, ut inquiunt, en-
titatem, complures divinam motionem,
permulti illustrationem mentis, & charita-
tis inspirationem. Inter istas autem senten-
tias nos medium iter arripientes diximus
actualē gratiam, si consideretur ex parte
Dei, esse Deum ipsum inspirantem nobis
bonam voluntatem; si ex parte nostri,
esse pium animi motum. Hoc sane pacto
Gratiam *habitualē* plures Theologi esse
putant

3.
Quid sit in-
hærentis justi-
tia nos justi-
ficans.

putant Deum ac Spiritum sanctum nobis inhabitantem, multi *qualitatem* inhaerentem realiter distinctam ab anima, nonnulli *habitum* adhuc incomptum, & ab anima nequaquam distinctum, pluri denique ipsum *habitum* charitatis. Itaque medium in hac etiam quæstione tenentes, dicimus Gratiam *habitualē*, consideratam ex parte Dei, esse Spiritum sanctum in nobis inhabitantem, & Deum ipsum in nobis communicatione Spiritus sui permanentem; & si consideretur ex parte nostri, esse charitatem per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam; non charitatem illam, qua est à Spiritu Sancto solum movente: & qua est sancte dilectionis inspiratio, sed charitatem, qua est à Spiritu Sancto inhabitante, & qua est animæ *habitudo*, & quasi impressa divinitatis imago, renovatio spiritus, & pulchritudo iustitiae; & per quam Deo chari, & Dei amici vere nominamur & sumus. Atque hac ratione dicimus cum Tridentino sessione VI. cap. 7. quod *Misericors Deus, qui gratuitō ablutus & sanctificat, signans & ungens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, est causa justificationis efficiens: ipsa autem charitas, qua diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem est gratia habitualis, per quam formaliter justificamur; nam citato loco Tridentini Patres, posteaquam declararunt causam justificationis formalē esse iustitiam, qua renovamur spiritu mentis nostræ, affirmant id fieri, dum per Spiritum sanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inbaret.* Inhaerentem ergo iustitiam nos quidem charitatem appellamus, quam etiam *habitum* recte dicimus, in quantum est permanens in anima decor, spiritualis vita, & iustitiae indumentum, consulto abstinentes ab ea quæstione mere philosophica an *habitum* sit res quædam naturæ superaddita; an quod probabilius censemus, ipsa natura habitudine affecta, & quasi materies signata impressione signilli, signaculo sancti Spiritus condecorata. Fuit enim mens Concilii, ut inquit Pallavicinus lib. V. Hist. cap. 14. *Statuere speciatim habitum in fusum iustitiae, & non generatim meram interiorē iustitiam, nihil definiendo, eane sit actus, an habitus, uti placuit Gabrieli Vasquez.*

¶ Qualiter contingat Justificatio.

Priusquam adversus hæreticos filium moveamus, hæc paululum collustrare non pigeat. Dicimus Deum, qui iustificationis nostræ causa efficiens est, ablucere

& sanctificare animam, dum illam signat, & ungit Spiritu promissionis: ideoque crasso detinentur errore, qui putant iustis non communicari personam Spiritus Sancti. Oppositum sane demonstrant sacra litera; nam Paulus ad Rom. v. 5. ait: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis; ubi aperte donum charitatis, sive charisma, à Spiritu sancto tanquam effectum à causa distinguit.* Idem Apostolus frequentissime prædicat Spiritum sanctum in nobis habitare, in eadem ad Rom. Epistola cap. 8. 9. 11. in prima ad Corinth. cap. 6. in 2. ad Timotheum cap. 1. & aliis in locis. Atque hinc est, quod iustus dicitur *Templum Spiritus sancti*, & idem Spiritus sanctus unctio, pignus, & arrhabo, ut lib. VII. cap. 14. declaravimus. Idem docent Patres, Cyrillus lib. XXXIV. Thesauri, Epiphanius hæresi 74. Basilius in V. contra Eunoium, Athanasius in Epistola ad Serapionem, S. Pater Augustinus lib. XV. de Trinit. cap. 26. aliisque apud Petavium lib. de Trinit. cap. 4. & 5.

Facile est ex hac nostra assertione percipere, cur justi dicantur *signati Spiritu promissionis sancto*, cur habeant in corde spiritum clamantem *Abba, Pater*, cur effecti sint *Templum Dei*, cur in eis Deus permaneat, cur habeant pignus hæreditatis, cur in regnum dilectionis translati sint. Liquet etiam, quo sensu per gratiam sanctificantem efficiamur consortes divinae naturæ; quod fortassis nimium ingeniose Theologi quidam exponunt, dum gratiam constituant in superinducta entitate, qua radix sit singularium attributorum, & fons supernaturalium operationum: quemadmodum divina natura metaphysice accepta principium est proprietatum divinarum. At Petrum, dum Epist. II. cap. 1. ait nos fugientes concupiscentiæ corruptionem, fieri *divinæ consortes naturæ*, minime arbitror animum convertisse ad metaphysicas perceptiones. Quare, absque tanta ingeniose tortura, dico *habitualē* gratiam esse divinæ naturæ participationem, quatenus communicatione facta Spiritus sancti Deus iustum diligit, apud illum mansionem facit, illum Spiritu promissionis signat & ungit, illi tribuit charisma iustitiae, quo anima quasi in divinam conditionem assumpta fruitur Dei consortio, & sempiternam beatitudinem promeretur.

Non est tamen charisma istud iustitiae sola Spiritus sancti persona, sed, ut Ancharitas præmonui, charitas per spiritum sanctum distinguatur. Me non latet Theologos quam.

PP 3 pluri-

6.
Cur justi dicantur signati Spiritu promissionis sancto, cur habeant in corde spiritum clamantem Abba, Pater, cur effecti sint Templum Dei, cur in eis Deus permaneat, cur habeant pignus hæreditatis, cur in regnum dilectionis translati sint. Liquet etiam, quo sensu per gratiam sanctificantem efficiamur consortes divinae naturæ; quod fortassis nimium ingeniose Theologi quidam exponunt, dum gratiam constituant in superinducta entitate, qua radix sit singularium attributorum, & fons supernaturalium operationum: quemadmodum divina natura metaphysice accepta principium est proprietatum divinarum. At Petrum, dum Epist. II. cap. 1. ait nos fugientes concupiscentiæ corruptionem, fieri *divinæ consortes naturæ*, minime arbitror animum convertisse ad metaphysicas perceptiones. Quare, absque tanta ingeniose tortura, dico *habitualē* gratiam esse divinæ naturæ participationem, quatenus communicatione facta Spiritus sancti Deus iustum diligit, apud illum mansionem facit, illum Spiritu promissionis signat & ungit, illi tribuit charisma iustitiae, quo anima quasi in divinam conditionem assumpta fruitur Dei consortio, & sempiternam beatitudinem promeretur.

7.

plurimos gratiam *habitualis* à charitate distinguere his argumentis adductos. I. Quia Apostolus in 2. ad Corinth. xiiii. ait: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, &c.* & Trident. sess. 6. can. 11. *Exclusa gratia, & charitate.* Quæ autem sumuntur conjunctum diliguntur realiter, ut Pater à Filio, & à Spiritu sancto. II. Quoniam ex Augustino de Grat. Christi cap. 26. *Gratia prævenit charitatem.* III. Quia gratia & charitas in subjectis realiter distinctis existunt, illa nimurum in anima, hæc autem in voluntate. IV. Quia principium operandi à principio effendi distinguuntur. Quatuor hæc argumenta sunt inter Thomistas communia, illaque urget etiam Gavardi Ques. 111. de Grat. *Habituali* Articulo 2.

8. Cæterum longe probabilius est eorum sententia, qui eundem *habitum* esse contendunt charitatis & gratiæ, ut censem præter Scotistas. Estius in laudatam dist. xvi. Juenin P. vi. Instit. dist. 11. q. 1. atque ex nostraribus Nicolaus Girken Tract. v. Tom. 2. q. 7. Leonardus Vanroy q. 2. de Charitate, Fulgentius Bellelli lib. 1. M. Aug. cap. 5. & seqq. aliique complures. In hujus asserti præsidium afteruntur 1. Scripturæ, quæ easdem charitati, & gratiæ tribuunt proprietates: nam charitas hominem reddit adoptivum Dei filium, ut liquet ex 1. Joannis cap. 111. 1. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus.* Charitas reddit hominem Dei amicum, juxta illud Joan. xiv. 21. *Si quis diligit me, diligetur a Patre meo.* Charitas est, per quam Deus in nobis permanet, ut scriptum est 1. Joan. iv. 16. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo:* atque, ut d'ctum supra, per charitatem accipimus aeternæ hæreditatis pignus & arrham; ideoque charitas omnia ea præstat, quæ gratiæ sanctificanti solent tribui. II. Cum Tridentina Synodus de *formale* causa justificationis loqueretur, aperte inhærentem justitiam declaravit esse charitatem, quæ in cordibus nostris per Spiritum sanctum diffunditur, ut constat ex verbis supra productis; in quibus nullam aliam, præter Charitatem, *formalem* causam justificationis assignat; cum tamen, ut animadvertis illius, causas omnes singulatim exponat, & præcipue de *formali* pertractet aduersus hereticos, qui negant inhærentem justitiam. III. Aperi-
tissima est Augustini sententia sub finem libri de Nat. & Gratia: *Charitas ergo inchoata, inchoata justitia est; charitas*

provecta, provecta justitia est: charitas magna, magna justitia est: charitas perfecta, perfecta justitia est. IV. Valde infirma est ratio, ob quam ponunt alii inter gratiam, charitatemque disserimen, nimurum, quod gratia nature gerat viceim, debeatque ceteris donis virtutibusque substerni: quod falso est, cum absque gratia permaneant fidei, & spei *habitus*, licet informes; ablata auctem charitate, etiam *habitualis* gratia discedat, sitque ipsa charitas quæ virtutibus ceteris tribuit decorem omnem, ac meritum; ut eruditè explicat in Conc. de S. Maria Magdalena S. Thomas de Villanova.

Ad argumenta autem opposita facilis est responso. Nam Tridentina Synodus sess. vi. cap. 7. *formalem* causam justificationis, ideoque gratiam *habitualem*

9.
Respondet
Argumentis
contrariis.

videtur locasse in ipsa charitate, quæ diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhæret. Perpetram vero ex ipsa Synodo, aut ex Apostolo opponitur particula *Et*, quasi realis distinctionis invictum sit argumentum; cum vel nullam discriminis rationem importet, vel solam distinctionem connotatorum. Eadem quippe gratia, quæ dicitur justitia quatenus exornat animam, appellatur charitas, in quantum illam reddit Deo charam. Exemplo autem, quod affert Gavardi ex invocatione Trinitatis, in qua particula *Et* demonstrat realem distinctionem Personarum, fas sit respondere recitando verba ex Ep. 2. ad Corinth. cap. 1. 3. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis;* imo eadem, quæ nobis opponuntur ex cap. xiiii. 13. *Gratia, & charitas Dei, quibus additur, & communicatio sancti Spiritus.* Enimvero neminem puto ex particula *Et* probatur esse, quod Deus non sit Pater Domini nostri Jesu Christi, quod Pater misericordiarum non sit Deus totius consolationis, quod gratia & charitas non sit communicatio Spiritus sancti. Ubi vero Augustinus ait, quod gratia prævenit charitatem, docet neminem posse diligere Deum sine inspiratione dilectionis, & charitatem, qua Deus dilexit nos, esse principium efficiens charitatis quæ nos diligimus Deum, ut diximus lib. xiv. cap. 6. explicantes actualis gratia naturam. Voluntatem denique realiter esse distinctam ab anima, & principium operandi distinguere realiter à principio effendi, præfertim si loquamur de principio effendi *accidentaliter*

eadem

eadem facilitate à nobis negatur, qua asseritur à nonnullis. Nullo itaque labore propugnamus Gratiam *habituelm* esse indistinctam à charitate; cum opus sit minime evincant contraria argumenta superius producta, & quædam alia ejusdem generis de prompta ex Vienensis Concilio, & ex Clem. de *summa Trinitate*, quæ demonstrant tantum justificationem fieri per gratiam inhærentem; quod nullus Catholicorum negat.

10.
Ulterius ex
plicatur na
tura justifi
cationis.

Ut à quæstione scholastica ad investigandam sanctificantis gratiæ naturam revertatur oratio; dixi charitatem non esse Spiritus sancti personam, sed ipsius donum ac munus, ut adversus Magistrum sententiarum dist. *xvii. lib. 1.* omnes fere propugnant. Nam charitas, ut Apostolus scribit, per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffunditur; ideoque ab illo tanquam effectus à causa distinguitur. Charitas etiam minuitur, & recipit incrementum, quod de immutabili spiritu nefas est affirmare. At quoniam Magister hæc prævidens respondit, charitatem esse à Spiritu sancto, in quantum Spiritus dat se ipsum, & augeri vel minui, non quatenus in se est, sed prout nobis communicatur, quo pacto Deus in nobis dicitur magnificari atque exaltari; videtur nobis ita charitatem à Spiritu sancto distinguere, ut non sit creata quædam *forma* habens *entitatem* realiter distinctam ab anima, sed ejusdem animæ habitudo, mutabilis quidem, & capax incrementi, sed ab ipso Spiritu sancto inhabitante producta: quod supra explicavi exemplo impressionis sigilli. Atque ita conciliare facile possumus discrepantes veterum Theologorum sententias.

11.
Et compro
batur ex
Scriptura.

Hoc ne gratis à me dictum prodeuntes è Schola Peripatetica conquerantur; profiteor primum velle mein gravissimis fidei questionibus non Aristotelicis documentis, sed Scripturarum sanctarum

ac Patrum doctrinis accommodare auditum, nihil de placitis Philosophorum definiendo. At Scriptura justificantem gratiam signaculo cuidam æquiparant, atque illud à Spiritu sancto effici docent, scribente Paulo ad Ephesios *1. 13.* *Signati es sis Spiritu promissionis sancto:* quæ verba de Justificatione accipi à Tridentino constat ex dictis. Similiter Patres ad hunc plane modum loquuntur; Athanasius in Epist. ad Serapionem: *Spiritus sigillum est, quo signati divina naturæ participes efficiuntur.* Cyrillus in *vii. cum Hermia Dialogo:* *Hoc igitur quod divinam nobis imaginem insculpit, & in istar sigilli præstantiorem mundo pulchritudinem ingenerat, nonne Spiritus est?* Hieronymus in *caput 1v. Ep. ad Ephes.* *Signati sumus Spiritu Dei sancto, ut & spiritus noster, & anima imprimantur signaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & similitudinem, ad quam in exordio conditi sumus.* *Hoc signatum sancti Spiritus, juxta eloquium Salvatoris, Deo imprimente signatur.* Accedit, quod *habitus*, qui sint *entitas* quædam realiter à subjecto, cui inhærent, diversa, non probant omnes Philosophi: neque debent ad physiologæ contentiones Ecclesiastica dogmata expendi. Merito itaque diximus, *habituelm* gratiam esse habitudinem animæ, ipsi à Spiritu sancto inhabitante, tanquam sigillo quædam impressam: eamque non alia definitione arbitramur describendam, quam ex divina Scriptura ac sanctis Patribus de promptâ: *Habitualis gratia est charitas per Spiritum sanctum inhabitantem diffusa in cordibus eorum, qui justificantur, atque ipsis inhabent, per quam signati Spiritu promissionis sancto efficiuntur divina naturæ confortes.* Hanc vero definitionem ex dictis manifestam planissimamque esse arbitramur.

C A P U T II.

Deum nequaquam justificare impios illis remittendo tantum peccata, aut imputando justitiam Christi, sed illos interius renovando per inhærentem charitatem & gratiam.

S U M M A R I U M.

1. Sententia Hæreticorum.

2. Justificantur impii per gratiam, & charitatem.

3. 4. 5. & 6. Probatur diversimodè.

7. usque 13. Solvuntur objectiones varia.

1.
Sententia
hæretico-
rum.

QUASI in prospectu posita nostra circa habitualem gratiam sententia, aperte consequitur, recte à Tridentina Synodo dictum anathema sess. vi. can. 11. hæreticis, quorum alii in sola imputatione justitiae Christi, alii in sola peccatorum remissione, aut externo Dei favore gratiam, qua justificamur, constituerunt, exclusa gratia & charitate, quæ per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffundantur, nobisque inhærent. Ac prima hæretica opinio quod justitia statuenda sit in sola remissione peccatorum est inter Lutheranos fere communis; quod statui debeat in imputatione justitiae Christi, est error Calvinistarum. Martinus Bucanus lib. 1. de Justific. ait Calvinum pugnantia docere, & quasi jugulare se ipsum, eo quod in libro de vera rat. reform. Eccl. minorerit inhærentis justitiae, atque aliis in locis inhærentis etiam charitatis: sed ostendi supra verbis Petri Martyris duplum ab hæreticis tradi justitiam, neque denegari *habitus* inhærentes virtutum: discrepare autem illorum sententiam à nostra, quod illi negent virtutum habitus ad veram justitiam spectare, & nolint hanc per formam inhærentem constitui; atque nihil aliud esse contendant, quam extrinsecam & *quasi forem* condonationem. Spectare hanc condonationem & externum favorem Dei ad causam justificationis *formalem* etiam nonnulli Catholici cum Alberto Pighio propugnarunt, at non exclusa charitate, & gratia inhærente; de qua tantum cum hæreticis disputamus. Pighius videtur efficientem causam confundere cum *formali*; quam *unicam* esse declarat Tridentinum Concilium eadem sess. vi. cap. 7.

2.
Justificantur
impii per
gratiam &
charitatem.

PROPOSITIO: Justificantur impii per Gratiam, & charitatem, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffunditur, atque illis inhæret. Thesim istam iisdem plane verbis Tridentina definit: *Si quis dixerit hominem justificari vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia, & charitate quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundantur, atque illis inhærent, aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.* Eandem vero thesim hæc scripturarum loca commonrant. In veteri testamento Sanctus David justificationis gratiam expostulans, *Alperges me* (inquit Ps. l. 11. 11.) *hyssopo & mundabor, lavabis me, & super nivem*

dealbabor. . . . *Omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me, Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis.* Atque Ezechiel spiritum sanctificationis promittens cap. 36. versu 25. ait: *Et effundam super vos aquam mundam, & mundabitini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris, mundabo vos.* Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri, &c. In novo pariter testamento Apostolus justificatos alloquens scribit ad Rom. v. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.* Ipse Dominus ita Apostolos paulo ante mortem consolatus est Joan. xiv. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Illis itaque qui justificantur mundities, & spiritualis candor infunditur, & in eis veluti hyssopo purgaticem vim habente purificabatur infectus lepra, peccati macula virtute supernaturali abstergitur. In illis cor immutatur, sordes abscedunt, innovatur spiritus, & nova interior habitudo productur. Apud illos diffusa charitate Deus inhabitat, scilicet peculiari munere præsens adest, nec sola inspiratione actualis gratia pertransit, sed ornata justitiae animam induens in ea consistit ac permanet. Neque majori vocabulorum expressione designari poterat Spiritus sanctus inhabitanus, justitia inhærens, & *formaliter* justificans Gratia.

Deinde expendamus, quælo, effectus gratiæ superius recensitos, atque ex iis. Probatur ex dem Scripturis de promptos. Redduntur effectibus gratia. *3.*
3. *Redduntur justi Dei filii, per adoptionem quidem, at non legalem & declaratoriam, sed sublimioris generis, quæ novam in nobis generationem, nativitatem, vitam, salutem, ac spiritum efficit.* Ait de justificandis Joan. 111. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quod natum est ex carne caro est, quod natum est ex spiritu spiritus est. Inquit Apostolus ad Titum 111. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, baredes sumus secundum spem vitæ aeternæ.* Addit ad Rom. VIII. 15. *Acceptis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Ut ergo naturaliter nobis inhæret natura hominis, per quam nascimur carne, per quam generamur filii Adæ, per quam filio-

4. filiorum voces emittimus: ita per gratiam justificationis inhæret nobis supernaturaliter naturæ divinæ participatio, qua renascimur spiritu, qua regeneramur in filios Dei, qua voce Spiritus vivificantis clamamus, *Abba, Pater.*

Probatur id
ulterius ex
scriptura.

Idem evincunt charismata, quæ Spiritus sanctus dicitur impetrari. Per ipsum justi, tanquam sigillo, *signatis sunt spiritu promissionis sancto*, ad Ephes. 1. 13. acceperunt pignus Spiritus, 2. ad Corinth. 1. 22. fuit templum Spiritus sancti, 1. ad Corinth. vi. 19. Hæc quidem inhærentem sanctitatem significant. Signari enim non est in sola imputazione, aut favore externo haberi acceptum, sed signaculo quodam, & quasi charactere ab improbis separari. *Arrha* quoque, vel pignus, non sola promissio est, aut sola legis præscriptio; sed quadam portio ejusdem rei, que promittitur, auctore Augustino serm. de verbis Apostoli xiiii. Inhabitatio denique & permanentia Spiritus sancti, non est sola divina substantia, aut immensitas; alias non in justificatis tantummodo, verum etiam in impiis ac damnatis Deus tanquam in templo maneret: sed est etiam energia, effectus, charisma, quo anima afficitur, inungitur, exornatur. Ex scripturis itaque constat impium per gratiam inhærentem justificari.

5. Demonstratur Catholica veritas etiam auctoritate Sanctorum. Veniunt primo loco antiqui Patres, qui ea verba Genes. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae*, non de sola rationali animæ creatione sed de justitia ac sanctitate præser-tim interpretantur, ut Cyrillus Dialogo v. de Trinit. Nazianzenus Orat. 36. Severianus de Opificio mundi, & alii. Hi sanctitatem nihil aliud esse definiunt, quam effigiem quamdam & similitudinem Dei communicatione Spiritus sancti, quasi impressione formatam, ita ut Adam per creationem revera factus fuerit in animam viventem; per inspirationem charitatis evaserit spiritalis, & gratia Spiritus sancti vivificatus. In quam opinionem olim inclinasse Augustinum, liquet ex ejus libro 2. de Genesi contra Manichæos cap. 8. Et quamquam dicendum est Adamum ab initio gratiam sanctificantem accepisse, ut demonstravi libro xii. cap. 7. attamen qui in hac gratia Dei similitudinem cum laudatis Patribus statuunt, supponunt illam intrinsecam, atque inhærentem. Deinde S. P. Augustinus cuius verba exscriptissime videatur Synodus Tridentina, de Spiritu & litera cap. 9. n. 15. ait: *Sicut filius Christi dicta est, non qua credit Christus;*

R. P. Berti Theol. Tom. III.

sic justitia Dei, non qua Deus justus est, sed qua induit hominem dum justificat impium. Vide Trident. Sess. vi. cap. 7. & can. 10. Formalis ergo justificatio-
nis causa, non est justitia, qua Deus ju-
stus est, sed qua nos justos facit: ideoque
non est justitia Christi nobis imputata,
sed intrinsecus inhærens; sive charitas
sit, sive habitus alius à charitate sejunc-
tus: quod postremum ad fidem nequa-
quam spectat. Deinde Chrysostomus Hom. 1. in Epist. ad Ephesios compara-
tione ita gratiam sanctificantem decla-
rat: *Si quis acceptum quendam scabio-
sum, & peste ac morbo, senioque, pau-
pertate ac fame confectum & perditum,
statim formosum fecerit juvenem omnes
homines pulchritudine vincentem . . .*
deinde eum constituerit in ipso flore etat-
is, & postea eum purpura induerit, &
diadema imposuerit, & omni ornatu or-
naverit: ita nostram ininxit, & orna-
vit animam, pulchramque fecit, deside-
rabilem, & amabilem. Quis non videt
his verbis justificationem ita describi, ut
sit interior animæ renovatio, superaddi-
tum ornamentum, atque inhærens pul-
chritudo? Vide hujus voluminis pag.
24. quo pacto idem Chrysostomus de-
scribit gratiam per lavacrum regeneratio-
nis collatam.

Accedunt argumentationes à ratione

petitæ, & Augustini verbis corroborata.

6. Negari non potest, quod sicut per

Adam nascimur filii iræ, ita per Christum
justificemur; cum hoc discrimine, quod per
Adam contrahimus propagatione naturæ
solum originale peccatum, & per Christum
delentur etiam illa, quæ propria
voluntate patravimus. Legatur in quinto
ad Romanos Capite Paulus Apostolus. At
Adam, in quo omnes moriuntur, præ-
ter quod eis, qui divina transgrediuntur
præcepta, imitationis exemplum est,
occulta etiam concupiscentia lue tabi-
cavit omnes per seminalem originem de
stirpe sua venientes. Igitur & Christus,
præter quod se ad justitiam imitantibus
præbuit exemplum, dat etiam iis, quos
justificat, occultissimam Spiritus sui grati-
am, quam latenter infundit: quare
ait S. Pater lib. 1. de Peccat. meritis cap.
10. *Legimus justificari in Christo, qui
credunt in eum propter occultam commu-
nicationem, & inspirationem gratiæ spi-
ritualis, qua quisquis baret Domino
unus spiritus est.* Similia docet S. Pater
proximo capite xv. Præterea quemad-
modum impius exhibet se immundi spi-
ritus hospitum, quando reatu nectit
concupiscentia; ita justus fit Dei
templum, dum in corde ejus charitas

Qq

per

per Spiritum sanctum diffunditur. Itaque, ut ratiocinatur S. Pater in celebri Epistola ad Sixtum, nisi mundatum dominum habitet Spiritus sanctus, nonne cum aliis septem redit spiritus immundus, & erunt novissima hominis illius pejora, quam erant prima? Ut autem habitet Spiritus sanctus, nonne ubi vult spirat, & caritas Dei, sine qua nemo bene vivit, diffunditur in cordibus nostris, non a nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis? Insuper Dominus tam salus, quam justitia tribuitur; sed non dicitur homo salvatus, nisi Deus illi impertiendo aeternam vitam ipsum vera propriaque salute donaverit: non ergo dicendus erit justificatus, nisi Deus vere iniquitatem delendo, ei veram justitiam, qui interius exornatus sit, impertitur: unde inquit Augustinus de Spiritu, & lit. cap. 11. *Ideo justitia Dei dicitur, quod impertiendo eam justos facit, sicut Domini est salus, qua salvos facit.* Denique nisi justificatio fiat per justitiam inherenterem, fieri profecto aut per favorem extrinsecum, aut per justitiam qua Deus justus est, aut per solam remissionem peccatorum, aut per imputationem justitiae Christi. At justificatio, si fit Spiritu sancto inhabitante, & charitate in cordibus nostris diffusa, intrinsecus haeret, ideoque non consistit in solo favore extrinseco; ut S. Pater demonstrat citato libro de Spiritu & litera cap. 17. Justitia autem, qua Deus justus est, quoniam procto nos justificare potest, nisi efficienter, scilicet impertiendo interioris hominis pulchritudinem, qua Deo cohaerentes ipsius habitaculum efficiamur? Ita quidem docet S. P. Epistola 85. ad Consentium, nunc 120. Illis vero, quos Deus justificat, non solum remittit peccata, verum etiam inspirando virtutem, & diffundendo charitatem, sanat animi languores, non solum ut debeat quod peccaverunt, sed ut praestet etiam ne peccent, auctore ipsomet Augustino de Nat. & Grat. cap. 26. Ac tandem per Christum utique nobis justitia donatur; sed justitia, qua induiti non nudi inveniamur, qua nobis confertur pignus spiritus, qua efficiamur per renovationem filii Dei, & induentes novum hominem recipimus quod perdidit primus homo; ut docet S. Doctor de Spirit. & lit. cap. 18. de Trinit. lib. x. c. 7. & de Civit. Dei lib. xxii. cap. 28. Hae argumenta tanti sunt ponderis, ut etiam aliqui Protestantium partibus addicti justificationem constare dixerint remissione peccatorum, & regeneratione, sanctificatione, ac

donatione Spiritus sancti, ut Joannes Aepinus, Andreas Fricius, Bucerus, & Ratisbonensis haeticorum Conventus; de quibus Cassander in Consultatione de Controversis inter Catholicos & Protestantates ad 14. Art. Confess. Augustinæ, Grotius in Annotatis ad Caslandrum, & Bosuet in Hist. Variat lib. 111. num. 35. lib. xiv. num. 43. & lib. xv. num. 142.

OBJECTIONES SOLVUNTUR.

Hæretici opponunt primo verba Apostoli ad Rom. 14. 3. *Creditur Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam; ima. & versu 5. Ei vero, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam.* Versu etiam 7. afferuntur verba Davidis, *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* His, inquit, constat justificari impium per imputationem justitiae Christi, & per non imputationem peccati.

Resp. sensum verborum Apostoli esse, quod ideo Abraham reputatus est justus, quoniam in tentatione fidelis inventus est, & justificatio non ex operibus legis, sed ex fide & gratia suum habet initium. Redarguit enim illos, qui autem abant non ex fide in Deum, sed ex observatione legis, & absque fide haberi justificationem. Explicant Apostoli verba textus Scripturæ, quibus propriam sententiam expressit. Etenim Gen. xv. 6. facta Abraham a Deo promissione nascituri Isaac, & numeroles posteritatis, legimus: *Creditur Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam.* Macchab. 1. cap. 2. v. 52. *Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est illi ad justitiam?* Præterea Apostolus utitur eadem sententia ad Galatas 11. 6. ut demonstret ex fide in Christum, non ex operibus legis datum esse Spiritum sanctum, retundens illorum opinionem, qui jactabant homines per carnis circumcisionem justificari. Itaque justitiae originem, fontem divinarum gratiarum, aliarumque virtutum fidem altricem esse, Paulus demonstrat; sed inherenterem justitiam nobis conferri non negat, & ibidem inquit: *Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepisti, an ex auditu fidei?* Nec opera ad justificationem pertinere negat Apostolus, sed docet fidem cooperari operibus, & ex operibus consummari, ita, ut qui operatur, & qui occasione & viribus delitatus operari non

non potest, ex fide justificetur. Habe-
mus fidelissimum Pauli interpretem
alium Apostolum, Jacobum nempe cap.
11. 21. Idem tradit Clemens Romanus
in Epist. ad Corinth. S. P. Augustinus in
1. de Peccatorum meritis cap. 14. &
etiam in libro de Abraham Philo Judaeus.
Verum de Operibus postea. In versu 5.
ait Apostolus, quod credenti reputatur
fides ejus ad justitiam; non fides Christi,
sed fides ejus, qui credit in Christum,
et πίστιν ἀντοῦ, ostendens fidem pluri-
mum prodeesse, atque propter illam ope-
ra magni aestimari. In Psalmo denique
31. non imputari peccatum, idem est,
ac non inveniri in impi, cui justifica-
tionem Deus impertitur, maculam culpæ.
Hanc significationem habet verbum
hebraicum בְּשָׁרֶם. Si velis non imput-
ari, idem esse, ac non exigat homi-
ne justificato pœnam peccati, neque id
diffiteor. Allata modo Apostolicorum
verborum explicatione, respondeo Scho-
laistica methodo. Laudatis verbis docet
Paulus fidem esse justificationis initium,
per eam opera hominum reputari & aesti-
mari, atque Abraham fuisse Deo ac-
ceptum, qui in tentatione fidelis in-
ventus est; concedo. Docet autem impium
justificari per solam fidem, aut per solam
justitiam Dei, aut per solam non
imputationem peccati; nego.

^{9.}
Objec^o 2da 19. inquit: *Sicut per inobedientiam unius
hominis peccatores constituti sunt multi,
ita & per unius obediendum justi consti-
tuuntur multi.* Est igitur justificatio obe-
dientia Christi nobis imputata.

Resp. retorquendo argumentum. Qui
constituantur peccatores per obedien-
tiam Adæ, propagatione naturæ contra-
hunc peccatum, quod non est imputa-
tio prædictæ inobedientiæ, sed reatus
& macula, per quam nascuntur filii iræ,
filii gehennæ, filii vindictæ; ut diximus
pag. 43. Igitur qui constituantur justi
per obediendum Christi recipiunt rege-
neratione spirituali occultissimam gratiam,
qua non est imputatio hujus obediendum,
sed inhærens justitia, & charitas à Spi-
ritu sancto inhabitante diffusa, per quam
efficiuntur filii Dei, filii promissionis, filii
adoptivi; ut demonstratum est paulo
supra. Deinde respondeo distinguendo
ant. Per inobedientiam Adæ constitui-
munt peccatores, & per obediendum
Christi constituantur justi, tanquam per
causam efficientem ac meritoriam, con-
cedo; tanquam per causam formalem,
nego antecedens.

R. P. Berti Theol. Tom. III.

Opp. 3. Justificari impium per so-
lam imputationem justitiae Christi, do-
ctrina est Apostolica Sanctorum Patrum
auctoritatibus confirmata. Enimvero
Paulus in 1. ad Corinth. de Christo ait
cap. 1. 30. *Qui factus est nobis sapientia
a Deo, & justitia, & sanctificatio, &
redemptio.* Et 1. ad Eph. 6. *Gratifica-
vit nos in dilecto Filio suo.* Hæc verba
exponens Bernardus in Epist. ad Innoc.
ait, *Christum factum nobis esse justitiam
a Deo Patre.*

Resp. Christum factum nobis esse sa-
pientiam, justitiam, sanctificationem,
redemptionem, atque in ipso nos Deo
Patri esse gratificatos, quatenus est cau-
sa efficiens, per quam sapiamus, per
quam a peccatis purgemur, per
quam donemur gratia Spiritus sancti;
ea scilicet figura metonymia, qua
Deus in Psalmis dicitur fortitudo
nostra, virtus, spes, salus, prote^olio;
qua Joannis xii. 50. mandatum ejus di-
citur vita æterna; qua ad Rom. VIII. 6.
prudentia carnis mors dicitur, pruden-
tia autem spiritus vita, & pax; qua
Mich. 1. 5. Samaria dicitur prævarica-
tio Jacobi, &c. Et quidem in 1. ad Co-
rinth. hortatur Apostolus, ne gloriemur
in nobis, quoniam *Christus factus nobis
est sapientia a Deo, justitia, sanctifica-
tio, & redemptio:* quorum verborum
liquet hunc sensum esse, non propriis
viribus, sed beneficio mortis Christi, in
quo sumus nova creatura, novumque
figmentum, & in quo signati sumus Spi-
ritu promissionis sancto, accepisse nos
doctrinam fidei, justitiam, aliaque gra-
tiarum munera. Præterea ex quo Christus
factus est nobis sapientia a Deo, se-
quitur fidelibus minime inhærente
scientiam Christi, fideique virtutem?
Minime. Itaque ex quo Christus dica-
tur nostra justitia, nostraque justificatio,
non consequitur nobis justificationis
gratiam nequaquam infundi. Pari jure
Bern. in eadem Epistola afferit Christum
factum nobis justitiam a Deo Pa-
tre, quoniam illius meritis nobis ju-
stitia donatur, neque hæc nobis *innata
est, sed induita;* ibique etiam ipse afferit
exemplum culpæ, qua in nos per Adam
traducitur. Explicatur eodem pacto locu-
sus ex Epistola ad Ephesios depromptus,
cujus supra attulimus insignem Chrysostomi
expositionem. Addimus hic & grati-
tiae fieri mentionem; nam habetur, *In
laudem gloriae gratiae sue, in qua gratifi-
cavit nos in dilecto Filio suo:* extat in anti-
quis Ms. ἡ εὐαγγελίον ημῶν, qua gratia
nos afficit. Demum propositio *In, sapientia*
ponitur ab Apostolo pro *Per*, hoc eodem
capite

capite versu 4. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. v. 10. *inſtaurare omnia in Christo*; vers. 11. *in quo & nos forte vocati sumus*, versu 13. *in quo credentes signati esſis*, &c. Fatetur id Glassius Lutheranus, probatque quindecim aliis exemplis De Praeposit. Canone vi. num. 5. Itaque brevi argumentum diluentes negamus antecedens; quoniam appellatur Christus justitia, & sanctificatio nostra efficienter, non autem formaliter.

11. Opp. 4. In eadem ad Ephes. Epift. iv. Objeſtio 4ta 24. ait Apostolus: *Induite novum hominem*, qui secundum Deum creatus eſt in justitia, & sanctitate veritatis. At indumentum extrinſecum eſt. Igitur & justitia.

Resp. Argumentum in hæreticos retorquendo; primo, quia indumentum revera adjacet corpori; itaque justitia revera adhæret animæ. Deinde, quia ita hortamur, ut induamus novum hominem, quemadmodum ut deponamus hominem veterem, hoc eodem loco verſu 22. & ad Coloff. cap. 111. 9. Atqui veterem hominem induimus contrahendo peccatum, & obsequendo desiderii carnis, iræ, indignationi, malitia, cæterisque male concupiscentiæ affectionibus. Ergo induimus novum hominem, gratiam recipentes, atque virtutes, quarum Christus exemplum nobis eſt, exercentes. Præterea, quia Apostolus ad Ephes. iv. docet nos inducere novum hominem, dum renovamur spiritu mentis nostra, & ad Coloff. dum reformamur secundum divinam imaginem. Renovatio autem spiritus, divinæque imaginis reformatio important interiorum animæ pulchritudinem. Insuper distinguo minorem: Indumentum extrinſecum eſt; indumentum corporis, transeat; indumentum animi, nego. Usitata enim Scripturarum phrasí virtutum *habitus* indumentis æquiparantur. Occurrit exemplum Sap. v. 18. Eſaiæ xli. 10. 2. ad Corinth. x. 4. 1. ad Theſſalon. v. 8. & citato cap. 111. ad Coloff. verſu 12. Vide Augustinum lib. 1. de moribus Eccles. cap. xix. num. 36. & Serm. clxvi. alias 25. de diversis num. 4.

12. Objeſtio 5ta.

Opp. ultimo, In 2. ad Corinth. v. 21. inquit Apostolus: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, ut nos efficeremur *justitia Dei in ipso*. At Christus peccatum fecit ſolum imputatio-

ne justitia efficiuntur. Confirmatur hoc argumentum ex Augustino ſcribente cap. xli. Enchir. num. 13. *Ipſe ergo peccatum, ut nos justitia: nec noſtra, ſed Dei, nec iu nobis, ſed in ipſo: ſicut ipſe peccatum non ſuum, ſed noſtrum, nec in ſe, ſed in nobis conſtitutum, ſimi- litudine carnis peccati, in qua crucifixus eſt, demonſtravit.*

Resp. peccatum non dici hoc loco ab Apostolo ipsam peccati maculam, ſed tollitur.

13. sacrificium, quod in ara crucis Christus obtulit, ut nos Patri reconciliaret, & moriens in carne, in qua erat ſimilitudo peccati, nobis ſpiritalem vitam elargiretur. Id liquet ex verbiſ Apostoli, & ex citato cap. xli. Ench. Non enim ait Paulus, *Is, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, tanquam pro nobis Christus ipſe peccaverit; ſed, *Eum, qui non noverat peccatum, id eſt, Christum, pro nobis peccatum fecit*. Quid eft autem, *Fecit Deus Christum pro nobis peccatum, niſi, Fecit pro nobis sacrificium pro peccatis?* Hinc S. P. Propter ſimilitudinem carnis peccati (inquit) in qua veneſat, diuſus eſt & ipſe peccatum, ſacrificandus ad diuenda peccata. In vetere quippe lege peccata vocabantur sacrificia pro peccatis: quod vere iſle factus eſt, cuius umbra erant illa. Senſus ergo apertiflum verborum Apostoli, & Auguſtini eſt, quod ſicuti cauſa efficiens, ac meritoria paſſionis Christi, qua mortuus eſt in ſimilitudine carnis peccati, non eſt peccatum quod ei inerat, quia nunquam vixerat ſecundum vetuſtatem peccati, ſed peccatum in nobis conſtitutum ac noſtrum; ita cauſa efficiens ac meritoria, per quam mundati lavacro baptiſmatis renaſcimur, non eſt justitia noſtra, ſed Dei, nec in nobis, ſed in ipſo; eo quod mortuus peccato morte Christi reviſcentem gratiam adepti ſumus. Cæterum ut Christus ob peccatum, quod nobis inerat, vere mortuus eſt, & vere factus eſt ſacrificium pro peccatis: ita ob justitiam, quæ eſt in illo, vere nos peccato morimur, vere acquirimus ſpiritalem vitam, ac ſpiritus novitatem: ideoque argumentum iſtud, quod prima fronte videtur difficile, conſirmat Catholicorum ſententiam. Quare in forma, ut inquit, diuſus major: Efficiuntur iuſti justitia Dei in Christo, efficienter, ac meritorie, concedo: formaliter, nego. Atque hac diuſione cætera omnia, ſi tamen alia ſunt, diſpelluntur.

CAPUT

C A P U T III.

An Deus hominem impium iustificans vere illi remittat peccata?

S U M M A R I U M.

1. Ratio Ordinis.
2. In iustificatione vere remittuntur peccata.
3. & 4. probatur.
5. 6. 7. & 8. Solvuntur obiectiones.

9. An Deus possit sine gratia dimittere peccata.
10. An Gratia habitualis & peccatum simul stare possint.

I.
Ratio Ordinis.

CONSEQUITUR hoc fidei Catholicae dogma ex praecedenti: si enim impio, dum gratia divina iustificatur, revera infunditur Charitas ipsum Deo gratum reddens, atque illi cor novum, & spiritum novum impertiens, eique sanctitas inheret intrinsecus; profecto non tegitur peccati nequitia hoc tantum sensu, quod *imputatione* iustitia Christi non censeatur ad poenam: ac, veluti Jacob haedina pelle contectus, peccator iniquus permanens, & indutus ueste Agni, qui tollit peccata mundi, divinam benedictionem, aeternamque hereditatem accipiat; sed reapse justus redditur, sanctus, atque interiori pulchritudine, animique decore exornatus. Versemur nihilosecundus in hac quæstione paulisper, ne videamur necessarium aliquid prætermissemus.

2.
In iustificatione vere remittuntur peccata.

Demonstratur primo Scripturis supra productis. Sanctus enim David Ps. L. sic Deum precatur: *Dele iniquitates meas: Cor mundum crea in me, Deus: & per Ezechielem Dominus sanctificationis spiritum promittens cap. 36. Mundabitini (inquit) ab omnibus inquinamentis vestris.* Hæc, aliaque loca, si in proprio, obvioque sensu accipiuntur, (accipi autem debent, quum nulla sequatur repugnantia,) veram animi munditiem, innovationem, refectionem, pulchritudinemque significant.

3.
Probatur ultius.

Præterea nisi affirmemus vere iustificationis remitti peccati maculam; confluuntur gravissima absurdia eisdem sacris literis aduersantia. Sequitur primo Ecclesiam Sanctorum, ad quam pertinent iusti perseverantes in gratia, habere rugam & maculam, atque in cælesti Jerusalem habitare aliquos coquinatos; neque mundos corde duntaxat, sed immunidos etiam fecdosque frui purissimæ, divinæque lucis splendore. Deinde sequitur Deum non judicaturum esse homines secundum veritatem, neque secundum opera singulis retributurum esse mercede-

dem; quum illos, quorum, Auctoribus hereticis, anima inquinata est & immunda, & quorum opera perversa sunt & abominatione, odioque dignissima, sit Judex universorum laudibus & coronis cumulaturus. Tertio sequitur, ut animadvertisit Martinus Bécanus libro 1. Man. cap. 16. q. 3. justum comparandum esse, in Protestantium sententia, sepulcris dealbatis, in quibus fœtida cadavera latent: ac propterea iustitiam, quam magnopere jactant Calviniani, illam esse, quam in Pharisæis Christus Dominus exercerabatur.

Addam ratioceptionem testimonio Augustini confirmatam. Originale peccatum per lavacrum baptismatis, quantum ad reatum, & maculam penitus tollitur. Pariter ergo deletur peccatum actualis in renatis per gratiam Sacramento poenitentiae collatum. Antecedens negatur ab Hæreticis; sed probatur Scripturis, in quibus baptizari dicuntur homines in remissionem peccatorum, Act. 11. 38. baptizati vocantur *abluti, sanctificati, vocati*, 1. ad Corinth. vi. 11. ipsumque baptismum Paulus appellat *lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti*, ad Titum 3. 5. Et confirmatur auctoritate Patrum, præfertim S. P. Augustini scribentis lib. 1. ad Bonif. cap. 12. *Dicunt etiam baptisina non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, ut omnium peccatorum radices in mala carne teneantur.* Quis hoc adversus Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisina dare omnem indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, &c. Vide & Ench. ad Laurent. cap. LXIV. Juâre itaque, meritoque Tridentina Synodus ses. v. can. 5. sic definit: *Si quis per Jesu Christi Domini nostri gratiam, que in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam afferit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi, aut non imputari, anathema sit.* Argumenta autem petita à concupiscentia, que remanet

4.
Probatur ratione.

Qq 3

net

net in renatis, soluta sunt lib. xiiii. cap. 5. neque enim concupiscentia ad luctam permanens peccatum est, ut ibidem declaravimus.

5.
Objec-
tio-
nem solvi-
tur.

AD OBJECTA RESPONSO.

Verum objiciunt hæretici I. In Psalm. xxxi. legimus: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum teæ sunt peccata. Teguntur itaque scelera, non delentur.*

Resp. Ita tegi peccata, ut deleantur, quemadmodum cooperiuntur cicatrices cataplasmate; nam contexta simul dicuntur peccata, & *iniquitates remissæ*, sive, ut legit Syrus, nec non Hieronymus, *dimissa est iniquitas*. Et quidem tali pæcto remissa est iniquitas, ut peccati labes nequam permaneat; quum habeat Hebraicus Codex, **וְעַשְׂרֵה יְהוָה עַל-אַפְּלָת**: Grecus etiam, ἐν ἀρχῇ γὰρ εἰς αὐτούς. Est autem **οὐσία**, live, ἀφίξια, auferre; & **τέλος οὐσίας**, *Quorum scelus ablatum est*. S. P. Augustinus Enarrat. 2. in hunc Psalm. num. 9. docet ideo peccata regi, quoniam Deus non amplius illa intuetur, ut puniat. *Cooperata sunt (inquit) peccata, abolita sunt, teæ sunt. Si texit peccata, Deus noluit advertere; si noluit advertere, noluit animadvertere; si noluit animadvertere, noluit punire; si noluit punire, noluit agnoscere, maluit ignoroscere.* Non sic intelligatis quod dixit peccata cooperata sunt, quasi ibi sunt & vivant. Teæ ergo peccata quare dixit? Ut non viderentur. Quid enim erat Dei videre peccata, nisi punire peccata? Ut noveris, quia hoc est Dei videre peccata quod punire peccata, quid ei dicitur? Averte faciem tuam a peccatis meis. Distinguo itaque consequens; teguntur scelera, ut sanentur, nec puniantur, quemadmodum vulnera contentur emplastro, concedo: ut latent & vivant, ut corpus cooperitur ueste; nego consequentiam.

6.
Objec-
tio-
nem 2da
rejicitur.

Opp. 2. Impius post justificationem coram Deo remanet turpis & inquinatus; Non ergo illius macula deleta est. Ant. probatur verbis Isaiae LXIV. 6. *Facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus mensuatae universæ justitiae nostræ.* Et Psalm. 142. 2. *Et non intres in judicio cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.*

Resp. nego antecedens. Ad Isaiae locum respondeo, abici post promulgationem Evangelii, tanquam immundas, purificationes legales, quas appellat ju-

stificationes etiam Paulus ad Hebreos ix.

1. atque post Christi adventum Judæos in lege sua merito haberi tanquam reos, & contaminatos: atque id ab Esaiæ prænuntiatum est. Hanc interpretationem confirmat A-lapide ex Versione Arabica, ex Comment. Hieronymi, atque ex confessione Musculi Lutherani. Addimus expositionem Forerii Tom. III. Sac. Critic. P. 2. pag. 723. Theologi Tridentini apud Pallav. lib. viii. his Esaiæ verbis docuerunt demonstrarri, non quod cuncta Judæorum opera forent contaminata & criminosa, sed quod multorum, quamvis viderentur honesta, quamplurimis noxarum maculis aspergebantur: atque hanc pariter expositionem probamus. Demum ipse Calvinus in hunc locum inquit: *Hic se nonnulli torquent, quod Propeta de sceleris inquinamentis loquens sine exceptione Judæos omnes exprimat; in quibus tamen nonnulli refabant puri Dei cultores: sed frustra quia non loquitur de singulis, sed de universo corpore, quod cum infra omnes abjectum, atque extrema clade affectum esset, panno fôrdido comparatur.* Vide I. B. Du-Hamel Tom. 3. pag. 767. Psalmista vero hoc unum demonstrat, justos in aliqua venialia peccata prolabi, ut etiam ipsi debeat divinam implorare clementiam, non autem de sua justitia præsumere: quamobrem ait etiam Job. 1v. 17. *Numquid homo Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir?* Reete Augustinus in citatum Psalmum: *Noili ergo mecum intrare in judicium. Quantumlibet rectus mibi videar, producis tu de thesauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & pravus inceniar.* Cæterum idem David, nisi justis innocentiam & rectitudinem existimasset inhærente, minime Psalm. xvii. 21. dixisset: *Et retribuet mibi Dominus secundum justitiam meam;* & versu 24. *Et ero immaculatus cum eo.*

Opp. 3. Hieronymus lib. III. in Hier. rem. vers. 13. allatis verbis Davidis, *Non Objec-
tio 3.* *justificabitur in conspectu tuo omnis vi-
vens*, ait hæc verba referenda, non ad comparisonem Dei, ut veteres, & novi hæretici volunt, & patrōni hæreticorum, sed ad scientiam ejus; causam proferens, quoniam, *Homo videt in facie, & Deus in corde;* & *quod vitiis, atque peccatis omnis impletur humana conditio.* Etiam Gregorius libro xxxv. Moralium in fine omnia in homine *pura mala* esse declarat. Solet opponi etiam Ambrosius explicans libro 2. de Jacob justificationem exemplo ejusdem Jacob se se uestimentis Elau,

Esau, ac pelle hædina occultantis. Ex his inferunt Heterodoxi hominem semper esse contaminatum & impium, atque justitia Christi contegi tantum extrinsecere.

8. Repellitur. Resp. cum Vellofillo Adv. in v. Tom. Hieronymi q. 4. Sanctum Doctorem respxisse ad humanam conditionem Dei gratia destitutam, nec non ad venialia crimina, in quæ cadit etiam justus in corpore corruptibili ingemiscens. Novos ergo, ac veteres hæreticos appellat Hieronymus Origenistas, & Pelagianos; quorum dogma erat posse hominem vivere absque peccato; ut diximus libro xiv. cap. 2. Gregorius loquitur de bonis operibus, quæ nos approbamus & commendamus; in quibus appetitus laudis, typhusque superbia inficit honestatem. Ita responder ad articulum 35. Lutheri Roffensis. In comparatione Jacob cum homine justificato depromptu ex Ambrosio (nisi tamen supposita sit,) sicut in aliis quibuslibet, necessum non est ut res rebus amissim respondeant. Dicimus præterea justitiam Christi, qua cooperimur, meritoriam justificationis causam esse, non *formalem*. Ac demum in hoc sitam esse comparationem illam putamus, quod sicut Jacob aliena ueste indutus incessit, ita Christus factus in similitudinem carnis peccati vere languores nostros tulit, & attritus est propter scelera nostra. Quamobrem in libro contra Mendacium cap. 10. scribit Augustinus: *Per hædinas pelles peccata, per eum vero, qui eis se operuit, ille significatus est, qui non sua, sed aliena peccata portavit.*

Prætermis hæreticorum argumenta petita ex comparatione debiti quod sola Chirographi abolitione remittitur. Enimvero in peccato præter reatum poenæ reperitur quoque reatus culpæ, sive macula, id est, inhærens animæ turpitudo, aversio à Deo, rectique ordinis carentia. Differam de hac peccati macula lib. xxii. cap. 8. Quamquam ergo debitum poenæ quodammodo deleri intelligatur per Dei condonationem; tolli nequit anima deformitas & nequitia nisi per infusam sanctificationis gratiam. Fieri quippe non potest, ut per solam denominationem extrinsecam justitiae auferatur privatio, sicuti tenebrae dispelli non possunt nisi per lucem; aut saltem hac providentia lege ita impius justificatur, ut ejus macula per inhærentem gratiam abstergatur, ac deleatur.

APPENDIX.
Subnectunt hoc loco Scholastici quæstiones duas, unam an de potentia saltem absoluta possit Deus absque gratia possit sine inhærente peccata dimittere, alteram

9.
An Deus gratia dimittere peccata.

num *habitualis* gratia & peccatum consistere simul valeant, tenentibus in utraque quæstione affirmativam partem discipulis Scotti, negativam cum Thomistica schola nostratibus. His omnino subscribendum censeo. Quomodo enim mors tolli potest, nisi per vitam? Quomodo animæ vulnus, nisi per sanitatis instaurationem? Quomodo hominis carnalis vetustas, nisi per innovationem spiritus? Quomodo cor lapideum, nisi per carnem? Præterea cum reatus culpæ sit privatio justitiae, privationes autem per solam *formam* abscedant; tam repugnat hominem impium absque gratia justificari, quam cæcum absque facultate viuis illuminationem recipere, curvamque lineam sine rectitudine fieri directam. Defendi quidem possit Scotistarum opinio, si in peccato esset sola ratio debiti, sive reatus poenæ; sed cum existat in illo etiam macula turpitudo, non video qua valida argumentatione possint iidem Scotistæ oppositam sententiam everttere.

10.
Idem de altera quæstione dicendum est. Quæ enim participatio justitiae cum iniquitate, lucisque cum tenebris? Quomodo erit idem homo simul ac semel ad Deum conversus, & aversus ab illo; nam possint, ex Deo, atque peccato mortuus; templum Spiritus sancti, ac Diaboli membrum, Dei filius, & filius Belial; Amicus, & hostis ejusdem Dei? Deinde cum gratia sanctificans sit a charitate individuali, si peccatum & sanctitas simul existant; cur non poterit *habitualis* charitas stare cum reatu damnationis aeternæ, ut commentus est prop. xxxi. & xxxii. Michael Bajus? Planior ergo, probabilius, ac vera est sententia Nostratium. Nam quod movet Mastrium, aliosque Scotistas, in Gratia rationem qualitatis physicæ formaliter differte ab eo, quod est esse animæ sanctitatem atque munditatem; aut deletionem peccati esse gratia effectum secundarium, quod potest divinitus impediri; aut posse justitiam & culpam eo pacto simul manere, quo fuit in Christo cum beatitudine tristitia; id me nihil penitus movet. Principio *formalem* illam distinctionem non probo; neque, si detur, gratia erit gratia speciata ratione qualitatis, sed ratione propria, quam dicunt *specificam*; quemadmodum albedo non est albedo, quoniam *qualitas* est, sed quoniam inter qualitates

litates propriam habet naturam, & subiectum afficit peculiari ratione; quam si auferas, perperam autem albedinem permanere. Atque ita nego in gratia distinguere esse qualitatem, & esse munditatem animæ; & præterea, ut figmentum istud admittam, nego gratiam esse gratiam in quantum est qualitas, cum gratia sit, quatenus sanctificat animam, & illam Deo gratam reddit. Peccatum vero deletur quidem per gratiam, sed tanquam privatio per formam; nec fieri potest, ut forma ac privatio simul existant; sit in exemplo, vita & mors, lux & tenebrae, curvitas & rectitudo: unde affirmamus in Schola, quod potest Deus aliquam producens formam impedire effectum illius positivum, at non privati-

vum. Beatitudo denique, ac tristitia fuerunt in Christo comparatae ad diversas affectiones animæ, diversumque obiectum. Beatus enim erat secundum superiorem rationem, quatenus mens divinitati adhærebat, & tristis quatenus corporali sensu suscipiebat illatam sibi passionem; ut exponam lib. xxvi. At quomodo eadem animæ voluntas potest esse a Deo aversa, & ad Deum conversa? Itaque non videntur ratiocinationes Scotistarum nimis validæ: & quamvis illorum opinio sit Catholica: nostra tamen maiorem vim habet ad refellendos hereticos oppugnantes inhærentem justitiam, ac simul statuentes justificationem & culpam.

C A P U T IV.

Quomodo adulti ad justificationem disponantur?

S U M M A R I U M.

1. An justificatio fiat per solam fidem.
2. Opinio hereticorum.
3. Non est quæstio de pueris, sed adulti.

4. Ad justificationem requiritur fides.
5. Quam sequuntur timor, & spes.
6. Ultimo dilectio Dei, & odium peccati.

I.
An justifica-
tio fiat per
solam fidem.

TRIDENTINA Synodus sess. vi. cap. 5. & 6. adversus hereticos, qui autumant fieri justificationem per solam fidem absque ulla prævia dispositio-
ne, motuque liberi arbitrii, declarat quid ex parte nostri necessarium sit, ut justificationis gratiam consequamur. Ac primo definit ipsius justificationis exordium in adulti à Dei per Christum Je-
sus præveniente gratia sumendum esse, damnans Pelagianos ac Semipelagianos errores, quod salutis initium sit ex no-
bis, atque ex humanæ voluntatis con-
tu. Neque enim putandum est, Catho-
licos, qui negant homines sola fide justifi-
cari, ad Pelagiana dogmata declinantes opinari, quod operibus sine præveniente
gratia patratis insit ratio aliqua meriti. Nam si hoc sensu Protestantes con-
tenderent, non ex operibus homines ju-
stificari, sed per fidem, quatenus fides
est prima gratia, & opera legis absque
fide sterilia sunt, facile posset inter nos
illosque ratio concordiae inveniri. Nul-
lus quippe Scholasticorum unquam re-
clamavit adversus Paulum, qui redar-
guens Judæos sese inflantes, propterea
quod onus legis tulerant, & ceremonias
servaverant, scribit ad Romanos cap.
iv. Abraham non ex operibus fuisse ju-
stificatum, statuens initium salutis fidem
Christi. Nec reclamavit, dum similiter
Ambrosius, Hilarius, aliqui protulerunt

gratiam non esse ex operibus, ne quis
glorietur. Nihil enim verius, quam hu-
manam naturam nulla fide passionis Chri-
sti & resurrectionis imbutam, nihil natu-
raliter posse, quod pertineat ad sancti-
tatem veramque justitiam, ut docet S.
Pater Augustinus de Nat. & Grat. cap.
2. de Prædest. SS. cap. 15. aliisque in lo-
cis compluribus. Egitus de hoc satis
in libro de Hæresi Pelag. cap. 12. Merito ergo Tridentinum Concilium hereti-
cis caluminandi Catholicos tanquam Pe-
lagianos occasionem omnem eripiens re-
petit justificationis exordium à gratia
præveniente; atque ea cautione pre-
missa tradit quomodo adultus ad gratiam
sanctificantem disponi debeat adversus
Lutheri & Calvinii asseclas negantes ne-
cessariam esse ex parte peccatoris ali-
quam præparationem.

Monstrum hoc hereticorum assertum
videri potest: nam Lutherus in Visita-
tione Saxonica, Multi (inquit) dum au-
diunt, ut solummodo credant omnia ipsi
remitti peccata, fingunt sibi fidem, &
putant se mundos esse, per quod fiant tem-
perari & securi. Brentius in Lucam
ait fidem justificare, que sit per charitatem
efficax, & absolvatur per pænitentiam;
& Hieronymus Zanchius in Mæculla-
næs: Nemo adulans potest salvari sine cha-
ritate in Deum, & proximum. In Col-
loquio

Opinio Ha-
reticorum.

loquio etiam Altenburgensi an. 1568. inter alia traditum est, *Bona opera necessaria esse ad salutem*; quod & Philippus Melanchthon assentitur in Diatriba de Justif. Witembergenses, & Protestantes alii in Misena Urbe congregati an. 1548. ita ut conquerantur à Canisio, & Bellarmino pleraque paradoxa ex libris ipsorum congeri quæ ibidem non extant. Sed redarguntur jure, meritoque: nam Flacciani, id est, Jenenses, sic a Flaccio Illyrico dicti, omnia opera perniciofa esse contendunt. Melanchthon, ut animadverrit ad iv. Confes. Augustinæ nost. Joannes Hoffmeisterus, in Loci scribit propter solam Christi misericordiam, non propter dignitatem operum remitti peccata. Zanchium proterere studet in examine Calvinianæ ματωλογίας Hinkelmannus. Verum hanc inter partes hæreticas velitationem censemus esse logomachiam; siquidem qui necessitatem operum ad salutem concedunt, minime loquuntur de necessitate efficientiæ, quasi ad salutem per se gignendam, & justificationem promerendam aliquid valeant, sed de necessitate, quam Witembergenses vocant *præsentia*, absque concursu ad actum justificationis, quam haberi putant per solam in Christum fiduciam. Quamobrem Synodus Tridentina opportune non solum actus justificationem præcedentes commemoravit, sed etiam docuit, quod impii divina gratia excitati ad suam ipsorum justificationem eidem gratiæ libere assentiendo & operando disponantur. Verbo dicam: Opera hæretici nequaquam negant; bona esse, habere meritum, & ad iustificationem disponere, id negant.

3. Non est quæ-
sio de pue-
ris, sed adul-
tis.

Consulto etiam Tridentini Patres de solis adultis loquuntur. Pueri enim ad gratiam baptismatis per actus liberi arbitrii disponi non possunt: & frustra quidam hæreticorum in illis præcedere putant firmam in Christum fiduciam; præveniente usu rationis actatem. Unde somnium istud, atque portentum? Opponentibus autem ad tollendam necessitatem dispositionis puerorum exemplum respondet S. P. Augustinus libro 1. de peccat. merit. cap. 19. *Si propterea penitentes dicendi non sunt, quia sensum penitendi nondum habent; nec fideles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi nondum habent.* Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profiteruntur; cur non prius etiam penitentes habentur, cum per eorundem verba gestantium diabolo, & huic seculo renunciare

R. P. Berti Theol. Tom. III.

monstrantur? Totum hoc in spe fit vi Sacramenti, & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit Ecclesiæ. Ceterum quis ignorat, quod baptizatus parvulus si ad rationales annos veniens non crediderit, nec se ab illicitis concupiscentiis abstinevit, nibil ei proderit quod parvus accepit? Exemplum itaque parvorum si non demonstrat quod in adultis ad justificationem necessaria non sit fides; neque demonstrat quod in eisdem necessaria non sint reliquæ dispositiones.

Est itaque harum dispositionum prima, Fides. Hanc minime Catholici excludunt, fatentes homines justificari ex fide, & sine fide neminem posse placere Deo, ut ad Rom. v. & ad Heb. xi. docet Apostolus: nec ignorantes etiam Apostolis fuisse præscriptum, ut prius quam gentes baptimate tingerent, illas Evangelicis imbuerent veritatibus. Ab ipsa fide initium esse salutis, illamque donum Dei esse, ne quis glorietur, postrem Capite de H. Semipelagiana ostendi collectis ex Augustino argumentis. Putant Hæretici fidem, qua justificamur, esse fiduciam, & certitudinem, qua absque ulla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis certe credamus remitti nobis peccata. At recte Concilium cap. 6. fidem, à qua sumitur justificationis exordium, illam esse declarat, qua credimus vera esse, quæ divinitus revelata sunt, atque illud in primis, à Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. Eam autem Hæreticorum fiduciam expungit seq. cap. 9. & Canone 13. Enimvero licet ad justificationem etiam spes, humiliisque sine jactantia fiducia necessaria sit, cum & nobis dicatur quod olim Paralytico Mat. ix. 2. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua;* tamen fiducia ita in fide fundata est, quia ideo in aliquo fiduciam collocamus, quoniam credimus illum fidem esse, ac veracem. Fiducia itaque nequit esse fundamentum salutis, neque prima ad justificationem dispositio.

Ad fidem ergo, qua in Deum credimus, timor & spes consequantur necessaria est: timor, quo peccatorum nostro consideratione utiliter concutia. Quam se-
rum, & spes.
morum; spes vero, per quam ad considerandam Dei misericordiam animum convertentes speremus nobis Deum propter Christum propitium fore. Ac de timore legimus Prov. xiv. *Timor Domini fons vita: de spe ad Rom. viii. Spe salvi facti sumus.* Ubi ergo per fidem intelligit homo se legem transgressum & R. r. damna.

damnationis sempiternæ reum esse, Deum autem misericordem ac justum, haud ignorans non posse impium, nisi resipicit, vitare gehenna supplicium, concutitur divina justitiae timore; sed propriam infirmitatem, atque demeritum perpendens, ad Deum confugiens, quem scit nolle mortem peccatoris, & neminem in se sperantem deserere, cum regio Prophetæ, *Domine (inquit) ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Misere mei, Domine, quoniam infirmus sum. Ita fides timorem, timor spem, spes orationem gemitumque præcedit.*

6.
Ultimò Dilectionem, qua Deum tanquam justitiae fontem diligere incipiamus, nec non odium, & detestationem peccatorum,

denique propositum fuscipendi Sacramentum, inchoandi novam vitam, & divina mandata servandi. De his, ubi disputabimus de Sacramento penitentiae, erit singillatim pertractandum. Sat est modo animadvertere, quod sicuti à Deo per pravam cupiditatem aversi fuiimus, ita ad ipsum debemus per sanctam dilectionem converti; nam scriptum est Ezech. xviii. 30. *Convertimini, & agite penitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; & non erit volis in ruinam iniquitas: quibus exhortationibus plena*

sunt divinarum Scripturarum eloquia. Quoniam vero propositum novæ vitæ operibus comprobatur, nequaquam putandum est excludi à Tridentinis Patribus, præsertim in peccatoribus vetusta consuetudine gravatis, opera quædam preparatoria, quæ debeat aliquando justificationem præcedere. Etenim horatur Dominus improbos per Ioelem 11. *Convertimini ad me in tolo corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu; & per Evangelicas Institutiones Lucae 11. ut faciant fructus dignos penitentia: & Petrus Israelitis compunctis corde Act. 2. versu 38. inquit: Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.* Hinc haud vulgares Theologi docent quibusdam peccatoribus absolutionem non esse impendendam, nisi etiam externis operibus studuerint se præparare; quod probant auctoritate Cypriani in libro de Lapsis, ex antiqua Ecclesiæ disciplina, juxta quam peccatores laboriosis operibus ante reconciliationem adicebantur, aliisque argumentationibus plurimis. Verum de his alibi. Nunc, quod institutum erat, exposuimus Catholicorum sententiam circa dispositiones ad justificationem necessarias, demonstrantes simul requiri ad illam actus liberi arbitrii.

C A P U T V.

Quo sensu affirmet Apostolus hominem gratis & per fidem justificari.

S U M M A R I U M.

1. Opinio Sectariorum.
2. S. Paulus non docet, hominem justificari per solam fidem.
3. 4. 5 & 6. probatur diversimodè.

7. Fides, quæ est exordium justificationis, non est sola fides divinarum promissionum.
8. Usque ad 17. solvuntur objectiones.

I.
Opinio Se-
ctariorum.

OMNEM modo hæreticorum molem subvertemus, Paulinæ, cui nimium fidunt, sententia sensum ac scopum inquirentes. Tertio, & quarto capite Epistolæ ad Rom. scribit Apostolus, haberi justitiam per fidem Iesu Christi, justificari impium gratis per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, & justificari per fidem sine operibus legis, Abraham non ex operibus justificatum, sed per fidem. His Apostolicis ducti momentis Sectariorum nihil in impio, si fidem excipias, ad justificationem obtinendam requirunt. Ipsam quoque fidem pro suo arbitratu explanant & circumscribunt. Cum enim fide una Christi credamus Incarnationem & quidquid nobis ait Scriptura, aut Traditio proponit, nec non virtutem signa & prodigia patrandi, propositumque bonis præmium, atque remunerationem,

sicuti eadem spe remissionem peccatorum, æternamque vitam expectamus, atque eadem virtute charitatis diligimus Deum, & proximum: dispescunt in triplicem illi fidem; *Historicam*, qua traditis mysteriis assentimur, *Miraculorum*, qua res mirandæ efficiuntur, fidemque *Promissionum*, qua firmissime tenemus imputari nobis justitiam Christi. Ac fidem, per quam justificamur, non fidem *historicam*, non fidem *miraculorum*, sed esse solam fidem *promissionum* divinarum, temere pugnaciterque contendunt. Dabo itaque operam, ut primum Pauli mentem percipiamus, commonstrans ab ipso nequaquam in justificationis negotio actus liberi arbitrii, aut supra enumeratas dispositiones expungi; evertam deinde Hæreticorum de sola fide *promissionis* commentum.

PRO-

2.
S. Paulus
non docet,
hominem
justificari
per solam
fidem.

PROPOSITIO I. Paulus Apostolus non eo sensu docet homines justificari per fidem sine operibus legis, ut solā in Christum fiduciā gratiam justificationis obtineant, neque ad hanc disponantur etiam spe, dilectione, ceterisque virtutibus.

Demonstratur 1. Hoc unum intendit Apostolus, ne Judæi ad fidem Christi conversi glorientur, quod fuerint semen Abrahæ, quod divinas acceperint promissiones, quod ob circumcisionem & reliqua legis opera, non per gratiam divinumque propositum, non per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, vocati fuerint ad Evangelium, dirigens in hunc scopum Epistolæ ad Romanos duo prædicta capita; in quibus docet, quod lex, exclusa fidei gratia, minime ad justitiam conductit, quod tam Gentium, quam Judæorum opera, per circumcisionem atque præputium expressa, ex fide, & per fidem, scilicet præveniente gratia, cuius primus effectus fides est, accepta sunt illi, qui est Deus non Judæorum tantum, sed & Gentium; quod Abraham non habet gloriam, nisi apud Deum, propterea quod non per carnis circumcisionem, sed per fidem Medicatoris factus est Pater multarum gentium. Hæc sola Epistolæ Paulinæ lectio comperta sunt. At qui talia, & ad hunc finem pronuntiat, à Justificatione excludit duntaxat opera, quæ fidem præcedunt, ac fuit absque gratia præveniente; sive opera legis, aut Mosaiæ sint, aut naturalis, absque ulla Reparatoris fide patrata; non autem excludit opera fide directa, & facta divinae gratiae adjutorio. Paulus ergo, dum inquit hominem justificari per fidem, ex operibus legis, minime excludit opera gratiæ, timorem, spem, charitatem, pœnitentiam, & novæ vitæ propositum.

3.
Probatur.

Præterea. Si Paulus quæcumque bona opera excludit, de nuda ac sola fide sermonem instituet, non de fide operante per dilectionem. Id vero quis sibi poterit persuadere? Principio idem Apostolus ad Galatas v. 6. ait: *In Christo Jesu neque circumcisione aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.* Et in priori ad Corinth. xiiii. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Quo pacto putat solam fidem justificare, qui tam aperte docet fidem absque charitate nihil prodeſſe? Deinde ad Hebreos xi. 17. inquit: *Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperebat repromissiones.* Eadem itaque in Abraham commendat

R. P. Berti Theol. Tom. III.

non sterile, & otiosam, sed cum obedientia & opere conjunctam. Recte Augustinus De Fide, & Operibus cap. 14. *Paulus non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, pleneque Evangelicam definivit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Unde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodeſſe affeverat, ut dicat, Si babeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non babeam, nihil sum, &c.* Et de Grat. & lib. arbitrio cap. 7. *Homines autem non intelligentes quod ait ipse Apostolus, Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus legis, putaverunt eum dicere sufficere homini fidem, etiamsi male vivat, & bona opera non habeat. Quod abſit, ut sentiret Vas electionis, qui cum dixisset quodam loco, In Christo enim Jesu neque circumcisione aliquid valet, neque præputium, mox addidit, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Ipsa est fides, quæ fideles Dei separat ab immunis dæmonibus; nam & ipsi, sicut dicit Apostolus Jacobus, credunt & contremiscunt, sed non bene operantur.*

Insuper cum Paulus Apostolus scribens ad Roinanos affirmasset justificari hominem per fidem sine operibus, nonnulli id ita acceperunt quasi credentes in Christum, etiamsi facinorose viverent, salvi esse possent per fidem: atque ad illorum recundendum errorem Epistola Judæ, prima Joannis, & secunda Petri scriptæ dicuntur. Id quidem censet Augustinus citato cap. xiv. de Fide & Op. & lib. lxxxiiii. QQ. q. 76., consentiunt veterum multi, & potest ex eo demonstrari, quod Petrus ibidem cap. 3. versu 16. ait in Epistolis Pauli esse quædam difficultia intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, ipsum tamen Paulum scripsisse, ut omnes satagerent inveniri immaculati & inviolati, secundum datam sibi sapientiam. Ac Jacobus cap. 2. versu 21. utitur eodem exemplo Abrahæ, quo indocti illi, atque instabiles abutebantur. De Paulina ergo sententia juxta Jacobi, Joannis, ac Petri doctrinam æquum est judicare. At Petrus cap. 111. horatur nos, ut simus in sanctis conversionibus & pietatibus expectantes, & properantes in adventum diei Domini. Joannes de charitate & observantia mandatorum specialiter tractat; Jacobus vero sic de Abraham loquitur: *Abraham Pater noster nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperat.*

R. 2

cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Certe absque impietate suspicari non possumus Paulum & Jacobum pugnantia conscribere, cum uterque fuerit divino Numine afflatus, atque unus alterius mentem expresserit. Deinceps, ut ratiocinatur Augustinus eadem q. 76. Qui putant istam Jacobi Apostoli sententiam contrarium esse illi Pauli Apostoli sententiam, possunt arbitrari etiam ipsum Paulum sibi esse contrarium, quia dicit alio loco, Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Et alio loco, sed fides, que per dilectionem operatur. Et iterum, si enim secundum carnem vixeritis, moriemini, &c. Consequens ergo est, ut Paulus redarguerit Iudeos se Gentibus in Christum credentibus praeferentes, quasi meritis bonorum operum, quae in lege sunt, ad gratiam Evangelicam pervenissent. At legite citatis in locis Augustinum, nec non in Psalm. 31. & 67. prope finem, ac de Civ. Dei lib. xvi. cap. 23.

5. Rursus demonstratur Catholica veritas testimonii Patrum, ad justificatorem etiam spem, timorem, charitatemque necessariam esse affirmantium. Clemens Alex. lib. 2. Stromatum docet, fidem praecedere, timorem aedicare, dilectionem perficere. Bafilius in PG. 33. ait: Timor salutaris ad penitentiam dicit. Ambros. initio librorum de Poenit. inquit: Nemo potest bene agere penitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Hieronymus in cap. 3. Epist. ad Rom. Non peccatorem dixit (Paulus) justificari per fidem, sed impium, id est non credentem. Docent consimilia Patres alii apud Bellarumin lib. 1. De Justificat. cap. xiiii. Neque audiendi sunt haeretici reponentes opera quidem comitari fidem, sed hanc solam salutem apprehendere; non enim alia vis justificandi inest fidei, nisi quam illi charitas imperatur; quum Apostolus fidem commendet, quae per dilectionem operatur, neque fides ipsa sit forma virtutum, sed charitas fidei ac virtutibus reliquis conferat perfectionem. Charitas quippe legis plenitudo est: qui non diligit, manet in morte: & si quis tantam habeat fidem, ut montes transferat, non tamen diligit, nihil ei prodest; quod ex dicitis, atque ex iis, quae de virtutibus aliibi disputamus, arbitror manifestum.

6. Ut revertar ad Paulinam Epistolam, Ultimo de ita postremo loco ratiocinabor. Iuno ex ipso dæis observationem legis, & circumfessionem jaætantibus; cur Apostolus ponit exemplum Abrahæ, repetitique

verba Genesios xv. 6. Credidit Abram Deo: & reputatum est illi ad justitiam? Hæc de Abrahamo prolatæ sunt annis xv. priusquam circumcideretur. Priusquam enim est circumcisus, sic de eo promulgatum est, creditur Abram Deo, &c. inquit cum Tryphone disputans Justinus. At jam eo tempore Abraham Deo mandante exierant de terra sua, divinasque accepérat promissiones, atque, ut scribit Hom. viii. in Epist. ad Hebr. Joan. Chrysoſt. meritis, & recte factis eminebat. Declarat itaque Apostolus Christianæ fidei vim ac robur, ut non ex circumcisione Judæi ad hanc eligi promeruerint, quandoquidem ex fide Abraham justificatus sit nondum circumcisus, sed ut fides ipsa circumcisioni, cæterisque bonis operibus intelligatur præcessisse. Forte dices: si longe ante circumcisionem ea verba prolatæ sunt; cur Jacobus scribit referenda esse ad Isaac immolationem? Id recte scribit. Divinae promissiones factæ sunt Abraham Gen. xiiii. 3. quando de domo Patris sui egressus est: & confirmatæ Gen. xxi. 18. quando Isaac immolatus in monte conscederat, in præmium utroque singularis obedientiæ. Demonstratur itaque Iacobus fidem Abrahæ non fuisse inertem ac solam, illam in singulari Abrahæ obedientiæ proponit, non repugnans Genesim, quoniam etiam post illi immolationem Abraham divinas promeruit benedictiones; neque Apostolo, quoniam & ille idem affirmit in Epistola ad Hebreos. Atque hæc magis, magisque commonstrant loqui Apostolum de fide operante, & obedientiæ adjuncta: ut dictum hactenus.

PROPOSITIO II. Fides, quæ est justificatiōnis exordium, non est sola fides divinarum promissionum.

Apertissimis Scripturæ locis ostenditur. Ac primo: Fides illa Deo pergrata est, divinamque uberiorem gratiam promeretur, qua credimus divina mysteria, Trinitatem præfertim, ac Verbi Incarnationem. Fides autem ista non est fides sola promissionum, ut liquet. Ignatur fides promissionum ea non est, unde sumitur justificatiōnis exordium. Prob. nam Matth. xvi. 16. Petrus ob illam fidei confessionem, Tu es Christus filius Dei vivi, audire meruit, Beatus es, Simon Bar-Jona, &c. Marei ultimo 15. ait Dominus discipulis: Prædicate Evangelium omni creatura. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Ioan. vii. 69. Petrus ita Dominum allocutus est: Verba vita æterna habes. Et nos credimus,

7. Fides, quæ est exordium justificatiōnis, non est sola fides divinarum promissionum.

& cognovimus, quia tu es Christus filius Dei. Joannis xx. 31. *Hæc scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei;* & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. Act. viii. Philippus Spadoni baptisnum petenti, posteaquam illi Jesum evangelizaverat exponens Isaïæ prophetiam, ait: *Si credis ex toto corde, jicet.* Apostolus ad Rom. x. 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum & in corde tuo credideris, quod Deus illum fecit, scitavit a mortuis, salvus eris.* Fides, qua Petrus confessus est Christi divinitatem, quam evangelizando Apostoli disseminarunt, ob quam Christi verba & opera literis mandata sunt, per quam credimus eundem Christum a mortuis resurrexisse, de qua vaticinati sunt Prophetæ, est fides divinorum mysteriorum. Itaque hæc fides ad consequendam salutem disponit. Ad hæc, ut præcedenti capite diximus, qualem fiduciam in Christi Redemptione habere possumus, nisi fides præcedat, qua credamus illum esse filium Dei, & pro hominum salute incarnatum & passum? Hæc ergo fides omnium gratiarum fundamentum est, nec aliud ponere possumus, ut inquit Apostolus in 1. ad Corinth. cap. 3. & Augustinus de Fide, & Op. cap. xv.

OBJECTIONES CONTRARIÆ RE-FUTANTUR.

8.
Objectiones
contra
imam pro-
positionem.

Multa quidem aduersus primam propositionem objiciunt hæretici, sed posunt omnia ad tria capita reduci. Primum est, quod Apostolus ad Rom. i. 11. 28. docet *justificari hominem per fidem sine operibus legis;* de quo loco plura in prima propositione: & quod præsertim objectant, scopus Apostoli est demonstrare justificationem gratis haberi, quoniam si quis ex operibus justificatur, habet gloriam, sed non apud Deum. Hinc est, quod etiam Tridentinum Concilium Sess. vi. cap. 8. definit, *nihil eorum, que justificationem præcedunt, sive fidem, sive opera, ipsam justificationis gratiam promoveri.* Et Augustinus de Fide, & Operib. cap. xiv. num. 21. inquit: *Sciat quisque per fidem se posse justificari, etiam si legis opera non præcesserint.* Sequuntur enim justificatum, non præcedunt justificandum. Alterum caput est, quod plura Scripturæ loca fidei justificationem, atque salutem tribuunt, ut ad Rom. 1. 17. *Justus ex fide vivit.* x. 10. *Corde creditur ad justitiam.* Matth. ix. 22. *Fides tua te salvam fecit.* Et si dixeris hæc accipienda esse de

fide, quæ operatur per dilectionem, extat Luca viii. 50. apertus textus solam fidem commemorans, nempe: *Crede tantum, & salva erit.* Quare Augustinus lib. 1. ad Bonif. cap. 21. de Sanctis veteris testamenti ait: *Quantælibet fuisse virtutis antiquos predices justos, non eos salvos fecit, nisi fides Mediatrix.* Tertium caput est, quod Patres à sola fide salutem agnoscunt. Legatur Chrysostomus Orat. de Fide & lege, Tertullianus de Baptismo, Augustinus ipse quæst. 76. ex lxxxiiii. Ex his talis objectatio consurgit. Si justificationem præcederet aliqua liberi arbitrii dispositio, non esset gratia, sed merces; neque recte Scripturæ ac Patres fidei tantum ipsam justificationem tribuerent. Id omni procul dubio falso est. Nulla ergo liberi arbitrii dispositio justificationem præcedit.

Resp. juxta Apostolum justificari quidem hominem per fidem, sed per illam fidem, quæ per dilectionem operatur; atque eo tantum sensu excludi opera, quatenus in se inspecta nullatenus ad justitiam perducunt, omnemque vim ac roburā præveniente gratia recipiunt. Explicatum id paulo supra ejusdem Apostoli, & S. P. Augustini expressissimis verbis. Affi: mamus propterea hominem justificari gratis per fidem, etiam si justificationem præcedat timor, spes, dilectio, & contritio, *Quia ipsa fides, unde incipiunt bona, quæcunque sunt, merita, gratuitum donum Dei est:* inquit Epistola ad Sæcum 150. nunc 194. num. 9. Gratia prædictor Augustinus. *Et quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides,* ac per hoc ab illo sunt nobis opera justitiae, à quo est fides, de qua dictum est, *Justus ex fide vivit,* inquit idem Augustinus de Grat. & libro cap. vii. num. 18. Atque recte monet Apostolus, *ne quis gloriatur;* quoniam, cum ipsa fides sit donum Dei, non posunt homines dicere: *Ideo accepimus gratiam, quia credimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo,* inquit eo loco Sanctus Pater: quemadmodum inaniter quidam Judæorum jactabant se ad fidem Christi ob circumcisionem suisse vocatos.

Eadem profecto mens est Tridentinorum Patrum; nam Iacobsanta Synodus paulo ante ea verba, *Nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promoverent,* disputationes, quas justificatio consequitur, enumerat. Deinde per omnia Augustino cohærens inquit: *Cum Apostolus dicit justificari hominem per fidem, & gratis, eu verba in eo sensu*

9.
Solvuntur

10.
Per

in-

R. 3

intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae Catholicae sensus tenuit, & expressit, ut scilicet per fidem ideo iustificari dicuntur, quia fides est humanae salutis initium. Illam quoque rationem addit, quam afferit Apostolus, *Quoniam si iustificatio gratia est, jam non ex operibus*, ut idem Apostolus inquit, *aliоquin gratia jam non est gratia*. Cum itaque dictum illud Apostolicum non sit accipiendo de operibus à gratia Christi profectis, quibus inesse rationem meriti Synodus ipsa definit, sed tantum de iis, quae sunt absque praevenientis gratiae adjutorio, à quo iustificationis exordium sumendum est; sequitur apertissime Concilium, ubi ait neque fidem, neque opera iustificationis gratiam promereri, aut loqui de fide prorsus informi & mortua, quae ad iustitiam nihil magis, quam donum linguarum, aut prophetiae, aut scientiae, si nihil ad sit Christianae dilectionis, potest conferre; aut saltem de merito de condigno, quo current opera ante iustificationis gratiam prata. Legite Estium in *III.* & *IV.* capitulum Paulinae ad Romanos Epistole.

11.
Singula

Habent sensum eundem verba Augustini scribentis de Fide & Op. cap. *xiv.* num. *21.* quod opera non praecedunt, sed sequuntur iustificatum: opera nempe, quibus aeterna vita tanquam merces rependitur. Enimvero ibidem inquit Apostolum tribuente iustificationem fidei, definire, non quamlibet fidem, qua in Deum creditur sed eam salubrem planeque Evangelicam, cuius opera ex dilectione procedunt. Deinde supra cap. *VIII.* num. *8.* ostenderat in baptizandis requiri penitentiam ex verbis Act. *11.* *38.* *Agite penitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.* Requirit etiam cap. *ix.* & seq. servandi mandata propositum. Ait praeterea citato num. *21.* se de hac questione prolixius in libro de Spiritu & litera disputasse. Quid autem hoc in loco Augustinus? Cap. *ix.* num. *15.* ait: *Iustificati gratis per gratiam. Non itaque iustificati per legem, non iustificati per propriam voluntatem; sed iustificati gratis per gratiam ipsius, non quod sine voluntate nostra fiat; sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, &c.* Apertissime itaque docet Augustinus hominem gratis iustificari, & opera iustificationem non praecedere, quoniam prior est gratia, quam meritum; ac bona voluntas, & quidquid iustificationem praeedit presupponunt gratiam praevenientem.

Solvuntur ex dictis, quae secundo loco objiciuntur. Dum enim Scripturæ Membra ac Patres fidei iustificandi vim tribuunt, accipiendi sunt de fide, quae per dilectionem operatur, & in quantum fides est primum gratiae donum, per quod cetera impetrantur. Superiori capite consimiles Scripturæ textus protulimus, etiam timorem Domini, spem, charitatem, & conversionem cordis præcipientes. Fidem ergo iustificare fatemur, solam atque informem negamus ad iustificationem sufficere. Oppositum sane non evincunt ea verba apud Lucam *VIII.* *50.* *crede tantum, & salva erit.* De salute filiæ principis synagogæ, ejusque à mortuis excitatione, non de sanctificationis gratia, ista prolatæ sunt: ac possunt etiam operari iniquitatis, ut colligitur ex Math. *VIII. 22.* virtutes multas in Christi nomine operari; ideoque alia fides ad patranda miracula, alia ad sanctificandas animas est necessaria. Sanctus autem Augustinus dum *1.* libro ad Bonif. cap. *xxi.* ait antiquos justos non nisi fidei Mediatoris salutem consecutos, redarguit Pelagianos autumantes, quod veteres Patriarchæ salvi facti fuerint absque Christi gratia; quare per *τὸν, οὐ τὴν* fides, excludit opera solius naturæ viribus facta, non auxilio gratiae, ac per fidem in futurum Reparatorem perfecta: quod commonstrant hæc verba paulo post apposita: *Per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus nos salvos fieri, quemadmodum & illi: hoc vos non vultis inimici gratiae Christi, ut eadem gratia Iesu Christi salvi facti credantur antiqui; sed distribuitis tempora secundum Pelagium, in cuius libris hoc legitur; & ante legem dicitis salvos factos esse per naturam, deinde per legem, postremo per Christum, quasi omnibus duorum superiorum temporum, ante legem scilicet, & in lege, sanguis Christi non fuerit necessarius &c.*

Eadem plane significazione affirmant Patres hominem sola fide iustificari exclusis operibus factis absque gratia; aut si mors, vel impedimentum aliquod superveniat, sola fide ab operum consummatione, sed non à bona voluntate, ac mandata servandi proposito sejuncta: id est, fide illa, quam Hieronymus in Dialogo Orthodoxi & Luciferiani appellat *devotam in Deum animam*, & per quam dicimus in sacris literis credere, non mente tantum, sed etiam corde; ut Act. *VIII. 37.* & ad Rom. *x. 10.* *In Evangelio enim voluntas queritur, quæ etiam si*

etiam si effectum non haberet, præmium non amittit: inquit idem Hieronymus in caput xii. Matthæi. Hanc esse Augustini mentem in libro lxxxiiii. quæst. Q. 76. præter ea, quæ supra ex eodem loco produximus, hæc verba confirmant: *Quod si cum crediderit, mox de hac vita deceperit, justificatio fidei manet cum illo: nec præcedentibus ejus operibus, quia non merito ad illam, sed gratia pervenit; nec consequentibus, quia in hac vita esse non finitur.* Idem docet Chrysostomus pertractans eo loci de Latrone, qui tempus recte operandi non habuit; propriam tamen iniquitatem confessus est, & regnum Christi speravit & petuit, ut narrat Evangelica Historia, & in eloquentissima de ipso Latrone Homilia idem Chrysostomus. Inquit de hoc Latrone Cyrillus Hierosolym. Catech. xiiii. *Vellet juste agere latro, sed venit mors.* Tertullianus denique loquitur de fide per charitatem formata, quam *integræ* vocat. Tribus ergo hæreticorum objectionum capitibus hæc tria Orthodoxæ doctrinæ opponuntur; quibus præmissæ argumentationis explicatur major propositio, minor autem apertissime refutatur.

14.
Objectiones contra
2dam pro-
positionem.

Argumenta, quæ urgentur ab hæreticis aduersus secundam propositionem, Possunt pariter ad tria capita revocari, ad exemplum Paralytici ex Evangelio depromptum, ad Apostolicam Divi Pauli doctrinam, atque ad fidei definitiōnem & firmitudinem. I. De Paralytico legimus Matth. ix. 2. dictum illi à Domino: *Confide filii, remittuntur tibi peccata tua.* Fides itaque per quam delentur peccata, nihil est aliud, quam firma in Christum fiducia. II. Apostolus in prælaudata ad Romanos Epistola de fide, qua justificatus est Abraham, cap. iv. 16. ait: *Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio: his verbis commendat Paulus fidem duntaxat promissionis divinæ.* Addit versu 18. *Qui contra spem in spem credidit; atque hic pariter spes firmissima designatur.* Sequitur versu 20. 21. 22. *In promissione Dei non habuit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quæcumque promisit potens est facere.* Ideo & reputatum est illi ad justitiam. En majori verborum expressione declaratur, quod Abraham justificatus sit, ob fidem plenissimam, & certam sine animi fluctuatione fiduciam. III. Fidem ita nobis describit idem Apostolus in Epistola ad Hebræos cap. xi. 1. *Est autem fides sperandarum substantia re-*

rum; ubi Græcum vocabulum ὑποστοιχία, substantia, commontrat fiducia constantiam, ac firmitatem: de qua etiam Jacobus cap. i. 6. inquit: Postulet autem in fide nihil habitans; ubi ostendit fidentia firmitudinem à Deo omnium gratiarum dona impetrare. Exemplum itaque Evangelium, doctrina Apostolica, ipsaque Fidei natura ac potestas demonstrant, quod justificationis exordium à sola fide divinarum promissionum sit repetendum.

15. *Resp. ad i. nos pariter, ut diximus cap. præcedenti, spem & fidentiam exi- Refulantur.*

gere ad justificationem obtainendam; cum Tridentina Synodus iisdem verbis Matth. ix. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, doceat sess. vi. cap. 6. disponi ad justificationem impios, dum peccatores se esse intelligentes, à divinæ justitia timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore. De hac dispositione scriptum est (inquit ibidem sacro sancta Synodus) *Ac- cedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quod inquirentibus se renumerato- r sit. Et, Confide fili, remittuntur ti- bi peccata tua.**

Negamus tamen probari exemplo Paralytici, quod initium justificationis sit fides *promissionum*, & quod hæc debeat in nobis excludere omnem formidinem. Cur enim tanta in Paralytico, & in iis, qui eum ad Christum adduxerant, spes & fiducia, ut una cum grabato submitterent illum è te- cto; nisi quia Redemptoris fama longe, lateque diffusa, & accidente fidei illu- stratione, credebant revera ipsum esse Christum, & omnipotens esse prædi- tum? Hæc ergo spes, hæc fiducia non fuit collati beneficii prior causa, quia jam fidem Christi ex auditu conceperant. Quod si potuit paralyticus omnem exuer- re dubitationem, quoniam sine verbo- rum ambiguitate Dominus illi impende- bat remissionem peccatorum; non est idem affirmandum de nobis, quibus non tribuit absolutionem ipse Christus videns, ut in paralytico, fidem nostram, spem, animique dolorem: sed absolutionem nobis impendunt Sacerdotes, quos latet interior cordis nostri contritio; ideoque non expellunt à nobis omnem prorsus for- midinem. Ergo paralytici exemplum per- ram opponitur ab hæreticis.

16. *Idem afferendum est de verbis Apo- stoli, quorum sensus liquet ex præceden- Per omnia.*

tibus responsionibus. Ait enim Paulus fir-

matum esse promissionem ex fide: quia ad

Chri-

Christi hæreditatem non solum vocantur Judæi, quorum Abraham est Pater secundum carnem; sed etiam Gentes, qui per fidem reputantur in semine; ideoque promissio facta Abrahæ etiam super nos confirmatur, quia non per circumcisio[n]em, sed per fidem dicta est *Pater multarum gentium.* Quid hæc, quæso, ad inanem fiduciam hæreticorum, cum Apostolus in genere tantum affirmet factam promissionem *onni s[ecundu]m s[ecundu]m s[ecundu]m*, non autem singulos in individuo posse firmiter credere, se nactos esse gratiam Abrahæ semini repromissam? Quod addidit, *Contra spem in spem credidit*, significat tantum Abraham præter spem natura credidisse se consecuturum à Domino sobolem, tametsi erat corpus ejus emortuum, cum fere centum esset annorum, & emortua pariter esset vulva Saræ, ut ipse Apostolus ibidem ait. Atque his confirmat, quæ supra dixerat, nonnisi per gratiam, & per fidem constitui Abrahæ posteros, aduersus Iudeos carnalem propagationem, & carnis circumcisionem jactantibus. Ea autem, quæ sequuntur versu 20. & sequentibus, retorquentur in Adverfarios. Primo, quia per Apostolum, Abraham non hæsitauit diffidentia, sed creditit nasciturum sibi filium, cum fere centum esset annorum, quoniam plenissime sciebat posse Deum facere quæcunque promisit; non fuit ergo fidentia Abrahæ initium justificationis ipsius, sed potius effectus fidei, qua in Dei veracitatem, & omnipotentiam credebat. Deinde huic fidentia acceperat obedientia, quam ambulaverat coram Domino, & exierat de cognitione sua; quomodo ergo hæc sola fiducia Abrahæm justificavit? Præterea si Abraham non hæsi-

tavit diffidentia, quia tam aperte Deus ei revelavit futurum, ut Sara nonagenaria pareret filium; quo pacto seclusa revelatione divina potest haberi firmisima sine ullo timore fiducia? Demum si Apostolus de fide, qua Abraham credidit Deo prænuntianti partum Saræ, Gen. xvii. cum esset annorum 99. ait: *Ideo reputatum est illi ad justitiam*; ergo idem Apostolus non loquitur de prima Abrahæ justificatione, & hæc recipit augmentum, quod hæretici negant; quia de ipso Abraham dictum est, *Creditit Abrahæ Deo, & reputatum est illi ad justitiam*, Genes. xv. 6. cum ageret annum ætatis suæ 84. Sed de justitiae certitudine atque incremento plura cap. ultimo.

Postremum argumentum nihil probat, & in hæreticos retorquetur. Si confundamus Græcos Patres, fides dicitur ἐνεργειας ἐπιτέλεων, sperandarum rerum substantia, metonymice, in quantum præstat ut menti firmiter hæreant quæ non videntur, & nondum subsistunt, ut est resurrectio mortuorum, & immortalitas corporum. Ita Chrysostomus, Theophylactus, & Theodoretus in caput xi. Epist. ad Heb. nec repugnat Augustinus Tract. lxxix. in Joannem. Alii ita hunc locum interpretantur, ut fides sit spei nostræ basis & fundamentum. Jacobus docet, ut orans Deum non sit hæsistans, nihil disceptans de fide, & quemadmodum habet Græcus, δικαιονόμενος, dijudicans, atque in dubium revocans Dei potentiam, & promissionem. Profecto nequit ex his inferri, aut solam fiduciam justificare, aut orantes Deum non posse de propria conscientia titubare ac timere.

17.

Membra.

C A P U T VI.

Exponitur Hæreticorum, atque Catholicorum de bonis operibus, illorumque meritis dogma.

S U M M A R I U M.

1. Mens Hæreticorum.	11. 2da conditio irritatur.
2. Doctrina Catholicorum.	12. & 13. Tertia conditio refutatur.
3. Refutatur prima propositio Hæreticorum.	14. Explicatur textus S. Pauli.
4. Rejicitur altera propositio Hæreticorum.	15. 4ta conditio reprobatur.
5. Probatur veritas Catholicæ.	16. Addunt aliqui Hæretici conditionem 5am.
6. Quid sit meritum.	17. Quot requirantur conditiones ad opus meritorium in sensu catholicorum.
7. Rejicitur opinio Calvini	18. usque 26. examinantur conditiones.
8. Meritum de condigno, & de congruo.	27. Quid requiratur ad meritum de congruo.
9. & 10. Prima conditio ab Hæreticis ad opus meritorium requisita rejicitur.	

H A R E-

I.
Mens Hæretorum.

HERETICORUM circa bona opera hæc est sententia: *Omnia hominum opera, si in sua dignitate censeantur, nihil esse aliud, quam fortes & inquinamenta.* Ita scribit libro 111. Institut. Calvinus. Et Lutherus pariter art. 33. afferit, justum in omni opere bono pecare. Moventur illi ex quo nemo possit in hac vita perfecte legem implere, ut divina Scriptura, & Patres omnes testantur. *In multis labinur omnes, inquit cap. 111. Jacobus; & Salom. VIII, primi Regum, Non est homo, qui non peccet.* Justitias nostras panno mensuatae æquiparari à Prophetæ, diximus supra cap. 3. Etiam justis orandum esse, *Dimitte nobis debita nostra*, demonstratum est cap. 6. præcedentis libri. Ex Græcis Patribus, non esse aliquem inter homines qui non delinquit, docet in xi. caput ad Rom. in 111. Epist. 1. ad Corinth. Chrysostomus. Ex Latinis Cyprianus in Exposit. orat. Dominic. August. de Peccat. merit. lib. 2. cap. 7. Greg. lib. 1x. moral. cap. 26. Horum autem, aliorumque testimonia tam aperta sunt, ut nequeant in dubium revocari.

2.
Doctrina catholiconum.

Catholici econtra plura dari opera, quæ nullatenus peccata sunt, longe meliori sensu propugnant, ac talia esse censent illa omnia, quæ à nobis sunt secundum legis præscripta, neque à malæ cupiditatibus radice proficiuntur. Id probat literarum sanctarum, ac Patrum auctoritate suffulti. *Respxit Deus ad Abel, & ad minera ejus, ut legitur cap. 4v. Gen. id est, grata bæc habuit, ac laudavit; quemadmodum exponit Hom. 18. Chrysostomus.* Dicitur Noe cap. 6. *inveniſſe gratiam coram Domino: ac deinceps alii Patriarchæ dignis laudibus celebrantur.* Job appellatur cap. 1. *homo simplex & rectus, timens Deum, ac recedens à malo.* Ait de se ipso David Ps. 118. *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Magdalena Christi pedes inungens dicitur Matth. 26. *bonum opus operata.* Paulus ad Titum 111. dicit fidelium opera bona & utilia hominibus. Jacobus cap. 2. repetit justificationem ab ipsis operibus. Patres quidem omnes ad bene operandum nos vehementerhortantur; Justinus disputans cum Tryphonie, Irenæus lib. 1v. H. 71. Chrysostomus Hom. 30. in Joan. Augustinus toto libro de Fide & Operibus. Fieri istiusmodi hortationes ut magis sceleribus inquinemur, superat rationem ac fidem nostram.

3.
Refutatur prima propoſitio Hæretorum.

Momenta sane hæretorum difficile non est refutare; si advertas aliud esse, hominem quamvis justum aut negligentia,

R. P. Berti Theol. Tom. III.

aut alia causa, dum etiam sanctis operibus incumbit, plura venialia peccata committere; aliud sancta opera vel à mala radice procedere, vel esse legis, præceptorumque transgressiones, vel esse inspecta dignitate sua damnabilia. Hoc postremum jure negamus; quoniam quisquis recte operatur, ducitur spiritu Dei, servat mandata, redditique se dignum remunerations & corona. At primum non diffitemur; nam à radice alia, à qua minime exoriuntur opera bona, id est ab infirmitate arque ab inhærente concupiscentia, facile oriuntur defectus aliquis, pro quo nobis divina misericordia est continuo imploranda. Hac ratione in multis omnes labinur, & oramus quotidie, *Dimitte nobis debita nostra*: sed vide præcedentis libri caput 2. ac 6. Porro quod inquit Heterodoxi, quolibet peccato, quantumvis minimo, penitus justitiam labefactari, diluetur libro 21. cap. 8. ubi demonstrabimus dari peccata natura suæ venialia. Locus Isaiae 61. v. expositus est paulo supra cap. 3. Ibidem præterea propheta commendat justorum opera, dum ait versu proximo: *Occurristi latanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui.* Prior itaque hæretorum assertio, quod omnia opera hominum inquinata sunt, merito à Tridentina Synodo fuit proscripta less. vi, can. 25. meritoque à nobis refellitur.

4.
Rejicitur alia propoſitio Hæretorum.

Altera hæretorum propositio est, bona opera non esse ad salutem necessaria: quod Novatores solent diversa ratione explicare. Nam quidam autumant justum non adstringi ad præceptorum observationem; quod scriptum sit ab Apostolo 2. ad Corinth. v. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas: & 1. ad Timot. 1. Justo non est lex posita.* Verum hæc, & consimilia ita sunt accipienda, ut justi non coacte, sed lubenter impleant mandata, ut exponam cap. 2. libri proximi. Hanc ergo hæretorum assertione nunc ommitto. Flacci, Jenensium, & Hinckelmanni opinatio, quod bona opera ad salutem nullo pacto sint necessaria, ut vidimus cap. 4., rejicitur à ceteris Protestantibus. Hinc necessitatem bonorum operum confessi sunt in Confess. Saxonica de qua legendus Du-Hamel Tom. 3. pag. 796. Videtur mihi Gerardus Vossius in Thesibus habitis in Academia Leidensi omnem suorum fraudem detegere. Is inquit bona opera esse homini Christiano triplici nomine necessaria, primo ut Christum glorificet; deinde ne ob bonorum ope-

rum neglectum amittat bonam conscientiam, tandem ut proximum charitatis officiis studeat lucrifacere. Negant igitur necessitatem bonorum operum, quasi his apprehendatur vita æterna, quam nulla ratione bonis operibus hominem justum promereri opinantur.

5.
Probatur Ve-
ritas Catho-
lica.

Ergo doctrinam illorum, qui bona opera prorsus rejiciunt, sensu unanimi Catholicorum omnes repellunt. Ducuntur invictissimis argumentis. Primum est, quod nobis, ut bene operemur, præcipitur, *Is. 58. Matth. 5. Marc. 8. Joan. 15. ad Collos. 3.* atque in omni fere Scripturarum sanctorum pagina. Sufficit animadvertere, quod non sit amicus Christi, qui ejus mandata non servat, dicente eodem humani generis Reparatore apud Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea ser-
vate.* Quare sapienter unquamque commonet beatus Jacobus cap. 1. *Esto-
te factores verbi, & non auditores tan-
tum, fallentes vosmetipos.* Alterum argumentum est, quod fides sola ad salutem non sufficit, dicente eodem Apostolo in fine sequentis capituli, *Fides sine ope-
ribus mortua est.* Plura huc spectantia fuerunt in articulo superiori producta. Tertium argumentum est, quod vita æterna non nisi bonis operibus rependitur; summus enim Iudex Matth. 25. di-
cturus est electis: *Possidete paratum vo-
bis regnum à constitutione mundi. Esu-
rivi enim, & dedisti mibi manducare, &c.* De inquis vero S. Petrus in altera Epis-
tola cap. 2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiae, quam post agnitionem re-
trorsum converti ab eo, quod illis tra-
ditum est, sancto mandato.* De quo, aliisque Scripturarum locis, legendus est Augustinus capite de Fide & Operibus quarto ac vicefimo. Postremum argumentum peti potest ex Patrum traditione. Nam Chrysostomus orat. v. adv. Anomaos ait: *Dogmatum salubritati adda-
mus illam, qua in vita & operibus est,
puritatem, ne dimidiata tantum habeam-
us ea, quae ad salutem perducunt.* In Epistolam ad Romanos cap. viii. *Fie-
ri non potest, ut salvetur, qui post fidem
torpescit.* Et libro iv. de Sacerd. *Ni-
bil luci ex sana fide, si vita sit corrupta.* Ambros. in cap. iv. Epist. ad Hebraeos, *Non sufficit fides, sed debet addi vita fidei
condigna.* Augustinus cap. vii. de Grat. & lib. arb. eos reprehendit, qui putant asserere Apostolum scribentem ad Romanos: *Sufficere homini fidem, etiam si
male vivat, quod absit, ut sentiret Vas
electionis.* Magnus Gregorius in Epist. ad Francorum Reges Theodoricum, &

Theobertum: *Si vita decet, fides meri-
tum non habet, beato Jacobo attestante,
qui dicit, Fides sine operibus mortua est.* Atque huc spectant omnia, quæ dicta sunt capite præcedenti. Quum hæc sa-
tis aperta sint, & consentientem habeam-
us magnam Adversariorum partem, mi-
nime negantum bonorum operum ne-
cessitatem; totum, ni fallor, dissidium in hoc situm est, quod hæretici denegent homines per bona opera posse aliquid pro-
mereri, & ad æternam vitam illa tantum
requirant, vel quatenus sunt signa fidei,
vel ob triplicem rationem superius à
Vossio explicatam; Catholicorum autem fir-
miter teneant ipsam æternam vitam bonis
operibus ut causæ meritoria à Deo
promitti, atque rependi. Quam ob rem
puto hæc per pauca tali methodo atque
ordine de necessitate operum à me ex-
posita sufficere ad dirimendam omnem in
hac materia controversiam, si accurate
attendantur quæ de operum merito nunc
proponam.

DE MERITO.

Ut à ratione nominis exordiar, Calvinus in 111. In sit. cap. 15. nomen me-
riti ait fastuissimum esse, à Scripturis
extraneum, & ab aliquo Sophista rabula
inductam. Nimirum profecto in Scholasticos homo iste excandescit, rabula ipse,
ravusque latrator. Ajebat Hugo Gro-
tius in Animadversiones Riveti Artic. 6.
de hoc vocabulo meriti, *Voces ab omni
antiquitate usurpatas commode inter-
pretari, non autem morose rejicere, pia est
modestia.* Jam unde Meriti nomen de-
rivatum sit, Calvinus demonstretur. Il-
lud accepimus ex sacris literis: ex Ec-
clesi. XVI. *Omnis misericordia faciet
locum unicuique, secundum meritum ope-
rum suorum: ex innumeris aliis locis,
quæ commemorant justorum mercedem,
capite proximo proferendis. Unde enim
præmium, quod datur pro labore, mer-
ces dicitur, nisi à merendo?* Eadem voce
usi sunt fere omnes Ecclesiæ Patres. Cy-
prianus de Præceptis Eccles. inquit:
*Præceptis obtemperandum est, ut acci-
piant merita nostra mercedem.* Ambros.
1. de Officiis cap. 15. *Meritorum præ-
mia remanent post mortem.* Augustinus
Epist. ad Sixtum: *Vita æterna meritis
præcedentibus redditur.* Meriti ergo no-
men nobis Dei verbum ac Patrum sen-
tentiae tradiderunt.

6.
Quid sit me-
ritum.

At quoniam Calvinus parum sibi con-
stans postea inquit vetustos Ecclesiæ Scri-
p-
tores hujus voculae abuso materiam opinio Cal-
loris posteris tribuisse; vindicato Cal-
loris yni.
Meritum

Meriti nomine, de ipsa jam re disserimus. Nos meritum hac definitione describimus: *Meritum est bonorum operum, quae sunt ex gratia, quedam dignitas aut præstantia, ob quam illis sive ex decencia, sive ex justitia reperitur aliud quod præmium pertinens ad vitam æternam.* Diximus *ad vitam æternam*, nam bona temporalia, cum bonis aequi ac malis communia sint, nequeunt esse bonorum operum retributio, nisi sub eam tantum ratione, quod ad salutem æternam possunt auxiliare gratia ordinari, veluti dum quis utitur divitiis elemosynam largiendo, corporis animique valetudine, orando, atque exercendo pie-tatis, aliarumque virtutum officia. Diximus etiam, *quae sunt ex gratia*; quoniam, ut constat ex disputationibus adversus Pelagianam, ac Semipelagianam heresim, nullum sine gratia opus aut fidem, aut justificationem, aut æternam vitam promeretur. Diximus præterea, sive, *ex decencia*, sive *ex justitia*; quippe non omne meritum talem habet dignitatem, ut illi merces ac præmium servata æquitate debeatur, sed complura sunt imperfecta & exigua, quibus præcedentibus dona largitoris ob profi-ciam ejus liberalitatem solent rependi; ut dum bonæ voluntatis conatibus retribuitur gratia operationis, huic vero justificatio.

8. *Duplex propterea meriti genus distinguimus*; quorum unum appellatur *meritum de condigno*; alterum *meritum de congruo*. Meritum de *condigno* est illud, cui ex justitia retribuitur æterna vita; atque locum habet in solis justifi-catis, & habitualem gratiam supponit. De hoc merito ait Apolotolus ad Tim. **iv**. *Reposita est mibi corona justitiae.* At meritum de *congruo* illud est, cui ex sola decencia remuneratio confertur: & tale meritum habetur etiam in peccato-ribus, dum gratia præveniente excitati, fide, spe, & dilectione ad justificatio-nem disponuntur. De hoc merito lo-quuntur Concilia & Patres, dum definiunt contra Pelagianos: *Gratiam non dari secundum merita nostra*; ut demon-stravimus supra libro **xiv**. de H. Pelag. cap. **12**. Non sunt hæc nomina, *Meritum de congruo*, & *Meritum de condigno*, alicujus recentioris Scholastici commen-tatio; cum iisdem utatur etiam Guilelmus Arvernus apud Isacium Haberum in Theologia Græcorum Patrum pag. **445**. Floruit autem Guilelmus circa an-num **1240**. duobus integris seculis, an-*equum Lutherus & Calvinus ad Religio-*

R. P. Berti Theol. Tom. III.

nis, & Christiani nominis dedecus nasce-rentur. Ac meritum *de condigno*, quod proprium meritum est, etiam ex sacris li-teris nomen accepit, ubi dicitur opera-rius *dignus mercede sua*, Matth. x. & qui non sunt inquinati, appellantur *digni* ut cum Agno ambulent in *Albis*, Apoc. **111**. Meritum vero *de congruo* necessum fuit, ut à priori distingueretur, & Pela-giana præsertim dogmata fecerterentur à Catholicis, hoc ipso vocabulo, aut alio consimili designare. Id nos, dum pronuntiamus vocem *meriti*, volumus insinuare auditoribus.

Hæretici merendi vocabulum prorsus damnare non audent, eoque utuntur in Confessionibus suis, ut liquet ex Har-monia Confess. sect. **9**. Respuunt tamen illud, tanquam ambiguum, & superbiæ nomine periculosum. Atque ad rem quod attinet, statuunt falso, & impie sentire, quotquot bonis operibus censem-ent æternam vitam retribui justitiae debito. Hoc est præcipuum inter nos, illosque dissidium, in quo an nostra, an illorum melior sit causa, nequit definiri, nisi attendantur necessariæ ad meritum conditions.

OPERIS MERITORII CONDITIONES JUXTA DOCTRINAM HÆRETICAM.

Quatuor sunt conditions, quas re-9. quirunt hæretici, ut bona opera pos-
Prima con-
ditio ab hæ-
merent mereri vitam æternam; illasque præ-
ceteris enumerant, atque exponunt
Forbesius de Justificat lib. v. cap. **3**. & opus meri-
Vossius disput. **iv**. Leidensi. Prima quæsta
conditio est, inquiunt, quod opera sint
undeque perfecta, tam graduum,
quam partium ratione. Videtur hæc
conditio consentanea rationi, eo quod
justitia postulet inter datum atque ac-
cepitum æquitatem. Præterea si opera
bona non merentur *ex condigno* justifi-
cationem, quia sunt imperfecta, neque
habent eandem dignitatem; multo mi-
nus promereri poterunt vitam æternam,
eugo hoc sit ipsa justificatione longe per-
fector. Victoriam canit Vossius ob
quamdam Joannis Feri sententiam in
Aet. cap. **xv**. *Apostoli concludunt, quod*
fides justificat, non opera, neque lex.
Car fides? Quia innititur gratia, &
*misericordia Dei, promissa Dei, meri-
tis Christi.* *Car non justificat lex?*
Quia nemo eam servavit. *Car non ope-
ra?* *Quia imperfecta sunt.* *Hæc qui-
dem summa totius Concilii Aposto-
lici.*

10.
Rejicitur.

Hanc priorem conditionem perperam statuere nituntur. Quamquam enim opera in se spectata, atque, ut Scholastici loquuntur, materialiter imperfetta sint, & justus s̄pēnumero in veniam crima prolabatur; ut per bona opera vitam consequatur aeternam, sat est, quod justus operans habeat per gratiam habitualem tantam dignitatem ac perfectionem, ut per istam opera possint cum promissa mercede equiparari, ac sint aeternae vite quasi radix & semen. Nam etiam Christi passio, si tanquam attendas patibulum Crucis, sanguinique effusione, finita est, nec omnium Martyrum excedit cruciatus; at inspecta tamen dignitate personæ, omnem exaltationem promeruit, & magis efficax fuit, quam passiones Martyrum universorum. Ergo non opera justorum quantum ad solam officiorum exhibitionem spectanda erunt, sed quantum ad excellentiam virtutis illis dignitatem tribuentis. Minimum quidem est semen quercus, at producit proceram arborem; & aqua suapte natura per meatus terra dilabitur, sed in canali compressa ascendit ad altitudinem scaturiginis. Reperitur in justo Spiritus sancti charisma, atque semen Dei manet in eo, i. Joan. 3. in eo pariter est fons aquæ salientis in vitam aeternam, Joan. 4. Igitur ad haereticorum argumentum peritum ex definitione justitiae, eti responderi posset cum D. Thoma in 2. dist. 27. art. 3. non reperiri inter Deum & creaturam justitiam commutativam, quæ exigit inter datum, & acceptum aequalitatem, sed solam justitiam distributivam, quæ postulat solam condignitatem, proportionis servanda in distributione præriorum, ita, ut majori merito major compensatio, minori minor retribuatur; respondeo dari inter bona opera, & vitam aeternam aequalitatem, non *entitatis*, sed virtutis. Id non valet de operibus, quæ præcedunt justificationem; quoniam in iis deest principialis conditio ad meritum *de condigno*, id est, status gratie sanctificantis. Joannis Feri doctrinam ab Hispanis Censoribus in Complutensi editione pluribus in locis castigatam non tenemur amplecti. Locus tamen, quem Vossius tantum confidentia objectat, accipiens est de operibus sine gratia patratis, quæ *gratia & meritis Christi* non innituntur, quemadmodum monstrat verborum ac sententiarum antithesis.

II.

II.
2da conditio
irritatur,

Altera ad meritum conditio juxta haereticos est, quod opus meritorium

sit prorsus indebitum, quia sub merito non cadunt ea, ad quæ obstringimur. Conditionem istam requiri putant, quoniam Christus Lucæ xvii. 10. inquit: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus.* Deinde Theophylactus in hunc locum ait: *Servus si non operabitur, dignus est multis plagiis: cum autem operatus fuerit, contentus sit quod plagiæ effugerit.* Præterea Bernardus in libro de quadruplici debito docet sic opera nostra deberi Deo, ut posset illa citra præmii spem exigere à nobis. Addunt exemplum, quoniam subditus non meretur, si præstet principi obedientiam; nec filius, si parentibus debitum exhibeat obsequium.

Verum' & hæc conditio male constituta est. Si enim admittatur; nec opera Christi fuerunt meritoria, propterea quod debebat ipse quoque præcepta Patris implere. Oportet ergo in bonis operibus distingui ipsorum debitum à merito bona voluntatis: cum enim Deus hominem considerit liberi arbitrii, ac dominum suorum auctum, neque ad bene operandum quemquam impellat necessitate; habetur ratio meriti non à conditione servili, sed à dominio liberae voluntatis. Ac ideo in his, quæ necessitate sunt, nihil esse meriti non solum fatetur, verum etiam contra Jansenianos tanquam dogma fidei argumentis pluribus demonstravimus. Itaque allatum servorum, filiorumque exemplum in haereticos retorquetur. Merentur plane; & magis filius, quam servus; quia licet plus debeat patri, majori amore & alacritate mandatis ejus obtemperat. Causa itaque meriti non est opus quod debetur; sed operis quod debetur libera & non coacta executio. At ad textum Lucæ respondendum est modo. Ipsum dupli ratione adversus Heterodoxos urgere possumus. Ait Evangelista: *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis;* igitur omnia præcepta servari possunt. Addit: *Quod debuimus facere fecimus;* igitur qui servat præcepta non peccat, sed facit quod debet. Debemus autem dicere etiam post præceptorum observationem, *Servi inutiles sumus;* primum quia ex opere nostro nihil Deo accessit utilitatis & lucri: deinde quia nullum bonum opus propriis viribus sine gratia auxiliante potuissemus efficere; insuper quia vendum nobis est, ne consurgat ex bonorum

norum operum aestimatione tumor superbiæ: ulterius quia poterat nobis Deus mandata proponere, nulla reprobatione mercede: quò sensu loquuntur Theophylactus ac Bernardus. Vulgatus his responsionibus addo, Christum apud Lucam exemplo servi, qui tantum imperata domini facit, hortari Apostolos cipientes fidei virtutisque augmentum ad felicitudinem ac vigiliam, ne ad instar servorum nutum ac preceptum attendent; cum si inutile operari invito animo, voluntatis autem bona indicium sit studiosa sollicitudo. Sic & Petrus hortatur Pastores Ecclesia Ep. 1. cap. v. 2. *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, prudenter non coacte, sed sponte secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie. Consimilem habet sententiam Chrysostomus in 1. ad Corinth. ix. 16. ac Plautus Sticho:*

Qui manet ut moneatur semper servus homo officium suum,
Non voluntate id facere meminit,
servus is habitus haud probus est.

Denique hortatur Dominus etiam ad perseverantiam; nam servus *inutilis* hic, & Matth. xxv. 30. idem est ac *cessator*, vertente Syro apud Grotium בֶּן־לְאָדָם. Qui ergo mandata servaverit, non coacte, sed voluntarie, ac perseveraverit usque in finem, non erit servus inutilis, sed audiet a Domino: *Euge servi bone, & fidelis, &c.* Matthæi xxv. 21.

III.

12.
qua Condi-
tio.

Tertiam Bonorum operum merita, juxta haereticos, conditionem habere debent, ut illa plane vel imprimis sint nostra, non ejus, à quo expectamus mercedem. Bona autem opera, licet sint à nobis tanquam à voluntario instrumento, sunt principaliter Dei: quod ostendit testimonium illud Apostoli 1. ad Corinth. xv. 10. *Amplius quam omnes illi laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum. Hinc vita æterna dicitur Gratia ab eodem Apostolo ad Rom. 6. atque ab Augustino in Epist. ad Sixtum, de Grat. & lib. arbitrio cap. 8. in Enchirid. cap. 107. in Psalm 70. Enarrat. 2. & aliis in locis. Gloriantur propterea Novatores, quod sibi consentiant Paulus Apostolus, & magnus Hippomensis Antistes.*

13.
Refutatur.

In hac quoque conditione assignanda labuntur errore maximo. Opus patratum à gratia nostrum esse negant imme-

rito. Est quidem rationalis creatura instrumentum Dei, sed animatum, liberum, se movens, propria prædictum potestate, & potens dissentire gratiæ illam moventi atque excitanti. Opus ergo meritorium debet etiam nostrum reputari. Demonstratur id apertissime Evangelicis verbis, apud Joannem xv. 5. ubi Salvator ait: *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, sic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere.* Arelcentem palmitem, atque à vite recisum non germinare uvas, atque impium non manentem in Christo æternam vitam non promereri, certissimum quidem est, dicente Domino, *Sine me nihil potestis facere:* sed uvas non produci à palmito, licet nequeat ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; à justo nimis non ferri fructum bonorum operum, repugnat dominicæ sententia, *Hic fert fructum multum.* Hac eadem vitis & palmitis similitudine usi sunt Tridentini Concilii Patres apud Pallavic. lib. viii. cap. 4. addito experimento, quo si uva nigra palmes inseratur viti uva candidæ, uvam inde prognatam nigrum esse conspicimus: ideoque trahit uva certam qualitatem etiam à palmito. Attulerunt ibidem Jurisconsulti legem, quæ incipit, *Servi eleætione*, tit. de Legat. & Fidei commiss. & alteram, cuius initium est, *In re communi*, tit. de Servit. Urb. præd. pronuntiantes, *Id quod non est tantummodo meum, sed mihi cum alio commune, meum absolute dici potest.* Allata ibidem fuerunt & verba Cælestini Papæ in Epist. ad Episcopos Galliæ, Augustini in Psalm. 145. Basili in Summa Moralium cap. 4. diserte afferentum bona opera à nobis fieri, licet non sine gratiæ supernaturalis inspiratione. Ne repetamus omnia, arbitramur satis esse, si cum magno Augustino de Grat. & lib. arbitrio cap. 16. dixerimus: *Certum est nos mandata servare, si volumus: certum est nos velle cum volumus: certum est nos facere cum facimus.* Itaque præparati voluntatem nostram à Domino, ipsumque per gratiam prævenientem facere ut faciamus, bonorum quoque operum causam principem Deum esse, absque ulla repugnatio concedimus: eadem autem opera nostra non esse, utilia non esse, meritoria non esse, jure meritoque negamus.

Ne glorientur haeretici tam audacter Pauli Apostoli, & Hippomensis Episcopi patrocinio; observandum est vitam æternam recte dici mercedem simul & gratiam. *Gratia est, si ad divinam præde-*

14.
Explicatur
textus S.
Pauli

S 3. finatio-

stitutionem referatur, qua Deus statuit electis conferre gratiam, sine qua recte agere & perseverare non possent; *merces*, si referatur ad justitiam, qua recte agentes & perseverantes corouat. *Gratia*, si attendatur quod opera bona praecedit; *merces*, si quod illa consequitur, inspiciatur. Apostolus ad Rom. vi. postquam demonstravit quomodo fuimus servi peccati, cuius stipendium est mors, inquit: *Gratia autem Dei vita eterna*; sed ad Timoth. iv. postquam ait se cursum suum consummasse, addidit, *Reposita est mihi corona justitiae*. Itaque Gloria, si spectetur quod fuimus ante electionem secundum propositum, *gratia* est; si attendatur consummatio bonorum operum, *corona justitiae*. Nam in electione ac preparatione gratiae nihil quod nostrum sit possumus invenire; at servata lege, inveniemus aliquid nostrum, nimirum obedientiam. Atque haec est Doctrina Augustini in locis, quae objectant heretici, probantis contra Pelagianos gratiae prævenientis necessitatem. *Ipsa vita eterna* (inquit citata Epistola ad Sixtum) *meritis precedentibus redditur*; *tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur; nec ideo, quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur*. Plura ibidem S. Doctor, quae repetit de Gratia & libero arbitrio capite ix. & de Corrept. & Gratia cap. xiiii. demonstrans vitam eternam esse mercedem, quia redditur bonis operibus; licet sit gratia, in quantum Deus bona opera in bonis operatur. Neque afferere possumus solam gratiam operari, non liberum arbitrium, propterea quod scribat Apostolus, *Non ego, sed gratia Dei mecum*. Quomodo enim hanc hereticam interpretationem patiuntur proxima verba, *Amplius quam omnes illi, laboravi*? Quomodo ait Paulus, *Gratia Dei mecum, nisi & ipse sit operatus*? Hoc unum ergo demonstrat, nihil se fecisse absque divinæ gratiae auxilio; quo sensu Matth. x. 20. legitur: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*; non quod Apostoli minime loquerentur, sed quia loquebantur, prout *Spiritus sanctus dabant eloqui illis*. Act. xi. 4.

IV.

15. Quartam operis meritorii conditionem *qua conditionem parum à prima dissimilem heretici hanc reprobatur*. esse ajunt, ut opus non tantum sit dignum

atque perfectum, sed etiam habeat cum mercede proportionem æqualitatis: quod probare nituntur ex idea justitiae, atque ex Apostolica sententia ad Rom. viii. 18. *Non sunt condignæ passiones hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*. Verum hæc ex supradictis refelluntur; sive dixeris mercedem bonorum operum non spectare ad justitiam *commutativam*, sed ad *distributivam*; sive distinctionem feceris inter id quod spectat ad officium operis, & quod attinet ad principium, & dignitatem ornatam ex gratia habituali, quæ est propter inhabitantem Spiritum sanctum participatio divinitatis, constituitque hominem justum filium Dei & heredem, ei tribuens eternæ vite arrham, & pignus. Atque hoc postremum assertum nos probamus, non denegantes inter Deum & hominem etiam iustitiam *commutativam*, dummodo non sit sermo de illa iustitia, quæ mutua utilitati, qualis inter homines intercedit, conjuncta est, & de qua accipiendo esse Divum Thomam contendunt haud vulgares Theologi. Eadem responsive sententiam Apostolicam explicamus. Non sunt utique passiones hujus sæculi spectatae in seipsis condignæ, ut æquiparent futuræ gloria; illæ quippe leves sunt & finem habent, & merces est bonorum omnium aggregatio nuncquam fini, aut vicissitudini subjecta. Digna tamen est hujus sempiternæ mercedis retributio, si attendamus illum, qui patitur, esse filium Dei, & heredem, eique reprobiam esse conglorificatorem cum Christo, dummodo cum Christo compatitur. Quare ait Apostolus eodem loco: *Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi; si tamen compatimur, ut & conglorificemur*. Vide sis 2. Epistolam ad Corinth. iv. 17. Verbo dicam: non est æquiparatio inter opus atque mercedem, spectata operis substantia; concedo, inspecta sanctificantis gratiae, unde meritum proficiscitur, dignitate; id nego.

16. Addunt nonnulli hereticorum conditionem quintam, ut ille cuius gratia opus præstatur, recipiat emolumentum aliquod vel honorem. Si afferant nullum operibus nostris Deo accedere commodum, atque intrinsecum emolumentum, verum dicunt; nam Job. cap. xxxv. 7. inquit: *Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* At conditione hac posita quomodo invenient meritum in operibus Christi? aut quomodo invenient debitum in operibus malis,

malis, dicente Jobo ibidem: *Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicata fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?* Quod si affirmant bonis operibus homines non præstare Deo honorem, gloriam & laudem, mentiuntur plane; atque refutantur verbis Christi Matth. v. 16. *Luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona, & glorifcent patrem vestrum, qui in celis est;* & Joan. xv. 8. *In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis: nec non Apostoli I. ad Corinth. vi. 20. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.*

CONDITIONES OPERIS MERITORII
JUXTA DOCTRINAM CATHOLICAM.

17. Quot requiriuntur Conditiones ad opus meritorium in sensu Catholicorum. Expunctis conditionibus, quas ad meritum requirunt Hæretici, de his agendum modo est, quas constanter admittunt Catholicæ, & septem connumerantur. Sunt autem, ut Opus meritorium sit bonum, sit liberum, sit supernaturale, sit elicitor in statu viæ, sit ex charitate profectum, sit cum divina promissione conjunctum, sit hominis justi, atque gratia habituali exornati; et si, ut dicam infra, non omnes hæc conditiones requirantur ad meritum *de congruo*. Ajunt Calviniani nos in agnoscendis hisce conditionibus certare more Andabaturum, neque inter nos convenire, quoniam Robertus Holcot negat requiri libertatem, Michael Bajus necessarium non putat statum gratiæ, nec promissionem divinam; hanc propugnare Scotum, Marsilium, & Vegan, negare Cajetanum, & plerosque Thomæ Aquinatis Sectatores: denique non opus esse, ut à charitate proficiscatur, quæ tuit opinio Guilelmi Antisiodorensis, & quorundam Recentiorum. Sed frustra obganiunt Sectarii. Etenim, quod ad rem attinet, fatentur omnes Orthodoxi meritum bonorum operum: conditiones etiam præcipuas ex recentis admittunt singuli, quod sit liberum, quod supernaturale, quod ex gratia sanctificante: atque his conditionibus positis aliae, me judice, sequuntur suavite natura; quoniam opus bonum liberum in ultimum finem est referendum, ideoque fieri debet ex charitate. De statu viæ nulla oriri potest dubitatio, cum in termino sit bravium & corona, non cursus & labor. Roberti Holcot à nobis habetur ratio, & nulla pariter Baji. Divinam promissionem in sacris literis haberi, neque Scotus, nec Thomistæ negant, certantque de formalis meritorum ratione, ut dicam infra. Sed missis iis, quæ

parum necessaria videntur, de ipsis conditionibus agendum est singillatim.

Prima igitur conditio est, ut opus meritorium sit *bonum*. Neminem fore putatur, qui conditionem istam explodat. Ait enim Dominus ad Cain Gen. iv. 7. *Nonne si bene egeris, recipies: si autem male, statim in foribus peccatum aderit?*

Et Apostolus ad Rom. ii. 9. *Tribulatio & angustia in omnem animam boni operandis malum: & infra cap. vi. 23. Stipendia enim peccati mors.* A citandis aliis textibus supersedeo; quid enim frequentius legimus, quam impios thesaurizare sibi iram, habere odio animam suam, arcendos esse à regno Dei, atque sempiternis gehennæ suppliciis damnandos? Ratio etiam hoc demonstrat, quoniam accepta sunt Deo duntaxat opera sua, quæ illum laudant, & æternæ legi convenient: at mala opera Deus nec prædefinit, nec præcipit, nec approbat, eaque tantum permittit ad ostensionem justitiae, profectumque bonorum. Qui ergo rejicit priorem hanc meriti conditionem, is neque Christianam fidem habet, neque rectam conscientiam, neque communem rationem. Sciscitanti autem quodnam sit opus bonum, lib. xxi. satisfacere curabimus. Nunc sat est, si reponamus illud bonum opus censeri, quod ab æquitatis regula non deflebit, quo fruimur Deo & utimur creaturis, cuius non solum officium commendatur, sed etiam finis recte dirigitur. Qui enim iustitiam faciunt ut videantur ab hominibus, mercedem non habent apud Patrem, qui in celis est; & qui gloriam suam querunt, & laudem captant, receperunt mercedem suam. Matth. vi. 1. 5.

II.

Præterea necesse est, ut opus meritorium sit *liberum*, non sola libertate voluntatis immunis à coactione, sed etiam voluntate arbitrii non obstricti necessitate: ea nempe libertate, qua homo sutorum actuum habet potestatem atque dominium, & de qua pluribus in locis, sed præsertim libro xvi. cap. 2. ac 3. instituimus disputationem. Hanc libertatem requiri ad meritum constat ex verbis Eccles. xxxi. 10. *Qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit; ideo stabilita sunt bona illius in Domino:* constat ex Augustino, qui de Grat. & lib. arb. cap. 2. postquam demonstravit exigi in divinis monitis ad aliquid faciendum, vel non faciendum opus voluntatis, concludit; *Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonum, tunc speranda est boni operis mer-*

ces ab eo, de quo dictum est. Qui redet unicuique secundum opera sua; constat ex damnatione tertiae propositionis Jansenii, & articulorum Michaëlis Baji, & ex canone 4. Sess. vi. Concilii Tridentini, quæ non solum sunt repetita: constat ex ratione, quoniam nequit ad meritum imputari quidquid non est sub potestate hominis operantis: constat deinde ex Gentilium Philosophorum consensu, inter quos ajebat Euryphamus Pythagoricus hominem promereri virtutates ac laudes, honores & ignominias, in quantum pro jure suo potest aut virtuti studere, aut vitium sectari. Certissimum est itaque quod recte hæc secunda meriti conditio sit constituta, cum quisque mereatur aut demereatur, quoniam libertas, ut inquit in primo contra Symmachum libro Prudentius,

Concessa est homini, formam cui flere vitæ,
Atque voluntatis licitum est; seu
tramite dextro
Scandere, seu laeo malit decurrere
campo.

At hæc omnia juxta doctrinam libro
xvi. propugnatam dicta sunt.

III.

26. Tertia operis meritorii conditio est, ut
quia conditio sit supernaturale, idest factum prævenientis gratiæ auxilio. Probant hujus conditionis necessitatem præmissæ adversus Pelagianos & Semipelagianos disputationes, atque libri proxime præcedentis priora capitula. Recte Arauficana 2. Synodus canone 7. *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare aut eligerre posse confirmat, absque illuminatione, & inspiratione Spiritus sancti, bæretico fallitur spiritu.* Et Tridentina Sess. vi. canone 2. *Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari, ut facilius homo iuste vivere, ac vitam æternam promereri possit, quæsi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed agre tunen, & difficuler possit; anathema sit.* Plura sunt argumenta Augustini; sed modo sufficiat repetere illud, quod urget contra Julianum lib. iv. cap. 3. gratis esse mortuum Christum, si possimus absque ipsius gratia ad regnum pervenire. Neque prætereundum est quod tradit D. Thomas 1. 2. q. 104. art. 3. opus meritorium, in quantum ex libero arbitrio procedit, maximam habere cum vita æterna inæqualitatem; ideoque requiritur, ut valorem suum accipiat à virtute Spiritus sancti

moventis. Postremum argumentum est, quod homo gratia destitutus, ut inquit Prosper adversus Collat. cap. xxi. *Bonis suis male utitur;*

Et licet eximias studeat pollere per
artes,
Ingeniumque bonum generosis mori-
bus ornet;
Cæca tamen finem ad mortis per de-
via currit,
Nec vita æterna veros acquirere
fructus
De falsa virtute potest:

inquit de humana voluntate idem Prosper in Carm. de Ingratis.

IV.

Quarta conditio est *status viae.* De
hac Ecclesiastes cap. xi. 3. ait: *Si ceci- 4ta conditio
derit ligrum ad austrum, aut ad aquilo- exploratur,
nem, in quocunque loco ceciderit ibi erit.* Et Christus Dominus apud Joannem ix.
4. *Venit nox quando nemo potest ope-
rari.* In hunc locum apposite Joannis Commentator illustris Augustinus Tract. xliv. *Aliud est tempus operationis, aliud
receptionis: redet enim Dominus uni-
cuique secundum opera sua.* Cum vivis
fac, si facturus es: erit enim tunc nox
valida, quæ involvatur impios. Sed & mo-
do omnis infidelis quando moritur, illa
nocte suscipitur, & non est ut illuc aliquid
operetur. Lege & Augustinianam ad
Hesychium Epistolam, & ex Græcis Olympiodorum super Ecclesiasten. Hu-
jus conditionis causam esse præordina-
tionem divinam, est communis senten-
tia Theologorum. Ac illius præordina-
tionis possulum hanc afferre rationem,
quod cum Deus temporalem hominum
vitam militiae & laboribus deflinat, sta-
tuit in altera vita coronam atque mer-
cedem. Quam ob rem dissoluta hujus
habitationis domo, quibus nihil restat
dilendum, ad perpetuam & non ma-
nusætam transeundum est; ac vicissim
qui induunt purpura & bysso, epulan-
tur splendide, atque voluptuosa fruunt-
ur vita, impingunt in illius calamitatem,
de quo Lucæ xvi. 22. *Mortuus est di-
ves, & sepultus est in inferno.* Defectu
hujus conditionis neque Sancti majorem
gloriam, neque damnati gravius suppli-
cium promerentur. Sancti quidem pro
nobis intercedunt; sed illorum oratio
obtinet nobis beneficia potius per mo-
dum impetrationis, quam meriti: quam-
quam sunt aliqui negantes hanc Sancto-
rum impetrationem recte non dici meri-
tum, ob illorum dignitatem intimamque
cum Deo unionem. Verum hæc di-
gnitas ac præstantia ex meritis, quæ con-
summa-

summarint in via, non ex iis, quæ in patria superaddiderint, ortum habet. Etiam Christus sempiternum habens Sacerdotium, semel se ipsum offerendo, vi hujus sacrificii, operisque jam peracti salvare in perpetuum potest accedentes per semet ipsum ad Deum, *semper vivens* (inquit Apostolus ad Hebræos vii. 25.) *ad interpellandum pro nobis.* Omnia ergo meritorum cumulus virtute comparatur, ut inquit Juvencus Presbyter,

Dum rapidæ tecum graditur per compita vite.

V.

22. *Præterea nos ad meritum de condigno necessarium putamus, quod proficiscatur ex charitate.* Et charitatem quidem habitualem, cum sit vel à gratia sanctificante indistincta, vel saltem ab illa induvulsa, puto à Theologis universis requiri. Illa etiam charitas, quæ est inspiratio bonæ voluntatis præveniens omne opus salutare, cum sit ipsamēt actualis gratia, debet opera meritoria, nullo Theologo dissentiente, præcedere. Ego necessariam puto illam quoque charitatem, quæ virtus specialis est, nimirum dilectionem, saltem *virtualiter* existentem. Certe Apostolus necessitatem charitatis insinuat locis productis cap. v. prop. I. Eadem commendat, eique aeternam vitam reprobissam affirms Christus apud Joannem xiv. 21. dicens: *Qui diligit me diligitur à Patre meo; & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* Et Jacobus cap. 1. 12. de viro, qui in tentatione probatur, ait; *Accipiet coronam vite, quam repromisit Deus diligentibus se.* Hanc esse mentem Divi Patris Augustini demonstrabo libro xxi. cap. 4. Illud tantum nunc dico esse aperi-
tissimam ejus sententiam, *Amorem, quo pervenitur ad Deum non esse nisi à Deo,* & sine hoc amore Creatoris nullum bene uti creaturis; lib. iv. contra Jul. cap. 3. *Per legem adduci hominem ad fidem, per fidem impetrare spiritum largiorem, per spiritum diffundi charitatem, per charitatem impleri legem;* Epist. 144. ad Anastasium: *Bonum non esse fructum, qui de charitatis radice non surgit;* de Spirit. & lit. cap. 14. Vide quæ supra diximus de H. Pelag. cap. 7. S. Thomæ sententia liquet ex 1. 2. q. 114. act. 4. ubi ait: *Meritum vite aeternæ primo pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundario, secundum quod eorum actus à charitate imperantur.* Ratione demum hæc veritas comprobatur. Primo quoniam gloria magis dilectioni, quam operibus rependitur; alioqui non

R. P. Berti Theol. Tom. III.

foret Beata Virgo sublimior Apostolis, qui pro nomine Christi contumelias ac mortem perpepsi Evangelium ubique prædicaverunt. Deinde quia charitas, cum sit plenitudo legis, non solum præcepta omnia comprehendit, atque ad illa servanda voluntatem inflamat; verum etiam finem dirigit, unde in mortalibus pullulat decus, pretiumque virtutis. Postremo quia merces omnium amplissima & præstantissima actibus virtutis omnium maximæ debet rependi. Atque ex his colligitur actus cæterarum virtutum, quidquid sentiant è Schola aliqui, non promereri de condigno vitam aeternam, nisi à charitate sint eliciti, vel imperati.

VI.

23. *Sextam conditionem statuimus divinam promissionem.* Illam necessariam putant Scotus, Bellarminus, Suarezius, alii; cum aliquo tamen discrimine, quod velit Scotus hanc esse meriti rationem *formalem*, alii autem solummodo *conditionem.* Illam minime necessariam putat cum paucis alii Vasquesius, Thomistæ complures distinguunt inter ordinatorem Dei, & extrinsecam promissionem, illam quidem, non istam prærequirentes ad meritum. Quoniam non vacat momenta expendere singulorum; dico divinam promissionem ad meritum de condigno recte exigi. Videtur primo id conforme Tridentino decreto sess. vi. cap. 16. *Bene operantibus usque in finem & in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, & tanquam gratia filiis Dei misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsis Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda.* Videtur etiam hoc spectare articulus Baji ab Apostolica Sede proscriptus: *Sicut opus malum est sua natura mortis aeternæ meritorum: sic bonum opus ex sua natura est vita aeternæ meritorum.* In multis locis deberi aeternam mercedem ex divina promissione, scribit Magnus Augustinus. Enarrat. in Psalm 109. ait: *Fidelis Dominus, quæ se nobis debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed omnia promittendo.* Et serm. 16. de verbis Apostoli, nunc 158. *Debitor factus est Deus non à nobis aliquid accipiendo, sed aliquid quod ei placuit promittendo.* Idem scribit Fulgentius in prologo lib. ad Monitum: *Sæ ipsum sua largitate dignatus est facere debitorem.* Idem Cyprianus in Epistola de Operæ & eleemosyna: idem scribens ad Victricium Paulinus. Atque istorum auctoritati accedit ratio. 1. Quia sumus naturæ Dei servi, à quibus potest ille omnia opera ser-
vato

Tt

vato æquitatis jure sine remuneratione aliqua exigere. 2. Quia nullo alio pacto potest Deus constitui hominum debitor, nisi quatenus rationi & veritati maxime convenit, ut sit fidelis, ac stet promiss. 3. Quia bona opera dignitatem quidem, & proportionem habent cum æterna mercede ob gratiam sanctificantem; sed nulli operanti, tametsi portaverit pondus diei & æstus, debetur ex justitia merces, nisi fuerit conductus, nisi pactum cum Domino intercesserit, nisi conventione facta persolvendi denarium diurnum. Legite Evangelicam parabolam Matth. cap. xx. 4. Quia ideo peccator absque ullo pacto per opera iniquitatis fit debitor justitiae, quoniam ad contrahendum debitum sufficit, si creatura Domini sui legibus teneatur; sed per opera bona, nisi adhuc liberalis promissio, nequid Deus fieri debitor creaturarum, quoniam universorum Dominus nullius obligacionis capax est, nisi ex liberali conventione, ac promisso.

24.
Opinio Au-
thoris.

Lubenter his positis omnium Scholasticorum, quamvis invicem pugnare videantur, subscribo sententis. Ac probo doctrinam Scoti, in quantum promissio *formaliter* necessaria est, ut merces ex justitia sit persolvenda. Verum quoque docent Thomistæ, quatenus hæc promissio extrinseca est, nec tribuit operibus illam pretiū, ac valoris dignitatem, quam habent ab inherente justitia. Assentior Bellarmino ac Suarezio, quatenus conventione aut promissio inducunt inter Dominum ac famulum obligationem. Neque dicas promissionem istam etiam ab hereticis agnoscit; hi enim eo modo asserunt reddi æternam vitam ex promissione divina, quo levanti festucam debetur regnum, si illi promitteretur. Hac similitudine utitur Vossius disp. iv. Thesi 1. num. 6. abusus verbis quorundam veterum Scholasticorum, negantium bonorum operum & vitæ æternæ condignitatem, sed spectata ut dictum supra, ipsorum operum *substantia*, non operantis in Dei filium adoptione, atque inhabitatione Spiritus sancti. At nos ita divinam promissionem statuimus, ut etiam fateamur bonorum operum dignitatem, atque de præmio vitæ æternæ asseramus cum Bernardo extremo libro de Grat. & libero arbitrio, *Promissum quidem ex misericordia, sed jam ex justitia persolvendum.*

VII.

Tandem ad meritum de condigno requiritur *habitualis gratia*. Ita Tridentina Synodus fess. 6. cap. 16. idque probat ex quo nullum meritum haberi possit, nisi Christus *tanquam caput in membra, & tanquam vitis in palmites in ipsis justificatos virtutem influat*. Proferri potest hujus veritatis multiplex ratio: ac prima quoniam hæreditas non ad servos pertinet, sed ad filios; & constitumur filii Dei adoptivi per gratiam. Sequitur alia ratio, propterea quod iniquitas dividat inter Deum, & hominem, atque impiorum munera reprobat Altissimus. Accedit tertia, eoquod gratauerit nihil recipitur, nisi exhibitum sit ab amico. Additur ratio quarta; nam nulla est inter gloriam, & opera nostra æqualitatis proportio, nisi ob inherentem justitiam. Postrema ratio sit, quod nec nummi valorem habent, nisi impressa Principis imagine, aut insculpto aliquo charactere, ac præsertim si fuerint ex viliori materia conflati. Quia omnia cum ex ha-
stenus dictis perspicua sint; consequitur septem has conditiones ad meritum de condigno fuisse à nobis rectissime constitutas.

Ad meritum autem de congruo sufficit, si opus bonum sit, liberum, atque ex gratia actuali, & aliquo Dei amore ratur ad me-
procedens. Gratia autem habitualis non est ad hoc meritum necessaria, quia non ex operis dignitate, sed ex sola decentia divina beneficia hoc meritum consequuntur. Quare impii, dum fide, spe & charitate ad justificationem disponuntur, hanc promerentur tantum de congruo. Neque meritis istiusmodi redditur divina gratia semper, atque infallibiliter, sed pro Dei beneplacito, atque si ex parte recipientis nullum ponatur impedimentum. Stat autem meritum de congruo etiam cum gratia sanctificante, dum iustus aut aliis gratiam promeretur, aut sibi donum finalis perseverantia, que non ex justitia conferuntur, sed ex liberalitate divina. Promissionem denique meritum de congruo neque requirit necessario, neque excludit: ad tale enim meritum sufficit, si opus habeat aliquam rectitudinem, cujus intuitu Deus beneficium aliquod impertiatur.

CAPUT

C A P U T VII.

De merito bonorum operum, quae justificationem præcedunt, & subsequuntur.

S U M M A R I U M.

1. Ratio Ordinis.
2. Opera præcedentia justificationem quale habent meritum.
3. Non habent meritum de condigno.
4. Hominis justificati opera bona habent meritum de condigno.
5. & 6. Hoc probatur, & declaratur ulterius
7. Bona opera justorum merentur meritum de condigno.
8. Usque 13. satisfit objectionibus.
14. De his, qui habent spem in bonis operibus.

1. Ratio Ordinis. **E**XPOSITA Hæreticorum, & Catholicon corum doctrina circa meritum bonorum operum, atque explicatis conditionibus singulis, erroribusque Protestantium refutatis, haud operosum est omnem controversiam dirimere. Cum vero operibus absque gratia Patratis, etiam si honesta censeantur, & bona sint ex objecto atque officio, nullum inesse meritum doceat Catholica Fides, & præmissa Pelagianorum dogmatum confutatio; coarctatur quæstio ad opera, quæ sunt præveniente Spiritus sancti adjutorio; & quorum aliqua præcedunt justificationem, ut salutaris timor, oratio, actus Theologalium virtutum, contritio, & peccatorum confessio; aliqua subsequuntur, ut justorum pœnitentia, elemosyna, divinorumque omnium præceptorum observatio.

2. **PROPOSITIO I.** Opera, quæ præcedunt justificationem, habent meritum de congruo, non de condigno.

Hujus theses, cui omnes, et si aliqui excipiunt Sotum, subscrubunt, veritas primo demonstratur; quoniam opera, quæ justificationem præcedunt, ex definitione Tridentini sess. vi. cap. 6. atque ex Scripturis allatis superiori cap. iv. ad ipsam justificationem disponunt, & Deus convertitur ad impium, se, dum gratia excitatur, convertentem ad Deum. At qui istiusmodi dispositionibus inest ratio meriti de congruo; quia, ut ostendimus lib. xiv. auctoritate & ratione, non est reputanda nullius meriti potentis fides, quærentis pietas, & pulsantis instantia, præcipue si quærendo, petendo, & pulsando invenire, accipere, & intrare dicatur. Igitur opera, quæ sunt ante justificationem cum auxilio prævenientis gratiae, promerentur justificationem ipsam de congruo. Atque hoc argumentum corroboratur sequenti. Si præveniens gratia conatus bonæ voluntatis exigeret aut expectaret, ut Pelagiani primum, deinde Semipelagiani affirmarunt, gratia

R. P. Berti Theol. Tom. III.

daretur secundum merita nostra: nam idcirco hoc Pelagianum assertum damnum est, quia tollitur gratia, si a libero præveniatur arbitrio. Itaque si Deus ut hominem justificet, exigit atque expectat motus liberi arbitrii per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam se disponentis; nequeunt ictiusmodi motus omnino expoliari ratione meriti. Accedit expressa S. P. Augustini auctoritas. Ait enim Epistola non semel laudata ad Sextum: *Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei, qua ille dicebat: Deus propitius ego mibi peccatori, & descendit justificatus merito fidelis humilitatis, quoniam qui se humiliat exaltatur.* Et de Praedest. Sanctorum cap. 2. *Quis autem dicat eum, qui jam caput credere, ab illo in quem creditit nihil mereri?*

Quod vero eadem opera, quæ justificationem præcedunt, habere nequeant Non habent meritum de condigno, constat ex capite meritum de præcedenti. Deest quippe illis princeps condigno.

3. conditio, scilicet status gratiae, & filii adoptivi dignitas, ac divinæ naturæ participatio. Quare citata Epistola ait S. Pater: *Possunt quidem dicere remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores?* Hanc tantum assertionis nostræ partem confirmant argumenta, quæ pro sententia Soto attributa possunt afferri. Ubiunque enim Patres, Theologi, ac præsertim laudatus Augustinus, & D. Thomas docent hominem impium nihil mereri, ita accipiendi sunt, ut nihil mereri dicatur tali merito, quod initatur iustitiae; habeatque cum remuneratione æquiparandam dignitatem. Etenim hoc meritum quod verum propriumque meritum est, comittatur duntaxat bona opera hominis justificati. Aut certe ita accipiendi sunt, ut gratia non dicatur conferri operibus naturalibus, nec ictibus præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæ-

cunque sunt merita; inquit eodem loco Augustinus. Vide quæ scripsimus supra cap. v. ad Hæreticorum objectiones.

4. PROPOSITIO II. Hominis justificati bona opera vere promerentur vitam æternam, non tantum de congruo, sed etiam quæ bona habent merita sum de condigno.

Quod bona opera justi æternam vitam promereantur probatur I. ex divinis Scripturis. Sap. v. 16. legitur: *Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum.* Matth. v. 12. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis;* & xxv. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* *Efsum enim, &c.* Lucas vi. 23. *Ecce enim merces vestra multa est in cælo.* Ad Rom. 11. 64. *Reddet unicuique secundum opera ejus.* II. ad Timoth. 1. 12. *Potens est depositum meum servare in illum diem iudicis Iudex.* Aqocalyp. ultimo 12. *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.* Apparet ex his æternam vitam esse bonorum operum mercedem. Merces autem meritis rependitur; ideoque bona opera à merito non sunt disjuncta.

5. Eadem est perpetua & constans Sanctorum Patrum Traditio. Etenim ut aliquorum sententias proferam, Martyr Ignatius in Ep. ad Romanos, *Sinete* (inquit) *ut bestiarum esca sim, per quam possum Deum promereri.* Basilius in Psalm. 33. *Omnis actio justi digna est, quam Deus respiciat.* Et de Sp. S. cap. 24. *Homus ex operibus justitiae salvatur.* Greg. Nazian. Orat. 31. & 40. nos ad bona opera hortatur, *ut non solum habeamus gratiæ donum, sed etiam præmium consequamur.* Chrysostomus Hom. 2. in Epist. 2. ad Timoth. *Vita ratione, & bonorum operum Deum habemus debitorem.* Cyrillus in Thes. 26. docet præmium gloriæ certantium laboribus respondere. Idem docent Latini Patres. Cypriani, Ambrosii, & Augustini testimonia produximus capite præcedenti. Prosper ad 6. ob Gallorum inquit: *Justificatus homo, id est, ex impius factus nullo precedente bono merito accipit donum, quo medio acquirat & meritum.* Bern. denique serm. 81. in Cant. *Omne quod feceris bonum, malumve, quod quidem non facere liberum sit, merito ad meritum deputatur.* Cum ergo tam Scriptura, quam Patres bonorum operum merita contestentur; jure optimo Tridentina Synodus in Spiritu sancto congregata propositionem nostram sicc. vi. can. 32. dicto hæreticis anathemate definitivit.

Quamquam autem laudata Synodus 6. expresse meritum de condigno non com- Ac declar- memoret, in gratiam, uti arbitramur, tur ulterius. quorumdam antiquorum Scholastico- rum, qui affirmarunt nullum dari in crea- tura condignum meritum, propterea quod nequeat Deus ejusdem creaturæ constitui debitor; nihil tamen minus nos etiam meritum ipsam de condigno ma- jori probabilitate defendimus. Cum ve- ro bona justorum opera mereri vitam æternam sit dogma Catholicum, atque præmissis argumentis valide propugna- tum; addam aliqua, quæ demonstrant in bonis operibus hominis justificati non meritum qualecumque, sed habens cum recompensa mercede condigoitatem. Ac primum sit, quod citato Canone Tri- dentini statutum est justorum opera ve- rè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, &c. quæ sane verba verum meritum commonstrant, non solam congruitatem, atque decentiam. Deinde Hæretici mer- itum de congruo nequam negant. Etenim Bucerus in disput. Ratisbonæ an. 1546. inquit: *Si sancti Patres aut alii intelligent per mereri facere ex fide gra- tiæ bona opera, quibus Deus mercedem promisit, hoc sensu usurpare illud ver- buum minime damnabimus.* Vossius etiam, ut supra diximus, testatur aliquod meri- tum agnoscere etiam à Confessione Wit- tembergens, & Augustana, & Ecclesiæ Reformatæ tantum negare, quod bona opera vere proprieque, non ex promis- sione solum, sed etiam justitia debito propter æqualitatem operis & mercedis censenda sint vita æternæ meritoria. Atque id, ni fallor, sequitur directe ex hæ- retico de justificatione dogmate superius impugnato: nam ideo negant Sectarii æqualitatem operis & mercedis, quoniam non admittunt justitiam inhærentem, qua tribuat bonis operibus dignitatem. Nisi ergo meritum de condigno necessum sit propugnare, cur hac in parte cum Nova- toribus tam acerba contentio? Præterea Theologi Tridentini, Auctore Pallavicino lib. VIII. cap. IV. *Operibus post acce- ptam justitiam peractis, adeoque diuina gratia informatis, redditisque ob merita Christi potentioribus, cuius vivum mem- brum effectus est is, qui ea peragit, omnes concedebant rationem meriti condigni, ad conservandam, augendamque eandem gratiæ, æternamque felicitatem consequendam.* Idem docuerunt Theologi poste- riores: quorum profecto doctrina, cum scripserint post exortam hæresim Lu- theranam & Calvinianam, placitis Durandi, aliorumque paucorum est præferenda. *Insuper nec veterum quo-*

quorundam placitum re ipsa discrepat à communi recentiorum Theologorum sententia. Si qui enim justorum opera mereri de condigno negarunt, & vitam æternam gratiam tantum, non justam retributionem esse dixerunt, locuti sunt verbis à Scriptura non penitus alienis, & præcise ordinatione ac promissione divina. His quippe argumentationibus ducebantur; quod non repugnet Deum conservare justos in hac mortali vita, & nunquam illos ad cælestem hæreditatem adsumere; quod possit illos absolute potentia reducere in nihilum; quod plenissima libertate creaturas producat, & pro suo beneplacito prædestinatur numero accenseat; quod supremus Dominus nihil debeat servulis, nihilque ab his capere possit emolumenti; quod denique æterna vita dicatur ab Apostolo *gratia*, neque sine beneficio Creatoris possit obtineri. Urget hæc argumenta peracutus Theologus Arimensis in 1. sent. dist. xvi. q. 1. art. 2. At hæc non valere ordinatione divina, ac promissione supposita, liquet ex dictis; neque id negat Gregorius noster ibidem in solutione primæ argumentationis Aureoli. Ex quibus infertur Scholasticos verbotenus, non re invicem dissentire, eorumque discrepantiam frustra nobis ab heterodoxis opponi; recte demum Tridentinos Theologos monuisse, ut principio hujus libri dictum est, in his quæstionibus veritatem majori in luce à Scriptoribus collocatam, qui serpentes hæreses subsecuti ex instituto illas exagitant.

7. His permovere ut non solum bonis justorum operibus verum meritum cum universis Catholicis tribuam, sed etiam merentur meritum condignum; et si ad evitandam inanem gloriam nonnulli cum Thoma Valdensi & Paulo Burgensi putent ab hujusmodi vocabulo esse abstinentiam. Confirmari assertum nostrum quæ haec tenus dicta sunt. Sacrae enim literæ æternam vitam appellant coronam justitiae, depositum, bravium, mercedem, & denarium diurnum: quibus sane verbis significatur retributio; qua, servata æquitate, non debet operarius defraudari. Appellatur præterea justus filius Dei, regni hæres, palmes adhærens vieti, & obsignatus spiritu promissionis, qui est arrha & pignus hæreditatis. Atque his justorum dignitas, & jus ad gloriam, qua nequeant, si permaneant in gratia, expoliari, satis aperte declaratur. Patres etiam tradunt Deum se justis debitorem fecisse, licet non accipiendo

aliquid, sed quod ipsi placuit promittendo: unde sequitur Dominum, qui est largitor gratiarum, esse debitorem corona; ut Enarrat. in Psalm. lxxxiiii. ait Augustinus. Denique in bonis operibus hominis justificati reperiuntur omnes conditiones, quas requiri ad meritum de condigno paulo supra fuit demonstratum. His itaque nunc in Epitomen redactis, sed jam stilo fusi ex planatis, positum theorema valide propugnatur.

AD OBJECTA HÆRETICORUM RESPONSIO.

Sequitur ut respondeamus hæreticis brevi, nec prolixo sermone, cum fuerint præcedenti capite soluta omnia fere illorum sophisnata. Opponunt nobis priori loco sacras literas, in quibus vita æterna appellatur *Gratia & misericordia*, ut Psalm. cii. *Coronat te in misericordia, & miserationibus. Ii. LV. 1. Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac.* Ad Rom. vi. 23. *Stipendia enim peccati, mors: Gratia autem Dei vita æterna. Et ad Ephes. ii. 8. Gratia enim salvati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ut ne quis glorietur.*

Hæc soluta sunt in refutatione 11. 9. Conditionis ab Hæreticis pro opere meritorio statuta: ubi ostendimus quomodo æterna vita sit misericordia simul, & merces; misericordia ob gratiam prævenientem: merces propter liberam hominis obedientiam. Ita Augustinus in lib. de Grat. & lib. arb. cap. 9. exponit verba Psalmistæ. *Nunquid non corona (inquit) bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate, ideo dixit Psalmus: Coronat te in miseratione & misericordia; quia eius miseratione bona opera operamur, quibus corona reddetur.* Esaïæ textus literaliter de terra promissionis, mystice de fide in Christum, & vocatione ad Ecclesiam est accipiens: & utrumque beneficium est. Si velis illum de gloria expondere; nota verborum proprietatem. *Emite, inquit Propheta; pretium itaque est exhibendum.* Addit *sine argento*, quoniam regnum cælorum comparatur, non bonis fortunæ, sed libertatis. Ait *sine commutatione*, quoniam Deus nihil à nobis accipit emolumenti. Quod habetur ad Romanos 6. *Gratia autem Dei vita æterna, eandem postulat interpretationem.* Ut enim S. Pater scribit eodem loco,

loco, & in Epist. ad Sixtum, *Cum posset (Apostolus) dicere, & recte dicere, Stipendium autem justitiae vita aeterna; maluit dicere, Gratia autem Dei vita aeterna.* Cur autem? *Quia ejus miseratione bona operamur, quibus corona reddetur,* inquit Augustinus priori loco: *Deinde ne justitia de humano extolleret bono merito;* addit S. Pater Epistola nuper laudata. Verbis de promptis ex cap. 2. ad Ephesios eadem est adhibenda responsio. Nisi enim gratia foret ad actus singulos necessaria; possent homines dicere: *Ideo accepimus gratiam, quia credimus, tanquam sibi fidem tribuentes, gratiam Deo: propter hoc Apostolus cum dixisset, Per fidem, & hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Rursus ne dicerent se suis operibus donum tale meruisse; continuo subiecit, Non ex operibus, ne forte quis extollatur: non quia negavit, aut evacuavit opera bona, cum dicat Deum unicuique reddere secundum opera ejus; sed quia opera sunt ex fide, non ex operibus fides.* Ita S. Pater eodem libro de Grat. & lib. arbitrio cap. 7. Itaque in nobis gloriari non possumus, quia licet vitam aeternam promereamur; omne meritum a divina gratia procedit, neque coronam redderet justus Iudex, nisi gratiam largitus esset misericors Pater.

10. Objec^{io} zda.
Deinde Heterodoxi objiciunt quedam testimonia Sanctorum scribentium divina miseratione nobis aeternam gloriam conferri; beatitudinem nihil aliud esse, quam munificentissimam Dei gratiam; Deum non merita nostra coronare, sed dona sua: ipsum Deum nulli facturum injuriam, etiamsi justis nollet cœlestem gloriam largiri. Ita scribit Hilarius in Psalm. L.1. Basilius in Psalm. xiv. August. Conc. 2. in Psalm. LXX. & Bern. Serm. 1. de Annunt.

11. Rejicitur.
Quoniam haec conformia sunt productis supra Scripturis, eandem quoque postulant responsonem. Confertur ergo nobis beatitudo miseratione divina, quia Deus elegit nos ante mundi constitutionem in Christo, ut essemus sancti & immaculati; quia misericordia ejus prævenit nos; quia nemo venit ad fidem, nemo ad gratiam, nemo ad coronam, nisi Pater traxerit illum. Dicitur beatitudo munificentissima Dei gratia, propterea quod predestinatione Sanctorum, non hominis volentis neque currentis, sed misericordis est Dei; neque sumus sufficiientes cogitare aliquid a nobis, tanquam ex nobis, sed misericordia Dei prævenit nos in benedictionibus dulcedinis, excitat dormientes, adjuvat operantes, &

reddit coronam justitiae perseverantibus. Coronat Deus dona sua, non merita nostra, quia ipse operatur in nobis velle & perficere; & ejus adjutorio operamur bona, quibus merces sempiterna rependitur. Nulli utique faceret Deus injuriam, si gloriam, cuius absolutus Dominus est, nec justis concederet; si vel opera tantum spectemus, vel solam Domini auctoritatem: at si operibus accedit divina præordinatio, & liberalis promissio, fidelis est, nec aliquem fraudat mercede; justus est, & reddet unicuique secundum opera ejus.

12. Objec^{io} 3ta.
Objiciunt denique haeretici; Pontificiorum dogma secum pugnat, ac se evertit; est Christo injuriosum & impium, sacrilegum demum, & superbiae atque arrogantiæ plenissimum. Repugnans est, & se ipsum evertit, quia si bona opera habent meritum ex gratia, & ex divina promissione, quomodo coronam præmerentur suam dignitate? Est præterea injuriosum Christo, quoniam imminuit vim & efficaciam passionis ipsius: & cum solius Redemptoris nostri obedientiæ, mortisque merito, tum gratia, tum gloria sit tribuenda; Pontificiorum scitum hanc saltem concedit summa operum efficaciam. Item impium est, atque sacrilegum; evacuat enim divinam misericordiam, & Dominum universorum facit debitorem creaturarum. Viam tandem aperit ad humani spiritus fastum; cum fas sit, hoc statuto dogmate, in operibus nostris, meritisque confidere.

13. Reprobatur.
Verum & haec parum urgent, atque ex dictis facile refelluntur. Non repugnat Catholicum dogma, eoque divina missio (quam tamen ut diximus, non omnes Communionis nostræ Theologi ad meritum de condigno requirunt) non est necessaria ut bonis operibus conferat dignitatem, sed ut Deus aeternam vitam justis tanquam coronam justitiae rependat; eo pacto, quo paterfamilias non tenetur ad solvendum operariis denarium diurnum, nisi facta cum illis conventione. Cum gratia autem stat meritum, quia etiam liberum arbitrium operatur, licet operari recte non valeat sine ipsa gratia; quemadmodum palmes viti insitus producit fructum; etiamsi fructum ferre, nisi manferit in vita, non possit. Constat hoc exemplo nullam a nobis irrogari injuriam passioni & meritis Christi; qui semetipsum viti, & justum palmizi comparavit. A vite enim provenit, si palmites fructum ferant: a gratia Christi, si justificorum opera vitam sempiternam promereantur.

reantur. Ob hanc eandem rationem non evacuat à nobis gratia; quia licet afferamus vitam æternam conferri meritis, dicimus tamen hæc merita absque gratia non comparari. Sed neque nos Deum facimus debitorem, qui ex nobis aliquid capet utilitas & commodi: illum dicimus se facere debitorem nostrum, non aliquid à nobis accipiendo, sed promittendo, ita ut possint justi consummato cursu proferre verba Augustini serm. XVI. de Verbis Apostoli, nunc CLVII. cap. 2. *Redde quod promisisti, quia fecimus quod jussisti.* At hæc omnia ex præcedenti capite sunt manifesta: item, si hæc videantur summatim dicta, illud perlegas.

14. De his, qui habent spem in bonis operibus. Restat ut aliquid dicamus de iis, qui in bonis operibus habent spem ac fiduciam. Principio nefas est spem locare in operibus, quasi à sola liberi arbitrii facultate procedant, cum ad malum quisque se ipso sufficiat, ad bonum vero nihil sit, nisi adjuvetur ab omnipotenti bono. Deinde non debemus perata opera, quamvis bona videantur, ita estimare, ut nullo concuriamur timore; cum nesciat homo utrum amore, vel odio sit dignus, atque etiam justis quotidie divina misericordia sit imploranda. Præterea cum Deus operetur in nobis velle & perficere, ac facillimum sit justitiam deperdere, maxime si relinquitur sibi ipsi humana infirmitas, sic vero deseratur qui nimium præsumit; æquum est, ut cum timore, & tremore

operemur salutem nostram. Ad hæc, quia divina auxiliante gratia factum est, si quid boni peregrimus; debemus exercere humilitatem, vitantes superbiam illius qui dicebat, *Non sum sicuti cæteri hominum;* & imitantes Apostolum dicentem, *Non ego, sed gratia Dei meum.* His servatis, dicimus in bonis operibus locandam esse spem divinæ retributionis, uti collocarunt Nehemias, David, Paulus, aliquæ viri sanctissimi. Ad excitandum fervorem, torporemque expellendum debet quisque firmissime credere, quod non ibunt in vitam æternam, nisi qui bona egerunt; atque si ipse bene agere studuit, & bonam conscientiam gerit, repeatat cum Davide Psalm. XVII. *Petribuet mibi Dominus secundum justitiam meam.* Ne appetitus laudis subrepat, indigere se divina misericordia, & meritis passionis Christi sedulo animadverat. Denum ne præsumat, meminerit non evilbet justo, sed ei, qui perseveraverit usque in finem paratam esse æternæ salutis retributionem. Videntur mihi Tridentini Patres hæc omnia comprehendisse Canone XXVI. Sess. 6. *Si quis dixerit, justos non debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & sperare æternam retributionem à Deo per eum misericordiam, & Iesu Christi meritum, si bene agendo, & divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint; anathema sit.*

C A P U T VIII.

Explicatur quid possimus de congruo, & quid de condigno apud Deum promereret.

S U M M A R I U M.

1. Series gratiarum, quæ conferuntur ad Beatiudinem consequendam.
2. Justificatio diversimode consideratur.
3. Dicta extenduntur ad gratiam perseverantiae finalis.
4. Quare Justus possit mereri vitam æternam de condigno, non item perseverantiam finalem.
5. & 6. An neque de congruo.
7. Au possint justi alii mereri gratiam de congruo.

I. Series gratiarum, quæ conferuntur ad Beatiudinem consequendam, conferuntur ad beatitudinem remittendam, & ad beatitudinem consequendam. IN serie auxiliorum omnium, atque gratiarum, quæ nobis ad consequendam beatitudinem conferuntur, connumeratur primo divina prædestination, deinde gratia fidem præveniens; atque hæc duo cum sint absque præscientia meritorum, fide Catholica certum est bonis operibus non rependi. Loquor autem de prædestinatione ad Gratiam, quoniam de electione ad gloriam non est una Scholasticorum opinio:

nostraque priori volumine fuit sufficienter exposita. Consequuntur vocacionem ad fidem liber voluntatis assensus, timor, spes, charitas, & peccatorum detestatio, quibus cap. IV. ostendimus homines ad justificationem disponi, & in præcedenti demonstratum est, quomodo hæc justificationem ipsam promeantur de congruo, id est, moveant divinam misericordiam ad remittendum peccatum, & ad impertiendum charitatem,

tem, quæ diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum inhabitantem: idque Deus semper præstat, dummodo humana voluntas se recte disponat, neque divinarum gratiarum virtuti aut malitia, aut pervicacia opponat obicem.

2.
Justificatio
diversimode
considera-
tur.

Spectare possumus in ipsa justificatio-
nis gratia primum ipsius in animam in-
gressum, deinde justitiae augmentum,
postea diuturnam in sanctitate persisten-
tiam, insuper reparationem post lapsum,
& denique finalem perseverantiam. Ac
primam sanctificationis gratia collatio-
neum nemo meretur *de condigno*; quoniam
hoc meritum, ut liquet ex dictis,
non reperitur in peccatore. Augmen-
tum vero justitiae potest homo justificatus
etiam *de condigno* promereri, ut de-
clarat Tridentina Synodus Sess. 6. can.
32. dummodo ire fatigat de virtute in
virtutem, & ascensiones in corde suo
disponat; nam qui Deo accepti sunt, si
magis diligent, magis in virtute meritoque
proficiunt; atque *liberati à peccato*,
servi autem facti Deo, habent fru-
ctum in sanctificationem, finem vero vi-
tam æternam; inquit Epistola ad Rom.
vi. 22. Paulus Apostolus. Ut justus in
gratia sanctificate persistat, nedum diu-
turno tempore, sed exiguo etiam ac
minimo, potest solum mereri *de congruo*,
instans orationibus, & juxta monitum
Apostolicum videns ne cadat: at id mereri
de condigno non potest. Enimvero
ut justitiam servet, & temptationibus non
succumbat, indiget auxilio gratiae effi-
caciae; istud vero cur unidetur, non alteri,
inscrutabilia sunt iudicia Dei: &
quamvis Deus justum non deserat, nisi
prius ab eo deferatur; nemo se continet
ab injustitia sine adjutorio, quod cui da-
tur misericorditer datur, cui non datur
justo judicio non datur. Reparationem
post lapsum nemo potest *de condigno*
mereri, dicente Domino per Ezechie-
lem cap. xviii. 24. *Si averterit se ju-
stus à justitia sua, & fecerit iniqua-
tem secundum omnes abominationes, quas
operavi sicut impius, nunquid vivet?*
*omnes justitiae ejus, quas fecerat, non
recordabuntur.* Ergo qui sanctitatis ja-
cturam fecerit, si misericorditer trahat-
ur ad penitentiam, gratiam iterum
consequetur, non merito *condigno* præ-
cedentis justitiae, qua deperit; sed merito
de congruo præsentis contritionis &
gemitus. Istius quippe defiderium, &
oratio non innititur *justitia*, sed tantum
misericordia, ut afferuit 1. 2. q. 104.
art. 6. Doctor Angelicus; & rationem
tradidit Epistola vii. Cyprianus, quo-

niam recedente disciplina Dominica re-
cessit & gratia.

Quod dixi de persistentia in gratia ad
aliquid tempus, multo magis affirma-
dum est de perseverantia finali. Hanc
itaque non potest justus *condigne* mere-
ri, cum sit specialissimum donum divi-
niam recedente disciplina Dominica re-
cessit & gratia.

3.
Dicitur ad
gratiam per-
severantia
finalis.

no beneplacito præparatum electis, ut
demonstravi præcedentis libri capite vii.
Potest enim Deus recto iudicio homini
justo efficacem gratiam subtrahere, at-
que convertentem se ad desideria cordis
sui absque injustitia deserere: & que-
madmodum rapit parvulum, ne malitia
mutet intellectum ejus, ita aliquando
permittit justicatum delinquere in sene-
tudinis maturitate, & absque justitia, à
qua mala voluntate recepsit, in æternum
perire. Habet enim figurulus potestatem
alia vasa in honorem, & alia in contu-
meliam efformandi: & Deus elegit vasa
misericordiae, in quæ effundit divitias
gratiae, & sustinet vasa iræ ad ostensionem
justitiae. Hinc de electis, reprobis-
que naturæ concedentibus scriptit Hono-
rius Fortunatus,

*Quale placet figulo, vas scilicet tale
paratur;*

*Quando placet figulo, vasa solu-
ta ruunt.*

Si nunc petas quare justus possit me-
reri *de condigno* vitam æternam, & non
finalem perseverantiam; respondeo quod
utique vita æterna debetur bonis operi-
bus, dummodo accedat ipsa perseveran-
tia, cui recompensa est salus, & corona
justitiae. Attamen placuit Deo promit-
tere vitam æternam tanquam bravium
bonis justorum operibus, ut omnes sic
current ut comprehendenter; non
placuit promittere perseverantiam ipsam,
ut nemo præsumeret, sed unusquisque
propriam salutem operaretur cum timo-
re & tremore. Denique non est conse-
quens, ut si merces sit finis, merces
etiam debeat esse medium ad ipsum finem
perducens; sed pro sua liberalitate Do-
minus talenta dispensat, & pro libitu vo-
cat operarios; at pro justitia servum fi-
delem de reportato lucro remunerat, &
pro conventione solvit statutum dena-
rium. Non est ergo de perseverantia, &
de gloria eodem pacto ratiocinandum;
quoniam hæc finis est, illa medium. At ci-
tato capite septimo plura hoc spectantia.

4.
Quare iustus
possit mereri
vitam æter-
nam de con-
digno, non
item perse-
verantiam
finalis.

Verum de *congruo* hoc magnum perse-
verantiae donum justi mereri possunt; re-
prehendit quippe Augustinus in libro,
quem de hoc argumento conscripsit cap.
6. eos, qui volunt ita banc perseveran-
tiam prædicari, ut non vel suppliciter
emereri, vel amitti contumaciter posse.
Neque

5.
An neque de
congruo.

Neque aliud petimus, dum verbis Davidis Deum deprecamur, *Ne des in commotionem pedes meos*; aut in quotidiana oratione, *Et ne nos inducas in tentationem*. Hæc oratio demonstrat perseverantiam esse gratiæ divinæ beneficium, neque ulli mortalium deberi ex justitia: impetrari tamen orando, ideoque cedere sub merito, quod appellamus *de congruo*. Quod si dixeris peti à nobis etiam vitam æternam, dum oramus, *Adveniat regnum tuum*, & nihilominus illam nos promereri *de condigno*; respondemus cum Augustino citato loco Sanctos hac petitione nihil aliud orare, *nisi ut in ea sanctitate, que illis data est, perseverent*, neque enim aliter veniet regnum Dei, quod non alius, sed *is*, qui perseverant usque in finem, certum est esse venturum. Præterea sic orantes nescimus an odio, vel amore simus digni, ideoque regnum petimus titulo potius beneficij, quam depositi atque coronæ; ut si forte iniqui sumus occulta aliqua culpa, illam Deus misericorditer absolverat, & ita inveniamur idonei ipsi regno, in quod non intrat aliquid inquinatum vel immundum.

6.
Explicatur
aliterius.

Qui perseveraverit usque in finem, iuxta Evangelicam sententiam Matth. x. 22. hic salvus erit. Itaque justus, si in gratia decesserit, vere promeretur vitam æternam, & ipsius vita æternæ consecutionem, atque etiam gloria augmentum. Sunt è Schola aliqui, qui negant primum gloriæ gradum cadere sub merito *de condigno*, eo quod titulus hæreditatis beatur homini exornato gratia sanctificante, cuius primus pariter gradus *condignum* meritum antecedit: at non repugnat gloriam esse simul hæritatem

tem atque mercedem; quia dum efficiemur filii Dei per gratiam habitualem, constituimur quidem cohæredes Christi, sed hoc titulo, ut cum Christo crucem tollamus, & abnegemus nosmetipos. Recte dirimit Scholasticorum illorum oppositionem divinus Apostolus ad Romanos VIII. 17. *Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* Quamobrem non solum gloriæ augmentum, sed etiam consecutio cedit sub meritum, ut aperte declarat Synodus Tridentina canone 32. non semel laudato.

Regnantes in gloria electi, & etiam ^{7.} At possunt peregrinantes à Domino possunt de *con-* *justialiis* *gruo* promereri alii primam gratiam; ut mereri gratiam promeruit Stephanus Apostolo *iam de con-* *gruo*. Paulo: *quia charitatis virtute subnixus* *gruo*.

orans pro lapidantibus vicit Saulum crudeliter sacerdotem; & ita quem habuit in terra persecutorem, in calvis meruit habere consortem; inquit Seir. de S. Stephano Fulgentius. De bonis temporibus, quæ ne cupidius appetantur tam justis, quam impiis Deus voluit esse communia, dixi supra cadere sub meritum, quatenus præordinantur ad vitam æternam: sub qua ratione pertinent quoque ad effectus prædestinationis divinae: atque ideo nefas est illa aut nobis, aut aliis expetere, ubi à summo Bono animum nostrum avertant, aut nos à proximi charitate divellant. *Hæc enim merces summa est, ut ipso Deo perfrauamur, & omnes qui eo fruimur, nobis etiam invicem in ipso perfrauamur.* His verbis Augustinilib. 1. De Doctrina Christiana cap. 32. nostra de merito bonorum operum dissertatio concluditur.

CAPUT ULTIMUM.

Probatur, quod possint justi excidere à gratia, quod non habent de illa certitudinem fidei, & quod non sint omnes in justitia ac merito prorsus æquales.

S U M M A R I U M.

1. De proprietatibus Justificationis.
2. Sensus Hæreticorum.
3. Justus potest excidere à sanctitate.
4. & 5. probatur.
6. Usque ad 12. solvuntur objectiones.
13. Nullus absque revelatione habet certitudinem de justitia.

14. & 15. Probatur.
16. Aliqua deducuntur.
17. & 18. Objetio solvitur.
19. *Gratia Sanctificans non est æqualis in omnibus Justis.*
20. Conclusio operis.

T.
De proprie-
taibus justi-
ficationis.

DOCUERUNT Tridentini Theologi postremo loco inquirendum esse de proprietatibus Justificationis, quas tres enumerant Heterodoxi, indemuta. R. P. Berti Theol. Tom. III.

bilem persistentiam, firmissimam certitudinem, & æque magnam in singulis dignitatem; omnesque profluunt ex reprobatu dogmate quod sola fiducia justificet.

II u.

eaque

eaque sit immobilis atque inextinguibilis, nec debeat statui inhærens justitia capax augmenti. Igitur post antiquos errores Joviniani, & Pelagii, quorum damnatum dogma fuit amitti non posse gratiam per Baptismum suscepit, docuit Calvinus lib. 111. Institut. cap. 2. in electis omnibus quantumvis exigua sit fides, certam haberi arrham salutis, & tenui illi fidei aequalem tribui justitiam; propterea quod, ut explicat Vindelinus lib. 4. Theolog. cap. 24. justitia Christi per fidem apprehensa aequaliter imputetur. Nonnulli, præsertim Lutherani, excipiunt peccatum Apostasias; in quod, si quis animo prorsus libero, nec perterritus metu impendens mali, neque spe allectus melioris fortunæ labatur, dicunt peccare in Spiritum sanctum, neque habere remissionem in hoc sæculo, neque in futuro, permixta cum aliarum hæresum colluvione etiam Novatiana.

2.
Senitus Hæ-
reticorum.

Sed quoniam inquiunt hæretici complures, immerito à Catholicis accusari, quod afferant semel justificatos nunquam peccare; dicam in quo convenient, & in quo discrepant, brevi injustas querimonias repulsando. Quidam gravissima scelera justos patrare fatentur, sed tamen negant illos amittere Spiritum sanctum, atque excidere à gratia, eo ferme pacto, quo peccant amentes, atque destituti exercitio libertatis. Sentit id citato loco Calvinus, Theodorus Beza in Colloquio, quod habuit cum Jacobo Andrea Lutherano, Dordrectana Synodus contra Arminianos coacta anno 1619. canon. 4. 5. & 6. Zanchius in Miscel. Chamerius Tom. 3. lib. VI. cap. 12. Riveatus in Apologetico, & alii. At nonnulli cum Pareo & Forbesio non negant aliquando justificatum ita deperdere sanctitatem, ut in reatu mortis æternæ permaneat, donec resipiscat, omnes tamen justos putant ad poenitentiam adduci post sceleram; quoniam licet actu iniuriantem operentur, retinent habitudine fidem & charitatem, quæ semen est vita æternæ. Atque hæc sentientes peccatum, spectato etiam debito damnationis, stare autem cum gratia sanctificante. Ne ergo querantur Remonstrantes oppugnare à nobis quod ipsi non afferunt; affirmamus dari inter justos plures, qui, cum prædestinati non sunt, non solum in gravissima crima voluntarie prolabuntur, verum etiam pessima morte decedunt, & de ipsis prædestinatis permulcitos sæpe cadere à sanctitate, quamvis his divinæ misericordiæ conferatur gratia conversionis, & finalis perseverantia: dicam

verbo, non est semel arrepta justitia talis generis, ut non possit extingui; nec adeo certa, ut non debeat justificatus, quamdiu agit mortalem vitam, ullatenus pertimescere.

PROPOSITIO I. Justus vitam agens mortalem potest excidere à sanctitate.

Id primo evincitur è Scripturis. Si enim semel justificatus perire nequit, cur Ezechielis XXXII. 18. scriptum est: *Cum recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis?* Cur Apostolus ad Ephes. v. 5. hortatur filios lucis, & sanctos ad vitandum omne crimen, *Hoc intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei?* Cur iis, qui Spiritus sancti templum sunt, in prima ad Corinth. 111. 17. *Si quis inquit Templum Dei violaverit, disperdet illum Deus?* Cur denique omnes ita alloquuntur eadem Epistola x. 12. *Qui se existimat stare, videat ne cadat?* Si justus non possit amittere Spiritum sanctum, cur talia monita urgeantur, non video. Deinde non exhortationibus tantum, sed parabolis atque sententis in Evangelio Catholica Doctrina statuitur. Etenim Matth. XI. 7. & Luca VIII. 14. proponens Dominus parabolam seminantis, docet multos esse qui credunt, sed ad instar seminis cadentis inter spinas, à sollicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vita euntes suffocantur, & non referunt fructum. Addit divina Scriptura in veritatis confirmationem exemplum multiplex. Primum est protoparentis Adæ, quem Deus cum bona voluntate & in gratia creaverat, & tamen inobedientia seipsum ac posteros perdidit. Alterum est Satanæ, aliorumque damnatorum Angelorum; quos licet conditos participes æternae lucis, superbia tumidos tradidit Deus inferni rudibus in perpetuum excruciantis. Alterum est Davidis, qui cum diu innocentiam servasset, prolapsus in adulterium atque homicidium se coram Deo ejusque Propheta Nathan confessus est impium & peccatorem. Petro etiam dixerat Jesus, quod mundus esset, & nihilominus negavit se nosse Magistrum ana thematicando & jurando. De Simone Samarita legimus in Actibus Apostolicis, quod creditit, baptizatus est, & adhæsit Philippo, sed postea scelere, quod ab ipso Simoni acum dicitur, ruit in perditionem. Divinæ itaque literæ monitis, sententiis, exemplisque Remonstrantium

3.

Justus potest
excidere à
sanctitate.

tium dogma redarguunt, damnant, eliminant.

4. Probatur ex
Patribus. Afferam nunc ex Patribus testimonia locupletissima. Chrysostomus in caput **viii.** ad Romanos inquit: *Si dum hic es, depuleris a te Spiritus gratiam, & non ea servata abeas ex hac vita, per iusti quamquam resurrexeras: & in caput v. Epist. ad Ephesios: Laus est, inquit, servare inimicos, sed eos qui postquam facti sunt amici, amici manent; ita ut, si ad inimicitias priores redant, irrita ac vana fiant illa omnia.* Tertullianus de Postnitentia scribit: *Nome multi postea excedunt? nonne a multis donum illud auferatur?* Et Scorpiaco: *Prospexerat Deus etiam post lavacrum, post editiorem fidem perituros plerosque rursum post salutem,* Cyprianus de Exhortatione Martyrii scribit: *Ereptos de fauibus Diaboli, & de laqueis seculi liberatos non debere denuo ad seculum reverti, ne perdant quod evaserint.* Hieronymus libro **ii.** contra Jovinianum: *Si peccaverimus, & per peccati januam ingressus fuerit Diabolus, protinus Christus recedit.* Sed quoniam ab Hæreticis creditur in illorum opinione fuisse Augustinus, opus est, ut illos refellamus Sanctissimi Protoparentis auctoritate. Ergo S. Pater de Corrept. & Grat. cap. **viii.** demonstrat, *quod filii suis Deus quibusdam, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, non dat perseverantiam.* Et cap. **xiii.** ejusdem libri ait: *Propter hujus ergo utilitatem secreti, ne forte quis extollatur, sed etiam eos qui bene currunt timeant, dum occultum est quo perveriantur, credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur incipere vivere, & aliquamdiu fideliter & iuste vivere, & postea cadere.* Item de dono Persev. cap. **ix.** *Ex duabus autem piis, cur huic donetur perseverantia usque in finem; illi autem non donetur, inscrutabiles sunt iudicia Dei...* Nonne utriusque a Deo creati, utriusque ex Adam nati, utriusque de terra facti erant, & ab eo qui dixit, *Omnem flatum ego feci, unius ejusdemque naturæ animas accepterant?* Nonne postremo utriusque vocati fuerant & vocantem fecuti, utriusque ex impiis *JUSTIFICATI, & per lavacrum regenerationis utriusque renovati?* Idem docet S. Pater in Epist. ad Sixtum. Idem in postremis adverbus Julianum scriptis, libro **i.** num. **128.** Idem Augustini fidelissimus discipulus S. Prosper ad object. Gallorum **ii.** & **vi.** Cum vero ex

R. P. Berti Theol. Tom. III.

laudata Epistola ad Sixtum inferrent quidam Monachi Adrumetini, non esse corripiendos quibus non confertur donum perseverantiae, respondet S. Pater Augustinus citato libro de Corrept. & Grat. cap. **6.** corripiendos utique esse, quia, *si nondum regenerati sunt, prima causa cur obiurgati quod sunt inobedientes Deo sibi debeant desplicere, est quia fecit Deus hominem rectum ab initio humanae creature, & non est iniurias apud Deum...* Si autem jam regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certe iste non potest dicere, *Non accepi, quia acceptam gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.*

5. Probatur ex
ratione. Verba haec tenus ex Augustino produccta non solum S. Patris mentem demonstrant, verum etiam invicissimum suppedant argumentum. Nam si semel iustificatus non posset in se Spiritus sancti gratiam extinguere, quilibet justus actu perseveraret, nec esset perseverantia specialissimum donum, nec teneretur justus ad illam precibus affluidis petendam, nec deesset causa cur salutem suam operaretur cum timore & tremore, & revereretur Omnipotentem, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Atqui, ut docet divina Scriptura, docet Augustinus, docet experimentum, iustorum quamplurimi non habent donum perseverantiae, illud petere debent, & quamvis bene currant, timore dum occultum est quo perveriantur. Ergo possunt semel iustificati gratiam, & charitatem amittere.

DILUUNTUR QUÆ OBJECTANT REMONSTRANTES.

Nituntur hæretici errorem suum comprobare his scripturarum sanctorum **lo.** Objectio I. David Ps. **xxxvi.** **24.** de homine iusto ait: *Cum ceciderit, non collidetur.* Et Ps. **cvi.** *Non enim qui operantur iniuriam, in viis ejus ambulaverunt.* Hieremias **xxxii.** **40.** de gratia novi testamenti prænuntiatum est: *Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me.* Igitur semel iustificatus etiam in gravia sceleris cadat, non frangitur neque colliditur: igitur qui semel tenuerunt viam iustitiae, nunquam ab illa operando iniuriam deflectunt: igitur qui semel ob merita Christi sanctitate exornantur, posthac a Domino non recedunt.

6. 7. Ad primum ex Psalm 36. depromptum, etiam complures Theologi docent ser- solvitur. monem

U u 2

monem haberi de Justis, qui sedulo vi-
tantēs peccandi pericula, levia quidem
peccata committunt, sed gratiæ præsidio
muniti præservantur à turpioribus; no-
stra tamen responsio, eaque verissima
est, loqui Psalmem de tribulationibus hu-
jus vita, quibus, si Dominus supponat
manum suam, animus justorum non frangi-
tur. Ac responsionem istam confir-
mant, quæ ad locum huic similem dixi
præcedenti libro cap. 6. Ita interpreta-
tur Augustinus, serm. in eundem Psalmum num. 17. scribens: *Contingat illi,*
ut aliquam tribulationem patiatur,
aliquam exhortationem, aliquam con-
tumeliam, aliquam afflictionem, ali-
qua dama, & cetera, quæ abundant in
vita ista; proponat sibi Dominum suum
quanta genera tentationum passus est, &
non conturbabitur cum ceciderit, &c.
Ad secundum petitum ex Psalmo 118.
ut omissam communem responsionem,
quod ibi præteritum tempus ponitur pro
præsenti; ita ut sensus sit, Qui operantur
iniquitatem, non ambulant in viis
ejus, quemadmodum Psalmus 1. versu 1.
usurpatur pro præsenti idem præteritum
לְלַבְלָא ambulavit, abit; affero interpre-
tationem S. P. Augustini serm. 2. in eundem Psalmum 118. num. 2: *Si ambu-*
lant, non operantur iniquitatem; si non
operantur iniquitatem, non habent pecca-
tum, quia peccatum iniquitas est. Qui
ergo peccat, iniquitatem habet, non
æquitatis, atque justitiae ornamentum.
Hieremia verba postremo loco produc-
ta Hugo Grotius in discussione Rive-
tiani Apologetici ita exponit, ut quia
Hebræi foedus initum in Aegypto multi-
modis violarunt, Deus ut ad pios mo-
res redirent, renovavit idem foedus, ad-
dens beneficia maxima, munitissimam
urbem, & Doctores egregios, & con-
testans nullam apud se priorum crimi-
num residere memoriam; sed quoniam
hæc Riveti argumentum, me judge, non
dissolvunt, e quod in illo novo fe-
dere etiam gratia Evangelii prænuntiata est;
respondeo propheticum textum, non de
gratia *habituali*, sed de *actuali*, quæ fa-
cit ut faciamus, & aliquando deest ju-
stis, esse accipendum, ut demonstrat
Augustinus libro 1v. contra duas Episto-
las Pelagianorum cap. vi. num. 14. &
præterim de magno dono perseveran-
tiæ omnibus electis misericorditer præ-
parato, at non, ut demonstravimus, ju-
stificatis omnibus: quod idem ex-
imius Doctor tradit de dono persev. cap.
viii. num. 19, & cap. ix. num. 21.

8.
Objec^o 2da
rejicitur.

Opponunt rursus hæretici. Legitur
Matthæi vii, 18. *Non potest arbor bo-*

na malos fructus facere. Item Epistola
1. Joannis iii. 6. *Omnis, qui in eo*
manet, non peccat; & versu 9. *Omnis,*
qui natus est ex Deo, peccatum non facit:
quoniam semen ipsius in eo manet, &
peccare non potest. Præterea in eadem
Epistola cap. 2. v. 19. de reprobis habe-
tur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant*
ex nobis. Atqui justi sunt arbor bona,
sunt nati ex Deo, sunt ex numero illo-
rum, quos Deus summa charitate com-
plectitur. Igitur peccare non possunt,
neque ex illo numero excidere.

Resp. Justos esse arborem bonam,
quatenus habent charitatem, & bonam
voluntatem, quæ est radix bonorum
omnium; unde nequit produci fructus
malus, quoniam hic non à charitate &
voluntate bona, sed à cupiditate & vo-
luntate mala procedit: atque hæc cupi-
ditas in homine justificato potest rursus
excitari, ideoque si illi obsecundet, fiet
arbor mala. Responsio est S. Paris de
Grat. Christi cap. xviii. num. 19. Ea-
dem ratione qui natus est ex Deo, &
in se habet semen ejus, non potest pec-
care, quia peccatum non à gratia quæ
est bonum semen, sed à malitia volun-
tatis derivat: ideoque recte scribit idem
Augustinus Tract. iv. in Epist. 1. Joannis
cap. 3. num. 8. *In quantum in ipso*
manet, in tantum non peccat. Quid ve-
ro si bonum semen à sollicitudinibus,
diviis, & voluptatibus suffocetur? Ad-
do utriusque sententia sensum esse, quod
bona opera, & præsertim charitatis, di-
stinguunt inter filios Dei, & filios Dia-
boli, quoniam qui male agit, & odit
fratrem suum, non potest esse non im-
probus. Atque idcirco addit Matthæus,
Ex fructibus eorum cognoscetis eos: &
Joannes, *In hoc manifesti sunt filii Dei,*
& filii Diaboli. Sunt ergo istiusmodi
loca exponenda *in sensu composito*, vi-
delicet, quod componti nequeat cum gra-
tia sanctificante scelerum contamina-
tio. Tertium sic solvitur à S. Doctore
de dono perseverantiae cap. viii. *Quid*
est, quæso, non erant ex nobis? Nonne
vocati fuerunt, ex impiis justificati, &
per lavacrum Regenerationis renovati?
Sed si hoc audiret ille, qui sciebat pro-
culdubio quod dicebat; respondere posset,
& dicere, *vera sunt hæc, secundum hæc*
omnia ex nobis erant; veruntamen se-
cundum aliam discretionem (id est divi-
nam ad regnum prædestinationem) *non*
erant ex nobis. Corruit his interpreta-
tionibus admotis male architectata hære-
ticorum argumentatio.

Insu-

9. *Insuper ex perfectione charitatis hæc objiciunt. In ultimo Canticorum versu 7. legimus: Aqua multæ non potuerunt extinguere charitatem; Joannis 1v. 13. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: & Apostolus in 1. ad Corinth. xlii. 8. Charitas nunquam excidit. Si ergo justi charitate præstant, quomodo hæc extinguiri potest, quomodo exsiccari, quomodo excidere?*

10. *Resp. quod aquæ multæ non possunt extinguere charitatem; quia si loquamur de iutis, gratia sanctificans superat omnium cupiditatum impulsus, dummodo tamen adsit etiam gratia actualis, neque huic voluntas libera obstat; ut dixi hujus voluminis pag. 101. Si autem loquamur de Ecclesia, cuius cum Christo unionem delineat ibidem Canticum Canticorum, nequeunt aquæ multæ extinguere charitatem, quia neque ingruentibus heresisibus, neque saeviibus persecutionibus, neque vigentibus malis aliorum moribus deserit Salvator Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo. Scribentem ad Corinthios Apostolum demonstrare præcellentiam Charitatis supra fidem & spem, & reliqua Dei dona, ex quo charitas diligenter in hac vita custodita permaneat in Patria, demonstrant quæ sequuntur: Sive prophetia evacuabuntur, sive lingue cessabunt, sive scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, &c. At posse in hac vita charitatem amitti docet idem Apostolus 1. ad Tessal. v. 19. aliisque in locis supra citatis. Quod legitur Joannis 1v. accipendum est conditionate, nimirum si fontem aquæ viæ salientis in vitam æternam justificatus non deserat; nisi enim fontem illum plures peccato deserenter, non dixisset Dominus per Jeremiam xvii. 13. De reliquerunt fontem aquarum viventium. Obseruandum est insuper Christum Dominum comparatione aquæ, quam mulier Samaritana hauriebat è puteo, & illius, quam idem exhibuit femeb eibendam, uti ad prædicandum Evangelium, & fidem Reparatoris. Possimus ergo nomine hujus aquæ intelligere Baptismum, & novi Testamenti doctrinam, quorum unum non iteratur, altera perpetua est, & salit in vitam æternam: atque non abhorret hæc interpretatio à mente Cypriani, & Chrysostomi. Deum Augustinus Tractatu in Joannem xv. refert prædictum locum ad Sancto-*

rum beatitudinem, de qua in Psalmis legimus, *Apud te est fons viæ: & Satibimur, cum apparuerit gloria tua; nec non, Inebriabuntur ab ubertate domus tuae.* Sunt autem omnes hæc responsiones satis manifestæ, verissimæ, atque optimæ.

Per pauca sunt, quæ ex Patribus pos-
sunt ab hereticis objectari. *Gregorius hom. v. in Ezech. xi. in Matth. & xii. 11.*

*in Joannem videtur affirmare quod charitas nunquam otiosa est, sed stabilis, operatrix & perseverans. Recte respon- det in 111. Sent. dist. 31. & 22. q. 24. S. Thomas, hæc attributa convenire charitati, quatenus à Deo procedit, non prout à fuscipiente recipitur. Addo Gregorium priori loco agere duntaxat de charitate Electorum, quam eo sensu appellat permanentem, quia in patria non excidit, & in quantum ubi est cha- ritas, est etiam gratia Spiritus sancti, quæ tamen non semper cum habitibus & of- ficiis cæterarum virtutum conjuncta est. In aliis locis sermonem institutum de charitate actuali, quæ si efficax sit, su- perat terrena desideria, & operari non re- nuit. Vellofillus in Advert. ad ix. Quæ in B. Gregorium profert quædam testi- monia S. P. Augustini, quæ putat diffi- cilia, nec èa ulla tenus explicat. Pri- mum depromptum est ex Tract. 111. in Epist. 1. Joannis, ubi ait S. Pater: *Un- cionis Sacramentum virtus ipsa invisi- bilis: unicæ invisiibilis Spiritus sanctus; unicæ invisiibilis charitas illa est, quæ in quounque fuerit, tanquam radix illi erit, quamvis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calo- re Solis, non arescit. Alterum petitur ex proximo Tractatu viii. Radicata charitas est; securus esto, nihil mali pro- cedere potest.**

Verum hæc neque difficultia sunt, ne-
que sententiam Augustini aliis in locis ex-
pressam arguere valent antilogiae. Tra-
ctatu in Epist. Joannis tertio exponit ea
verba: *Haec scribo vobis de his, qui vos
seducunt, ut sciatis quia unicæ cionem ha-
betis, & unicæ quam accepimus ab eo
permaneat in nobis.* Ea S. Pater ita in-
terpretatur, ut non debeamus timere quæ
nos tentant seducere aut promittendo
temporalia bona, aut carceres, catenas,
ignes, aliaque tormenta minitando. Ne-
mo (inquit Augustinus) vos seducat
ad mortem, promissionem vite æter-
nae desiderate. *Quid potest mundus pro-
mittere? Quidquid promittat, for-*

Uu 3

taffis

taffis in crastino morituro promittit. Et qua fronte ad illum, qui manet in aeternum, exiturus est? Sed quid minatur mibi potens homo, ut aliquid mali faciam? quid minatur? carceres, catenas, ignes, tormenta, bestias, nunquid ignem aeternum? Cum ergo tam Joannes, quam Augustinus hortentur justos, ut permaneant in charitate; consequens est posse illos unctionem Spiritus sancti amittere. Quo ergo sensu ait S. Pater, quamvis ardente sole non arescere? Profecto non ait ipsam charitatem non arescere, sed non arescere id quod in charitate radicatum est; scilicet desperdi quae operamur ducti fallaci spe temporalium bonorum, aut servili hominum timore, permanere autem fructum charitatis & dilectionis etiam post mortem. Atque hinc est, quod immutata Augustini sententia in cap. *Unctio* dist. 2. de Poenit. ubi legitur, *Charitas est, quae in quocunque fuerit arescere non potest*, apposita est in Correct. Romana haec adnotatio: *Non negat (Augustinus) charitatem posse arescere, sed quod in charitate radicatum est.* Idem est sensus alterius loci ex Tra*ct. VIII.* Ibidem quippe Divus Pater distinguit inter opera, quae bona videntur, sed sunt superbia aut inani cupiditate, & illa, quae ex radice dilectionis procedunt; affirmatque nunquam opera prioris generis esse bona, nunquam opera charitatis esse mala: at charitatem esse in hac vita indemnabilem, non afferit Augustinus: *Radicata est cupiditas.* inquit, *species potest esse bonorum factorum, vere opera bona esse non possunt: radicata est charitas, securus esto; nihil mali procedere potest:* Denique charitatem non arescere, & nunquam excidere in Patria, verissimum est, ut diximus paulo supra.

13. Nullus mortalium absque speciali revelatione habet certitudinem fidei de propria charitate & justitia.

Dixi certitudinem fidei cum Tridentina Synodo sess. 6. cap. 9. & can. 15. distinguenda est enim duplex certitudo, fidei nimirum, & spei: qua distinctione facta corrunt omnia haereticorum sophismata. Itaque certitudo fidei est illa; qua ob divinae revelationis auctoritatem orthodoxis veritatibus probemus assensum; cumque veritates ipsae non pendant ab ulla mutabili conditione, credi debent absque fluctuatione ulla hesitantis animi. Talis est certitudo, quam habemus de Trinitatis & Incarnationis mysteriis, ceterisque Symboli articulis. At certitudo spei illa est, qua

bonam conscientiam habentes, neque nobis gravium scelerum consci*ii*, bonis etiam operibus insudantes in spem erigimur re promiss*æ* nobis certantibus & vincentibus retributionis. Hac autem spes non solum innititur divinæ promissioni, sed etiam humano studio, & diligentia cum gratia Christi adhibend*æ*, quoniam Deus non absolute coronam promis*it*, sed certantibus & currentibus: ideoque comparet ad Deum Christiana spes erigitur & robatur, sed attenta hominis infirmitate, non caret sollicitudine atque timore. Quod de spe iustorum in ordine ad gloriam dictum est modo, idem tenendum est de spe perseverandi usque in finem; nam qualis ante justificationem spes requiratur in peccatore, diximus praecedenti cap. iv. Plura de hac dupli certitudine Thomas Stapletonus Tom. 2. libro 1x. cap. 11.

Itaque propositionem demonstro 1. ex Scripturis. Proverbiorum x1. 2. legitur: *Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus;* & praecedenti cap. v. 5. *Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum a peccato?* Ecclesiastes cap. ix. 1. ait: *Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei;* & tamen nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta. Apostolus in 1. ad Corinth. 1v. 4. 5. *Nihil enim imbi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum; qui autem judicat me Dominus est,* Itaque nolite ante tempus judicare, &c. Occurrit hoc loco in Græcis verbum *δικαιοθεοι*, esse a vitiis purgatum & liberum; ita enim accipitur Esajæ LIII. 11. Dan. xII. 3. Act. xIII. 38. ad Rom. vi. 7. & aliis in locis. Apostolicorum ergo verborum sensus est: Etsi nullius criminis mihi conscius sum, non propterea sum immunis ab omni culpa, fortassis enim habeo peccatum, quod me habere nescio. Atque hunc sensum optimè assetus est, exposuitque Chrysostomus, iisdem fere verbis; necnon S. Pater Augustinus in Psalmum xli. 8. ubi etiam cor hominis comparat impenetrabili abysso. *Si profunditas est abysus?* (ait S. Pater) *putamus quod cor hominis abysus est.* *Quid est profundius bac abysso?* *Abyssum invocant Sancti predicatori verbi Dei.* *Nunquid & ipsi abysus?* Ut noveris, quia abysus & ipsi, Apostolus ait: *Minimum est, ut a vobis judicer, aut ab humano die.* *Quanta autem abysus sit, audite amplius:* *Neque enim ego meipsum judico.* Tantamne profunditatem creditis esse in boni, quæ

14. Prohator ex Scriptura,

qua lateat ipsum hominem, in quo est?
Vide & Epistolam S. Bernardi n. 42. ad
Archiepiscopum Senensem.

15.
Et ratione.

Addimus manifesta rationis praesidia. Ac primum ex Tridentina Synodo locis citatis depromptum sit. Ad justificacionem non solum requiritur divina misericordia, meritum Christi, & efficacia Sacramentorum; verum etiam conatus liberi arbitrii, & congruens voluntatis dispositio. Igitur quemadmodum nefas est dubitare de iis, qua se tenent ex misericordia Dei, & Christi meritis atque institutione, sed haec omnia sunt spei, fiduciaeque nostra fundamenta; ita si respiciamus propriam infirmitatem atque indispositionem; possumus formidare ac timere, neque certi omnino sumus nos gratiam Dei esse consecutos; quoniam si in nosmetipso animum convertamus, occurrit iulta causa timoris atque formidinis. Sit alterum momentum: Inanis illa haereticorum fiducia quemadmodum infert certitudinem iustitiae, ita infert certitudinem perseverantiae, & praedestinationis divinae. Et revera Heterodoxi opinantur hominem justificatum amplius peccare non posse, & certum esse de suam praedestinatione, ut liquet ex canone xv. & xxiiii. sess. vi.

Trid. Atqui fiducia haereticorum non recte infert certitudinem perseverantiae, ut demonstravimus propos. praecedenti; neque certitudinem praedestinationis, ut docet S. P. Augustinus de dono perf. cap. 24. de Civit. Deilb. xi. cap. 12. de Corrept. & Grat. cap. xiiii. & ut aperitissimam consecutione deducitur ex praedictis. Igitur illa haereticorum fiducia non recte infert certitudinem justificacionis.

16.
Aliqua de-
ducuntur.

Ex his sequitur, non posse haberi talem certitudinem, qua omnem excludat haesitationem, absque revelatione speciali; qualem habuit felix latro, mulier pecatrix, & plurium opinione Moyses, Elias, Stephanus, & ipse Paulus: de quo non evincit oppositum Epistola superius citata ad Corinthios; tum quia haec scripta videtur circa annum Vulgaris æra 57. & Epistola ad Timotheum, in quibus occurunt aliqua hujus certitudinis vestigia, datae sunt vertente anno 66. tum etiam, quia potuit Apostolus ex Dei revelatione discere, quod non potuerat ex propria conscientia. In ceteris eximiaæ sanctitatis viris potest esse certitudo moralis, & spei, quam paulo supra descripsimus; & qua oritur ex frequentia bonorum operum, & conscientiae tranquillitate, quemadmodum à fructibus dignoscitur arbor bona. At

sicut inter fructus bonaæ arboris potest aliquis infici aut attractione maligni succi, aut contactu animantis benefici; ita contingit, ut aliquando opus, quod optimum arbitramur, sit aut labe latentis concupiscentia, aut finis perversitate vitiatum. Qui tamen habet bonam conscientiam, ac studet recte operari, habet etiam spem bonam, ut scribit Enarrat. in Psalm. xxxi. Augustinus. Hanc solam certitudinem spei commandant aliqui Patres; quorum auctoritate perpetram haereticci nobis item intentant.

Præcipua tamen ipsorum arma sunt sequentia literarum sanctorum loca. I. Jo. Obiectio ad annis v. 13. legitur: *Qui credit, habet versiorum, vitam æternam.* Et Apostolus ad Rom. vi. inquit: *Justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum.* In eadem Epit. cap. viii. 16. ait: *Ipse autem spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* Et versu 38. *Certus sum,* inquit, *quia neque mors, neque vita, neque Angeli . . . neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, &c.* Ex his inferunt semel justificatum firmissima in Christum fiducia apprehendere vitam æternam, idque se certissime noscere ex Spiritu sancti praesentia.

His respondentes dicimus scopum Joannis esse hortari Parthos, ceteros. Solvitur, que fideles ad fidem Incarnationis & divinitatis Christi: haec enim sola fides dilectioni conjuncta filios Dei ad vitam æternam perducit. Igitur qui credit, habet vitam æternam, non re, sed spe, & dummodo mandata custodiat, jure adoptionis. Extat consimilis phrasis, quam Rethores appellant metonymiam, in ipsius Joannis Evangelio v. 24. vi. 47. xvii. 3. atque hoc ipso loco praeced. versu 11. & 12. Apostoli verba in Epistola ad Romanos imperite ad stabilendam justificationis certitudinem detorquent Sectarii; per epivn quippe, id est, pacem, Paulus significat reconciliationem & gratiam, non infallibilem hujus gratiae notitiam. Quæ petuntur ex cap. viii. 16. ejusdem Epistola ita à Catholicis exponuntur: Ex Apostolicis verbis unum colligitur, Spiritum sanctum prohibere justis testimonium, quod sint filii Dei, non enim Spiritus sanctus inhabitanus datur, nisi Dei amicis & justis. At non ait Apostolus, quod ipsis justis testimonium ipsum Spiritus sancti sit infallibiliter notum; cum nequeant justi certis indicis discernere, num testimonium conscientiae sit Spiritus sancti, an spiritus presumptionis & coenodoxiae. In corde itaque justorum inhabitat Spiritus sanctus; hujus testimonium verax est;

sed

sed quemadmodum illa inhabitatio cognoscitur solis conjecturis, cuiusmodi sunt absolutio Sacerdotalis, & bona conscientia; ita per solam probabilem conjecturam possumus agnoscere, num quod redditur Spiritui nostro sit testimonium Spiritus sancti. Si autem Spiritus sanctus expresse testificetur aut remissionem peccatorum per specialem revelationem, aut veritatem fidei per evidentiam miraculorum; fatemur huic testimonio certissimam fidem esse adhibendum. In postremo loco certitudo significat tantummodo firmum animi propositum, ut in eadem Epistola xv. 14. unde Hieronymus in Epist. ad Algasiam legit, *Confido enim; & Græcus pariter habet, πεπειραμα γαρ, &c.*

19.
Gratia San-
ctificans non
est aequalis
in omnibus
iustis.

PROPOSITIO III. Gratia sanctificans non est aequalis in omnibus omnino iustis, & in singulis capax est augmenti. Ab hac postrema thesi me paucis expediem, cum priori Volumine demonstraverim, in coelesti Jerusalem diversas reperiri mansiones, quæ meritorum inæqualitati respondeant. Sequitur etiam hæc thesis ex præcedentibus; cum enim sanctitas sit *forma* quædam animæ inhærens, haud dubium, quin per opera pie-tatis majori accidente dispositione recipiat gratia incrementum, & efficiatur perfectior. Huc spectat quod legimus Prov. iv. 18. *Fuitorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem:* quod scribit Apostolus ad Philipp. i. 9. *Hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu:* quod scriptum est in postremo Apocalypses versu 11. *Qui iustus est justificetur adhuc & sanctus sanctificetur adhuc.* Quum insuper le-

gem credendi statuat lex supplicandi; dæri justitiae cæterarumque virtutum incrementum commonstrat S. Mater Ecclesia, ita Deum exorans Dom. xiiii. post Pentecosten: *Onnipotens sempiterne Deus, da nobis fidem, spei, & charitatis augmentum.* Idem docet S. Pater in libro de Sancta Virginitate, & Tract. 67. in Joannem, Fulgentius libro 111. ad Trasimundum, & Patres alii, quos necesse non est, ut iterum proferamus. Vide quæ scriptissimæ de Inæqualitate beatitudinis: ubi etiam plura diximus de Parabolæ Operariorum, quam post Jovinianum nobis objectant Sectarii: sed quam importuno, irritoque conatu, ostendimus eo loci. His ergo controversiis finem constitutæ Canon. xxiv. Sess. vi. Tridentini Concilii: *Si quis dixerit iustitiam acceptam non conservari, atque etiam augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus soluimodo, & signe esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augenda causam; anathema sit, &c.*

Una cum dissertationibus de Gratia Christi Volumen tertium absolvimus; quod in lucem prodit, quamquam nobis universæ Theologia exornandæ occupatis neque ad utendum lima, neque ad spongiam adhibendam otium suspetit. Hinc est, quod dupli nomine imploramus Lectoris humanitatem; nimur, quia divina inscienter tractamus, & quia inculte admodum, & impolite. Ut enim prelo committeretur Theologicum Opus elaboratum, atque perfectum, alio nobis ingenio opus erat, alio etiam temporis adjumento. Nunc, quoniam Exortationes nostræ ad hunc modum se habent, ob oculos legentium statuimus verba Ovidii, De Ponto 111. Elegia 9.

*Scribentem juvat ipse favor, minuitque laborem,
Cumque suo crescens pectore fervet opus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcus major Homerus erat.*

Explicit liber undevicesimus.

TERTII